

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการศึกษา
ด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน:
กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย

Learning Each Other Through ASEAN Tourism Education:
The Case of Indonesia

โดย ชุติมา โลงจิตร

สิงหาคม 2554

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการศึกษา
ด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน:
กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย

Learning Each Other Through ASEAN Tourism Education:
The Case of Indonesia

ผู้วิจัย

สังกัด

ชุตติมา โลงจิตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

ชุดโครงการ ASEAN: การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการ
ท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยชุด ASEAN: การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซีย ผลของการศึกษาที่ได้รับในครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อแนวทางการศึกษาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตระหว่างประเทศอินโดนีเซียและประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนได้ ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้หากไม่ได้รับการอนุเคราะห์และความร่วมมือจากองค์กรและบุคคลเหล่านี้

อันดับแรกต้องขอขอบคุณ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทยโดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนในการทำวิจัยครั้งนี้ งานศึกษาครั้งนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางสถาบันฯ

ขอขอบคุณท่าน ดร.เทอดชาย ช่วยบำรุง ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัยชุดนี้ รวมทั้งให้คำแนะนำและคำปรึกษาในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายขอขอบคุณ Dr. Vanessa Gaffar อาจารย์ชาวอินโดนีเซีย ที่ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในการติดต่ออาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างๆในการเข้ารับการสัมภาษณ์ รวมทั้งการดูแลเป็นอย่างดีในขณะที่พำนักอยู่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย รวมทั้งของขอบคุณอาจารย์ชาวอินโดนีเซียทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

ชุตินา โลงจิตร

วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2554

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย” เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ประเทศอินโดนีเซียในการเข้าสู่การเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน และเพื่อเป็นการเตรียมรับมือกับปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศสมาชิกซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ จึงมีความจำเป็นในการศึกษหลักสูตรการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียเพื่อสร้างความเข้าใจในหลักสูตรดังกล่าว และเพื่อสร้างแนวทางในการบูรณาการวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรดังกล่าว เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ดังที่กล่าวไว้เบื้องต้น โดยการดำเนินงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย
- 2) เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 3) เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาระดับอุดมศึกษาข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย
- 4) เพื่อหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย

โดยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย นอกจากนี้ยังศึกษาว่ามีการบรรจุวิชาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในบริบทอาเซียนไว้ในหลักสูตรดังกล่าวหรือไม่

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยกำหนดให้กลุ่มประชากร คือสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียที่ได้รับการรับรองหลักสูตรการท่องเที่ยว และ/หรือการโรงแรม ในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และกลุ่มตัวอย่างคือ มหาวิทยาลัยในกลุ่มดังกล่าวที่ตอบรับในการเข้าร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 3 มหาวิทยาลัย 7 หลักสูตร โดยใช้เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1 และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาระยะที่ 2 คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์ (checklist of interview questions) ที่ถูก

สร้างขึ้นมาจากผลทางการศึกษาที่ดำเนินการในการศึกษาระยะที่ 1 ได้ถูกนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (focus group interview) และแบบตัวต่อตัว (face to face interview) โดยที่ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ทั้งสองระยะถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของข้อมูล (Content Analysis) โดยวิธีการหาคำสำคัญในเนื้อหาข้อมูล (Key-words-in-context หรือ KWIC)(Ryan and Bernard 2000) และนำไปกำหนดรหัสความหมายข้อมูล (Coding) (Strauss and Corbin 1998) กลุ่มคำที่ได้เป็นกลุ่มสุดท้ายคือคำตอบของงานวิจัย ข้อมูลทุติยภูมิได้ถูกนำมาพิจารณาประกอบกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูล

ผลการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัย ได้ดังนี้

- **สถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย**

หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีของประเทศอินโดนีเซีย ประกอบไปด้วยหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงและหลักสูตรวิชาการวุฒิปัตริปริญญาตรี ทั้งสองหลักสูตรมีความคล้ายคลึงกันในด้านสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนและการกำหนดระยะเวลาในการศึกษา วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสามารถเปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวทั้งสองหลักสูตรได้ โดยมีกำหนดระยะเวลาการศึกษาที่ 4 ปี หรือ 8 ภาคการศึกษา และมีการกำหนดจำนวนหน่วยกิตการศึกษาขั้นต่ำที่ 144 หน่วยกิต อย่างไรก็ตามทั้งสองหลักสูตรมีความแตกต่างกันในสัดส่วนของโครงสร้างวิชาการ โดยหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงมีโครงสร้างวิชาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานจริงโดยเฉพาะในระดับการปฏิบัติการมากกว่าการเน้นทางด้านทฤษฎี ในทางตรงกันข้ามการศึกษาในระดับปริญญาตรีมีโครงสร้างวิชาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรู้ในด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในหลักสูตรมากกว่าเน้นในด้านทักษะการปฏิบัติงาน

- **เนื้อหาของหลักสูตรด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย**

รายวิชาส่วนใหญ่ของทั้งสองหลักสูตรครอบคลุมเนื้อหาที่เป็นทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในหลักสูตร นอกเหนือจากรายวิชาที่เปิดสอนแล้วการกำหนดระยะเวลาการฝึกงานในสถานประกอบการจริงก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่พบในหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างในรายละเอียดของเนื้อหาหลักสูตร เช่น ในหลักสูตรปริญญาตรีจะมีบางรายวิชาที่เป็นการประยุกต์แนวคิดหรือทฤษฎีทางการท่องเที่ยวเข้ากับศาสตร์การจัดการในขณะที่ไม่มีรายวิชาดังกล่าวใน

หลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง นอกจากนั้น หลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงจะเน้นในเรื่องของภาษาต่างประเทศที่หลากหลายกว่าหลักสูตรปริญญาตรีซึ่งจะเน้นเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษเท่านั้น ในส่วนของการฝึกงาน ในสถานประกอบการนั้น หลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงบังคับให้นักศึกษาต้องฝึกงานเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือนในขณะที่หลักสูตรปริญญาตรีจะขึ้นอยู่กับความต้องการของสถาบันการศึกษา

- **จุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย**

ทั้งสองหลักสูตรนี้มีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน เนื่องจากหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงเป็นการพัฒนาต่อยอดมาจากหลักสูตรวิชาชีพชั้นต้น ดังนั้นจุดแข็งของเนื้อหาในหลักสูตรนี้จึงเป็นในลักษณะของการมีโอกาสได้พัฒนาความรู้และทักษะการปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติการให้มีความชำนาญเชี่ยวชาญเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามกับหลักสูตรปริญญาตรีซึ่งเป็นหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยเป็นหลักสูตรที่ผสมผสานความรู้เชิงวิชาการด้านการท่องเที่ยวและศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง ทำให้เนื้อหาหลักของหลักสูตรเน้นไปที่ความรู้ความชำนาญในเชิงวิชาการมากกว่าทักษะการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ การที่ไม่มีวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเปิดสอนในทั้งสองหลักสูตร นับได้ว่าเป็นจุดอ่อนที่สำคัญในเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในระดับปฏิบัติการและ/หรือในระดับบริหาร ที่สามารถทำงานในประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้

- **แนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย**

ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนให้ความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติเฉพาะในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนว่า เป็นสิ่งที่สำคัญต่อการศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการตลาด คือ ช่วยให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถหาแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มประชาคมอาเซียนเพื่อที่จะใช้เป็นจุดขายและแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวในระดับโลกได้ นอกจากนี้ การสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยวในด้านสังคม คือ ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมฯ และสามารถสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรม (Togetherness) ของกลุ่มประชาคมฯได้ นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่ม

ประชาคมฯ เนื่องจากความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะทำให้บุคคลสามารถเดินทางไปทำงานในประเทศที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

ในการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว สามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในโครงสร้างรายวิชา โดยกำหนดให้เป็นวิชาเลือก (a selective or an optional subject) หรือกำหนดให้เป็นวิชาแกน (a core subject) ของหลักสูตรที่เปิดสอน และ 2) การบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในส่วนของกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยเป็นความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในการจัดกิจกรรมต่างๆ ตัวอย่างเช่น โปรแกรมการแลกเปลี่ยนนักศึกษา (student exchange program) การเยี่ยมชมสถานศึกษา (visiting trips) โปรแกรมความร่วมมือทางการศึกษา (joint/double degrees program) และการเชิญอาจารย์จากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศมาเป็นวิทยากรบรรยายในชั้นเรียน (guest lecturers) เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาได้เรียนรู้ในวัฒนธรรมของต่างประเทศ

- **แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย**

แนวทางการสร้างความร่วมมือสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การสร้างความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งสามารถกระทำได้โดยสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา โดยการประชุม/สัมมนาทางวิชาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในกลุ่มประเทศสมาชิก ซึ่งวิธีนี้สามารถใช้เป็นช่องทางสำหรับการสื่อสารระหว่างสถาบันการศึกษาต่างๆ ในกลุ่มประเทศสมาชิก และ การร่วมมือกันพัฒนาวิชาการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในบริบทของอาเซียน โดยกลุ่มนักวิชาการของประเทศสมาชิกอาเซียน ควรประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อเป็นการส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มประชาคมฯ เอง นอกจากนี้ควรร่วมกันแจกแจงวัฒนธรรมหรือประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศสมาชิกด้วย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังสามารถใช้ความแตกต่างที่มีในแต่ละประเทศเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดในการดึงดูดกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันด้วย

และ 2) แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในระดับประเทศ สามารถกระทำได้สองลักษณะคือ การสร้างความร่วมมือผ่านรัฐบาลกลาง โดยกระทรวงศึกษาธิการ/หน่วยงานการศึกษาของประเทศ และการสร้างความร่วมมือผ่านหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว เช่น สมาคมการศึกษาด้านการท่องเที่ยว รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และกรมการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นต้น

สรุป

รายงานฉบับนี้ได้อธิบายอย่างสั้นๆ ถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาในครั้งนี้ วิธีการที่ใช้ในการศึกษา และผลการศึกษาที่ได้รับ รวมทั้งได้มีการระบุประเด็นปัญหาที่ค้นพบในงานศึกษานี้ คาดว่าผลการศึกษาที่ได้รับจะสามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้

บรรณานุกรม

- Ryan, G. W. and H. R. Bernard (2000). Data Management and Analysis Methods. Handbook of Qualitative Research. N. K. Denzin and Y. S. Lincoln. California, USA, Sage Publications, Inc.: 769-793.
- Strauss, A. and J. Corbin (1998). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. California, USA., SAGE Publications, Inc.

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : TRI/ASEAN/0005

ชื่อโครงการ : การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการ
ท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย

ชื่อนักวิจัย : ชุตติมา โลงจิต

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

E-mail Address : june.longjit@gmail.com; siam67@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 ปี (1 มิถุนายน 2553 – 31 พฤษภาคม 2554)

การศึกษา “ASEAN: การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย” ครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักในการวิจัยคือเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียโดยใช้การรวบรวมเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นข้อมูลทั่วไปของประเทศอินโดนีเซียเพื่อสร้างความเข้าใจถึงลักษณะโดยรวมและบริบทของประเทศอินโดนีเซียในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกจากนั้นมีการใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบเฉพาะกลุ่มและแบบตัวต่อตัวเพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิที่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ได้รับมาจากการรวบรวมทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถอธิบายได้ว่าการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีของประเทศอินโดนีเซียประกอบไปด้วยหลักสูตรสองหลักสูตรแตกต่างกันคือ หลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง(D4) และหลักสูตรวิชาการวุฒิปริญญาตรี (S1) โดยทั้งสองหลักสูตรมีจุดแข็งและจุดอ่อนของหลักสูตรที่ต่างกันเนื่องจากมีโครงสร้างวิชาและสัดส่วนของเนื้อหาวิชาการที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น หลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงมีโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรที่เน้นในการปฏิบัติงาน ในขณะที่หลักสูตรวิชาการมีโครงสร้างและเนื้อหาที่เน้นในทางทฤษฎีและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้ผลการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าการบูรณาการวิชาการศึกษข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียสามารถทำได้โดยกำหนดให้เป็นวิชาแกนหรือวิชาเลือกในหลักสูตรที่สถาบันเปิดสอนอยู่ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ยังไม่มีการกำหนดวิชาดังกล่าวไว้ในหลักสูตรการท่องเที่ยวของ

ประเทศอินโดนีเซีย แต่มหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียหลายแห่งได้สร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาของตนได้มีการเรียนรู้ในวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือกันระหว่างสถาบันการศึกษาภายใต้บริบทของอินโดนีเซียสามารถกระทำได้ทั้งในระดับของสถาบันและในระดับประเทศซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐบาลซึ่งเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาความร่วมมือดังกล่าว ผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้คาดว่าจะถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาที่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

คำหลัก : การศึกษาด้านการท่องเที่ยว หลักสูตรการศึกษา โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาหลักสูตร
หลักสูตรงานต้อนรับและการบริการ

ABSTRACT

Project Code: TRI/ASEAN/0005

Project Title: Learning Each Other Through ASEAN Tourism Education:
The Case of Indonesia

Investigator: Chootima Longjit

The Faculty of Management Sciences, Kasetsart University, Sriracha Campus

E-mail Address: june.longjit@gmail.com

Project Duration: 1 Year (June 1st 2010 – May 31st 2011)

This research, “ASEAN: Learning Each Other Through ASEAN Tourism Education: The Case of Indonesia” aims to build an overall understanding of tourism education in Indonesia. On-line documentation regarding Indonesia and its education system was used to develop a research site’s context, while primary data obtained from focus group interviews and face-to-face interviews were mainly used to answer the research objectives. By using a qualitative analytical approach, this study can clarify that at present, the tourism education provided to Indonesian undergraduate students consists of two different education levels: vocational education (Diploma 4) and liberal education (Bachelor/S 1). Both courses have their own strengths and weaknesses according to differences between their course structures and contents. For example, the structure and content of Diploma 4 education focuses on operational skills while the structure and content of S1 focuses on theoretical and analytical skills. Thus, this research finds that a cross-cultural subject with an ASEAN emphasis, as a focus of this study, is not stated in any tourism course provided in Indonesia although some Indonesian universities collaborate with universities in neighbor countries to organize students’ activities in order to ensure that their students have opportunities to learn other cultures. To incorporate this cross-cultural subject in the curriculum, whether it is a core or selective subject, is a possible approach for integration. This research outcome also indicates that collaboration

with Indonesian universities within Indonesian context can be done in both in institutional level and in national level. These results are expected to be used as a database regarding tourism education information of ASEAN countries that can be helpful for better development and improvement for equivalent standard of tourism education throughout the ASEAN community.

Keywords: Tourism Education, Education Curriculum, Curriculum Structure, Curriculum Content, Hospitality and Service Courses

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ช
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ณ
สารบัญ	
สารบัญตาราง	
สารบัญภาพ	
บทที่ 1 บทนำ	
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์โครงการ	3
คำถามการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	5
แนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	5
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
การศึกษาด้านการท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่สำคัญ	6
การศึกษาข้ามวัฒนธรรม	13
การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย	16
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	26
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล	29
การวิเคราะห์ข้อมูล	31

บทที่ 4 ผลการศึกษา และการอภิปรายผล	
คำถามการวิจัยข้อที่ 1	33
คำถามการวิจัยข้อที่ 2	40
คำถามการวิจัยข้อที่ 3	43
คำถามการวิจัยข้อที่ 4	46
บทที่ 5 บทสรุป	
บทสรุป	49
ข้อเสนอแนะ	52
สรุป	59
บรรณานุกรม	60
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย	63
ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์	81
ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้ที่ได้รับตลอดโครงการ	82
ภาคผนวก ง. ตัวอย่างจดหมายขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์	89
ภาคผนวก จ. ตัวอย่างแนวคำถามการสัมภาษณ์	91
ภาคผนวก ฉ. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	94
ภาคผนวก ช. รูปภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย	95
ภาคผนวก ซ. ประวัติผู้วิจัย	97

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ตัวอย่างหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับต่างๆในประเทศอังกฤษ	8
ตารางที่ 2.2 สถิติการท่องเที่ยวของประเทศไทยระหว่างปี คศ. 2003-2009	19
ตารางที่ 2.3 จำนวนสถาบันการศึกษาเอกชนและรัฐบาล ในปี คศ. 2008-2009	21
ตารางที่ 2.4 จำนวนประชากรในการศึกษาระดับต่างๆ	22
ตารางที่ 2.5 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย	24
ตารางที่ 2.6 โปรแกรมการศึกษาด้านการท่องเที่ยว	25
ตารางที่ 3.1 รายชื่อสถาบันและหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีฯ	27
ตารางที่ 4.1 โครงสร้างหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศไทย	35
ตารางที่ 4.2 เนื้อหาหลักสูตรของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย	38
ตารางที่ 4.3 จุดแข็งและจุดอ่อนของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย	41

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แผนที่ประเทศไทย	18
แผนภาพ 3.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการรวบรวมข้อมูลทั้งสองระยะ	32

บทที่ 1 บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of South East Asian Nations: ASEAN) ได้ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ. 2510 ที่เมืองกรุงเทพฯ ประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือในการเพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคมวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศสมาชิก การธำรงรักษาสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาค และเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกได้คลายข้อพิพาทระหว่างกันอย่างสันติ ในปัจจุบันนี้อาเซียนมีรัฐสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 10 ประเทศ คือ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม พม่า มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และบรูไน เพื่อให้ความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกเป็นไปอย่างเร่งด่วน จริงจัง และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ อย่างเป็นทางการมากยิ่งขึ้นโดยทำให้อาเซียนมาสถานะคล้ายกับสหภาพยุโรปมากยิ่งขึ้น ในการนี้ ผู้นำของกลุ่มประเทศสมาชิกมีความเห็นตกลงร่วมกันในการก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งประกอบไปด้วย ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยกำหนดไว้ภายในปี พ.ศ.2558

การรวมตัวดังกล่าวข้างต้นจะก่อให้เกิดข้อตกลงหลายๆด้านที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมอาเซียน เช่น เขตการค้าเสรี เขตการลงทุนร่วม และการแลกเปลี่ยนบริการ ซึ่งข้อตกลงเหล่านี้สามารถส่งผลให้เกิดการไหลเวียนสินค้าและบริการรูปแบบต่างๆภายในระหว่างประเทศสมาชิกประชาคมให้เป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังอาจส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานและทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศสมาชิกได้ง่ายขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานในภาคการบริการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศสมาชิก เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมหลักที่นำรายได้จำนวนมหาศาลเข้าสู่ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ของประชาคมอาเซียน

จากการดำเนินชุดโครงการริเริ่มโครงการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนร่วมในด้านการท่องเที่ยวและธนาคารข้อมูลเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรืออาเซียนระยะ 2 ที่ผ่านมา ตลอดจนการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและก้าวไปสู่ความเป็น “One of Destination” ร่วมกัน ประกอบกับยุทธศาสตร์การค้าและการลงทุนในอาเซียนที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียว โดยใช้ความตกลงการยอมรับร่วม (MRAs) เป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อน แต่อย่างไรก็ตามความร่วมมือในลักษณะ

ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการไหลของแรงงานจากประเทศที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าไปสู่ประเทศที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและความไม่เข้าใจกันในวัฒนธรรมข้ามชาติระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมอาเซียนได้ หากขาดการวางแผนและจัดการที่ดีผ่านกระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรการศึกษารองเท้าที่เกี่ยวข้องในภูมิภาค

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ประเทศสมาชิกเพื่อเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และเพื่อเป็นการเตรียมรับมือกับปัญหาดังกล่าวข้างต้น สมาชิกประชาคมอาเซียนทุกประเทศควรที่จะสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันภายในในกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างให้แก่บุคลากรด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นผู้ที่มีโอกาสในการทำงานร่วมกับคนจากหลากหลายวัฒนธรรม หากมีความเข้าใจในความคิดและการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปจากสิ่งที่ตนคิดและปฏิบัติอาจช่วยป้องกันปัญหาหรือข้อขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมงานที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

ดังนั้น การดำเนินงานชุดโครงการ “ASEAN : การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อหาแนวทางในการสร้างความเท่าเทียมกันของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว โดยเน้นที่สถาบันการศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่สร้างมาตรฐานบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ดังนั้น ชุดโครงการนี้จึงให้ความสำคัญกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในแต่ละประเทศของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาข้ามวัฒนธรรมอันนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

ในบรรดาสมาชิกกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น สาธารณรัฐอินโดนีเซียจัดเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกที่ภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการบริการมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย การผลิตบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพโดยเฉพาะจากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของประเทศ

ดังนั้น การดำเนินงานโครงการ “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยงและการโรงแรมของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย” จึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย และ เพื่อสร้างแนวทางในการบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรดังกล่าว เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้จากความแตกต่างด้านวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิก

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย
- 2) เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 3) เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย
- 4) เพื่อหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย

1.3 คำถามการวิจัย

- 1) สถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร
- 2) จุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร
- 3) แนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร
- 4) แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาด้านการท่องเที่ยว	การศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยว การโรงแรม และ/หรือหลักสูตรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว
หลักสูตรการศึกษา	แนวทางการศึกษาที่กำหนดโดยสถานศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยโครงสร้างหลักสูตร และเนื้อหาหลักสูตร
โครงสร้างหลักสูตร	โครงสร้างการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มวิชา รายวิชา จำนวนหน่วยกิต และระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาจนจบหลักสูตร
เนื้อหาหลักสูตร	ข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรที่ศึกษา โดยเป็นคำอธิบายเกี่ยวกับกลุ่มวิชา รายวิชา และระยะเวลาในการฝึกงานที่ระบุในโครงสร้างหลักสูตร
หลักสูตรงานต้อนรับและการบริการ	การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการส่งมอบงานด้านบริการจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคหรือลูกค้าขององค์กร/ธุรกิจ โดยเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ทฤษฎี การบริหารจัดการ และรูปแบบธุรกิจบริการ ที่เป็นการแสดงออกถึงความจริงใจ และไม่ตรีจิตที่ธุรกิจสามารถส่งมอบให้กับกลุ่มตลาดเป้าหมาย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย โดยศึกษาในส่วนที่เป็นโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรดังกล่าวว่ามีลักษณะอย่างไร มีจุดอ่อนและจุดแข็งอย่างไร ส่วนหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับอื่นๆ เช่น อาชีวศึกษา ปริญญาโท และปริญญาเอก จะไม่ถูกนำมาศึกษาหรือวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามในงานวิจัยชิ้นนี้ แต่อาจถูกอ้างถึงในลักษณะของภาพรวมเพื่อใช้ประกอบการอธิบายเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.6 ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบสถานการณ์การจัดหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 2) ทราบจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 3) ทราบแนวทางบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 4) ทราบแนวทางการสร้างความร่วมมือของสถาบันการศึกษาในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

- 1) เป็นแนวทางในการวางแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือของสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียและระหว่างกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน
- 2) เป็นแนวทางพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย และระหว่างกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนร่วมกัน ซึ่งเป็นการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติ
- 3) เป็นแนวทางในการป้องกันผลเสียที่อาจเกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานด้านการท่องเที่ยวที่เข้าสู่หรือออกจากประเทศอินโดนีเซียและระหว่างกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในระยะยาว

1.8 แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

จัดส่งผลการวิจัยให้หน่วยงานด้านการศึกษา วัฒนธรรม แรงงานและการท่องเที่ยวของอินโดนีเซียเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การศึกษาด้านการท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่สำคัญ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ที่ต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมาก ในการส่งมอบการบริการให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ให้บริการ (บุคลากรทางการท่องเที่ยว) และผู้รับบริการ (นักท่องเที่ยว) เป็นสิ่งสำคัญต่อประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้รับในการเดินทางแต่ละครั้ง ด้วยเหตุนี้ ทำให้ธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีความจำเป็นในการพึ่งพาบุคลากรที่มีคุณภาพในการดำเนินการ บริหารจัดการ และส่งมอบการบริการให้กับลูกค้าของตน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีและสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นในความรู้สึกของนักท่องเที่ยว ซึ่งดูเหมือนว่าการศึกษาด้านการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญที่จะใช้ในการพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีความรู้ ความสามารถ ตามที่ธุรกิจต้องการได้

การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ค่อนข้างใหม่ เนื่องจากได้ถือกำเนิดเพียงแค่ประมาณ 4 ทศวรรษ และกลายเป็นสาขาวิชาที่ได้รับความนิยมและมีการเปิดสอนอย่างแพร่หลาย (Airey & Johnson, 1999) ซึ่งหลายๆประเทศเพิ่งให้การยอมรับว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และเล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อใช้ในพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และเพื่อดึงดูดเงินทุนจากทั้งภายในและต่างประเทศเข้ามาสู่สถาบันการศึกษาของประเทศ (Vanessa A. Amoah & Baum, 1997)

ดูเหมือนว่าการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศต่างๆ ทั้งในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา มีลักษณะการวิวัฒนาการที่คล้ายคลึงกัน คือ มีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาด้านงานโรงแรม (Hotel) งานบริการและการต้อนรับ (Hospitality) และงานจัดเลี้ยง (Catering) โดยในระยะแรกเป็นการศึกษาในระดับวิชาชีพที่เปิดสอนในสถาบันอาชีวศึกษาต่างๆ เพื่อผลิตแรงงานระดับปฏิบัติการเข้าสู่อุตสาหกรรม ต่อมาจึงได้มีการนำหลักปรัชญาด้านธุรกิจมาบูรณาการในหลักสูตรดังกล่าวเพื่อต่อยอดไปสู่การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับที่สูงขึ้น เช่นระดับปริญญา (Airey, 2004; Fidgeon, 2010; Shakeela, 2008) ซึ่งหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้ถูกพัฒนาขึ้นและเปิดสอนอย่างแพร่หลาย โดยเริ่มต้นจากประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก

(Lashley, 2004) เช่น ประเทศอังกฤษ กลุ่มประเทศยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกา แล้วจึงมีการแผ่ขยายไปยังประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ ประเทศในทวีปแอฟริกา (Fidgeon, 2010)

หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนอยู่ในปัจจุบันมีอยู่อย่างมากมาย และมีการสอนในทุกระดับการศึกษา เช่น การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอังกฤษเปิดสอนทั้งในระดับโรงเรียนจนถึงมหาวิทยาลัย (Airey & Johnson, 1999) แต่ดูเหมือนว่าการศึกษาระดับสูง (Higher Education) เท่านั้น ที่จะช่วยให้มีการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอนาคตได้ เนื่องจากมีแนวโน้มว่า ในอนาคตธุรกิจต่างๆ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอาจมีความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ทั้งในระดับปฏิบัติการและระดับบริหารมากยิ่งขึ้น (Ayikoru, 2004) นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มว่าธุรกิจเหล่านี้จะคัดเลือกคนที่มีความรู้ หรือได้รับการฝึกอบรมสูงกว่าคนอื่นเข้าทำงานในองค์กรของตน ซึ่ง Bergsma (2000) ได้กล่าวถึงถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ว่า “โลกในสหสวรรษใหม่จะให้ความสำคัญด้านทุนมนุษย์มากกว่าด้านทุนทรัพย์สิน” (หน้า 77)

การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับสูง (Higher Tourism Education) ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว โดยการศึกษาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตรที่นำเสนอ (เช่น Weiermair & Bieger, n.d.) เพื่อวิเคราะห์ถึงเนื้อหาของหลักสูตร (เช่น Airey & Johnson, 1999) และเพื่อวิเคราะห์ถึงคุณภาพของหลักสูตร (เช่น Leal, 2004) จะเห็นได้ว่าการศึกษาเหล่านี้มีความสัมพันธ์กัน เช่น ลักษณะการออกแบบและโครงสร้างของหลักสูตรควรที่จะมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่นำเสนอ ในขณะที่เดียวกันการกำหนดโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรที่สอดคล้องกันอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของหลักสูตรได้ ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ ควรที่จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นลักษณะการออกแบบและโครงสร้างของหลักสูตร และส่วนที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตร

2.1.1 ลักษณะการออกแบบและโครงสร้างหลักสูตรสำหรับการศึกษาด้านการท่องเที่ยว

ในปัจจุบันนี้ มีการเปิดสอนหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยสามารถแบ่งกลุ่มหลักสูตรต่างๆ เหล่านี้ได้เป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะการออกแบบของหลักสูตรที่เป็นวิชาชีพ (Vocational program design) และลักษณะการออกแบบของหลักสูตรที่เป็นวิชาการ

(Liberal หรือ Academic program design) โดยการศึกษาทั้ง 2 ลักษณะนี้ถูกสร้างขึ้นมาโดยมีเป้าหมายในการผลิตบุคลากรทางการท่องเที่ยว และมีโครงสร้างหลักสูตรที่แตกต่างกัน

ตาราง 2.1: ตัวอย่างหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับต่างๆในประเทศอังกฤษ

หลักสูตรที่เปิดสอน (แสดงจำนวนปีที่เรียนเต็มเวลาตามหลักสูตร)			
การศึกษาในระดับโรงเรียน [อายุ 14 – 16 ปี]	การศึกษาต่อเนื่อง [อายุ 16 ปีขึ้นไป]	การศึกษาขั้นสูง [อายุ 18 ปีขึ้นไป]	
		ปริญญาขั้นต้น	ปริญญาขั้นสูง
	ประกาศนียบัตรด้านการเดินทางและการท่องเที่ยว - City & Guilds ในระดับ OCR A/S (1 ปี) หรือ A-Level (2 ปี)	ประกาศนียบัตรขั้นสูง (CHE 1 ปี) หรือ (EFD 2 ปี) ประมาณ 120 หน่วยกิต	ประกาศนียบัตรขั้นสูง – Postgraduate Diploma (1 ปี)
ประกาศนียบัตรด้านการเดินทางและการท่องเที่ยวขั้นต้น (2ปี)	ประกาศนียบัตรด้านงานต้อนรับ การเดินทางและการท่องเที่ยว - BITEC level 1&2 Introductory Certificate/First Diploma (2 ปี)	ประกาศนียบัตรขั้นสูง (HND 2 ปี เรียนเต็มเวลา; 3 ปี เรียนและทำงานด้วย) ประมาณ 240 หน่วยกิต	ปริญญาโทด้านศิลปศาสตร์/วิทยาศาสตร์ (12 – 18 เดือน)
	ประกาศนียบัตรสำหรับนักศึกษาอายุ 16-19 ปี ด้านการเดินทางและการท่องเที่ยว- Higher (2 ปี) Advanced (2 ปี)	ปริญญาตรี (3 ปี เรียนเต็มเวลา; 4 ปี เรียนและทำงานด้วย) ประมาณ 300 หน่วยกิต	ปริญญาโทด้านปรัชญา (2 ปี โดยการทําวิจัย/ตีพิมพ์)
			ปริญญาเอกด้านปรัชญา (3 ปี โดยการทําวิจัย/ตีพิมพ์)

ที่มา: แปลและดัดแปลงเนื้อหาบางส่วนจาก Fidgeon (2010)

หลักสูตรวิชาชีพมีลักษณะการเรียนการสอนที่เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษา ก่อนเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาวิชาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความสามารถในการปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งหลักสูตรในลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการขาดทักษะและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และการประเมินสถานการณ์แบบองค์รวม ในขณะที่หลักสูตรวิชาการมีลักษณะการเรียนการสอนที่เป็นการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์หนึ่งๆ โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษามีความสามารถในการประเมินสถานการณ์แบบองค์รวม และสามารถพัฒนาการคิดแบบวิเคราะห์ในมุมมองของตนได้ ส่วนใหญ่แล้วหลักสูตรวิชาการมักจะเป็นการบูรณาการศาสตร์ด้านต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อใช้ในการออกแบบรายวิชาต่างๆ ที่จำเป็นต่อการศึกษาในหลักสูตรดังกล่าว เช่น ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา การเมือง (Fidgeon, 2010) นอกจากนี้ โครงสร้างทางการศึกษาที่ระบุไว้ในแต่ละหลักสูตรมีความแตกต่างกันตามระยะเวลาที่ทำการศึกษา จำนวนหน่วยกิต ลักษณะและจำนวนวิชาที่บังคับให้ศึกษาในหลักสูตร ดังตัวอย่างที่แสดงให้เห็นในตารางที่ 2.1

2.1.2 เนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว

ไม่ว่าการศึกษาด้านการท่องเที่ยวนั้นจะเปิดสอนในรูปแบบของวิชาชีพหรือรูปแบบวิชาการ เนื้อหาที่นำเสนอในหลักสูตรที่มีคุณภาพควรจะต้องประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ส่วน (Dean 1999 อ้างใน Ernawati, 2002) คือ

- 1) ส่วนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการหรือทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว (Tourism Knowledge and Concepts)
- 2) ส่วนที่เป็นการเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร (Relevant generic and industrial skills)
- 3) ส่วนที่เป็นการแสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน (Work competence)

ในส่วนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการหรือทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว นั้น Tribe (1999 อ้างใน Airey, 2004) ได้แจกแจงถึงลักษณะสำคัญ 3 ประการของความรู้ด้านการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้ (1) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่ศึกษา (Extradisciplinary Knowledge) เนื่องจากความรู้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวคืออะไรแต่ไม่สามารถสร้างเป็นทฤษฎีที่ชัดเจนได้ (2) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของหลายสาขาวิชา (Multidisciplinary Knowledge) จึงเป็นการยากที่จะกล่าวอ้างว่าสาขาวิชาที่ศึกษาเป็นทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ (3) เป็นความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากการรวมกันของสาขาวิชาต่างๆ เพื่อหาคำตอบให้กับข้อ

สงสัยหรือคำถามที่เกิดขึ้น (Interdisciplinary Knowledge) ดังนั้น ทฤษฎีหรือความรู้ด้านการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษาได้เข้าใจถึงธรรมชาติและส่วนประกอบต่างๆ ที่สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาที่เป็นความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาในอดีตมักจะศึกษาในเรื่องของความรู้หลักด้านการท่องเที่ยว (Core Body of Tourism Knowledge) ว่าหลักสูตรที่ทำการศึกษาขึ้นมีการนำเสนอวิชาที่เป็นความรู้หลักด้านการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด โดยใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทฤษฎีต้นแบบที่นำเสนอโดยนักวิชาการ สถาบัน หรือองค์กรต่างๆ เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้หลักด้านการท่องเที่ยวที่นำเสนอโดย Burkart and Medik, 1974; Tourism Society, 1981; และ National Liaison Group, 1995 ที่สรุปในการศึกษาของ Airey and Johnson (1999) และ Ernawati (2002) ในการศึกษาครั้งนี้ ทฤษฎีความรู้หลักที่นำเสนอโดยคณะกรรมการของ National Liaison Group ในปี 1995 จะถูกนำมาเป็นกรอบแนวคิดที่จะใช้ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย เนื่องจากเป็นกรอบความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองของความต้องการและก่อให้เกิดความพึงพอใจให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานศึกษา นักศึกษา และกลุ่มธุรกิจ (Fidgeon, 2010 หน้า 709-710) โดยวิชาการด้านการท่องเที่ยวที่นำเสนอในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวควรจะอยู่ในขอบเขตทั้ง 7 ด้าน ดังนี้

- ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและคุณลักษณะของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายรวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับคำจำกัดความ ปัจจัยและเงื่อนไขทางสังคมและอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และแรงจูงใจทางการท่องเที่ยว
- โครงสร้างของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกัน คุณสมบัติ และการดำเนินการในแต่ละกลุ่มธุรกิจ
- มิติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและเครื่องมือที่ใช้วัดการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาด้านอุปสงค์การท่องเที่ยว ปัจจัยและรูปแบบที่เกี่ยวข้อง แหล่งข้อมูล และการจัดการข้อมูลทางการท่องเที่ยว
- ความสำคัญและผลกระทบของการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาถึงข้อดีและข้อเสียที่การท่องเที่ยวมีต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

- การตลาดการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีทางการตลาด และการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคโดยการประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยว
- การวางแผนและการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาด้านการวางแผนพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวและจุดหมายปลายทาง การวางแผนทางการเงินและการนำแผนไปใช้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เป็นหุ้นส่วนในการวางแผนและการพัฒนา
- นโยบายและการบริหารจัดการในการท่องเที่ยว เป็นการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายภาครัฐ และกลยุทธ์การนำไปใช้กับภาคธุรกิจ รวมทั้งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการนักท่องเที่ยวและองค์กรต่างๆ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามระดับความเข้มข้นของเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวที่นักศึกษาควรได้รับ น่าจะมากหรือน้อยเพียงใด [โดยอาจจะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของจำนวนหน่วยกิต หรือจำนวนรวมของวิชาทั้งหมด ในหลักสูตรที่เปิดสอน – ผู้เขียน] ควรที่จะสัมพันธ์กับลักษณะการออกแบบของหลักสูตร ระดับ/วุฒิการศึกษา ชื่อหลักสูตร และหลักปรัชญาที่ใช้ในการนำเสนอหลักสูตร (Fidgeon, 2010)

สำหรับส่วนที่สองของเนื้อหาในหลักสูตร ควรเป็นวิชาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาทักษะหรือเสริมทักษะที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่เปิดสอน ผู้ที่ทำการศึกษาในด้านการท่องเที่ยวนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถในทักษะบางประเภทเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนในการปฏิบัติงานจริงภายหลังจากสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ทักษะพื้นฐานที่นักศึกษาด้านการท่องเที่ยวพึงมี อาจจะมีอยู่หลากหลายประเภทขึ้นอยู่กับประเภทของหลักสูตรการศึกษาที่เปิดสอน และบริบทของสถานที่หรือประเทศที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าว ซึ่งทักษะทั่วไปที่นักศึกษาการท่องเที่ยวพึงมี สามารถสรุปได้คร่าวๆ ดังนี้ ทักษะการเขียนเอกสารเพื่อการสื่อสาร ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ ทักษะทางภาษา ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และทักษะในการคำนวณและคิดวิเคราะห์ ซึ่งความจำเป็นในการพัฒนาแต่ละทักษะอาจจะขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างหลักสูตรที่นำเสนอ ตัวอย่างจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องของ Ernawati (2002) ทำให้ทราบว่ามุมมองที่เกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นของนักศึกษาการท่องเที่ยวระหว่างผู้ที่พัฒนาหลักสูตรในประเทศพัฒนาแล้วและในประเทศกำลังพัฒนา อาจจะมีการมีความแตกต่างกัน เช่น ผู้ที่พัฒนาหลักสูตรในประเทศพัฒนาแล้วไม่เห็นความสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษา ในขณะที่ในประเทศในกลุ่มเอเชียแปซิฟิกมีความเห็นว่าทักษะด้านภาษามีความสำคัญต่อนักศึกษาของตน

นอกจากนี้ Sheldon และคณะ (n.d.) ได้สอบถามผู้เข้าร่วมประชุมสัมฤทธิ์ จากสถาบันการศึกษา 48 แห่ง จาก 13 ประเทศ ที่จัดขึ้น ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ในปี ค.ศ. 2007 และสามารถสรุปถึงทักษะต่างๆที่นักศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระหว่างปี ค.ศ. 2010 – 2030 พึ่งมี ได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ทักษะความเป็นมิตรกับสถานที่ท่องเที่ยว (Destination Stewardship Skills) เช่น

- การจัดการด้านเครือข่าย
- ทักษะการแบ่งปันความรู้
- ความสามารถในการให้ความเคารพและทำงานร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- ทักษะการจัดการสิ่งแวดล้อม

กลุ่มที่ 2 ทักษะทางจริยธรรมและการเมือง (Political and Ethical Skills) เช่น

- พฤติกรรมด้านจริยธรรม ทั้งในด้านทัศนคติและการแสดงออก
- การบูรณาการคุณค่าของมนุษย์ในการทำงาน
- ความสามารถในการลอบบี้และโน้มน้าวคนในกระบวนการทางการเมือง

กลุ่มที่ 3 ทักษะด้านการเพิ่มคุณภาพ/มูลค่าของทรัพยากรมนุษย์ (Enhanced Human Resource Skills) เช่น

- การสร้างทีมงาน
- ทักษะการฟังและการต่อรองอย่างมีประสิทธิภาพ
- ทักษะความเป็นผู้นำและทักษะการจูงใจ
- ทักษะในการจัดการอารมณ์

กลุ่มที่ 4 ทักษะในการขับเคลื่อนธุรกิจ (Dynamic Business Skills) เช่น

- มีความยืดหยุ่น
- มีความสามารถในการทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน
- มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์
- มีความสามารถในการใช้สามัญสำนึกได้อย่างเหมาะสม
- มีความสร้างสรรค์ในเชิงธุรกิจ

- มีความสามารถในการสื่อสารผ่านสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่
- มีความสามารถในการสื่อสาร/competenciesวัฒนธรรมข้ามชาติ
- มีความสามารถในการประเมิน แยกแยะ และควบคุมความเสี่ยง
- มีความสามารถในการหลีกเลี่ยงปัญหามากกว่าการแก้ปัญหา

จะเห็นได้ว่าทักษะที่นักศึกษาด้านการท่องเที่ยวพึงมีนั้น มีทั้งทักษะที่เป็นความสามารถทั่วไปที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติการ และทักษะที่พึงมีในระดับผู้บริหาร ซึ่งในการออกแบบหลักสูตรการศึกษาที่มีคุณภาพ ผู้ที่รับผิดชอบในการออกแบบหลักสูตรจะต้องพิจารณาถึงรายวิชาที่สามารถช่วยให้นักศึกษาได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว อีกทั้งยังต้องพิจารณาถึงความสมดุลของจำนวนวิชาหรือจำนวนหน่วยกิตระหว่างวิชาที่เป็นความรู้หรือทฤษฎี ด้านการท่องเที่ยวและวิชาที่เสริมทักษะเหล่านี้ลงไปหลักสูตร

ในส่วนที่สามของเนื้อหาในหลักสูตร เป็นส่วนที่แสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน ในส่วนนี้เป็นการกำหนดระยะเวลาให้นักศึกษาได้ทดลองฝึกปฏิบัติงานจริงกับองค์กร/ธุรกิจต่างๆในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการฝึกให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงจากสถานประกอบการ และเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่นักศึกษาให้เข้าใจถึงสภาพการทำงานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และยังเป็นการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการเพื่อประโยชน์ของนักศึกษาที่ศึกษาในหลักสูตรดังกล่าว ซึ่งแต่ละหลักสูตรอาจจะมีการกำหนดระยะเวลาการฝึกงานไว้แตกต่างกัน เช่น กำหนดเป็นจำนวนชั่วโมง หรือกำหนดเป็นภาคการศึกษา ซึ่งอาจจะมีระยะเวลายาวหรือสั้นไม่เท่ากัน ด้วยเหตุนี้ การกำหนดระยะเวลาการฝึกงานที่เหมาะสมนั้นควรที่จะได้รับความเห็นชอบจากทั้งสองฝ่ายคือสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการที่ให้ความร่วมมือกับทางสถาบัน ผู้ที่ออกแบบหลักสูตรการศึกษาควรที่จะพิจารณาอย่างรอบคอบถึงลักษณะ/ธรรมชาติของหลักสูตรที่ต้องการนำเสนอ ประเภท/ระดับของสถานประกอบการที่ต้องการให้นักศึกษาไปฝึกงาน ตำแหน่งที่ฝึกงาน และระยะเวลาการฝึกงานที่เหมาะสมกับหลักสูตรของตน

2.2 การศึกษาข้ามวัฒนธรรม

ด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของโลกในปัจจุบันนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อให้บุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และพัฒนาทักษะของตนเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และมีความสามารถในการสื่อสารกับคนต่างวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในหลักสูตร

การศึกษาด้านการท่องเที่ยวควรมีรายวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนชาติอื่นๆ ซึ่งวิชาดังกล่าวนี้อาจหมายรวมถึงวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อ ความรู้ และธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติ สืบทอดติดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (Balsmeier & Heck, 1994; Serrat, 2008) โดยวิชาเหล่านี้ อาจจะได้รับการออกแบบวิชาให้เป็นวิชาที่เกี่ยวกับภาษาและศาสนาต่างประเทศ ซึ่งสามารถพบเห็นได้ในหลักสูตรการศึกษาโดยทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม ในทฤษฎีการศึกษาด้านวัฒนธรรม การศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติ (Cross-cultural Study) เป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในการศึกษาเกี่ยวกับองค์การและ/หรือธุรกิจ เช่น การศึกษาด้านบุคลิกภาพและจิตวิทยาสังคมของพนักงานองค์การ (Deci, et al., 2001) และการศึกษากลุ่มตลาดนานาชาติของธุรกิจ (Soares, Farhangnehr, & Shoham, 2007) ในส่วนของการท่องเที่ยวได้มีการนำเอาทฤษฎีการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติมาใช้ในการศึกษาหลายด้านเช่นกัน เช่น การศึกษาแรงจูงใจในการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวนานาชาติ (Kim, 1998) การปรับตัวของนักท่องเที่ยวในวัฒนธรรมที่แตกต่าง (Hottola, 2004) และการปรับตัวของนักท่องเที่ยวอาสาสมัครในวัฒนธรรมที่แตกต่าง (Lee & Woosnam, 2010)

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศอาจเกิดขึ้นหลายด้าน ซึ่ง (Balsmeier & Heck, 1994) ได้รวบรวมไว้เป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้ ความแตกต่างระหว่างประเทศที่มีบริบททางวัฒนธรรมในระดับต่ำและประเทศที่มีบริบททางวัฒนธรรมในระดับสูง (Low-context, High-context Cultures) ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมแบบหน้าเวทีและหลังเวที (Frontstage and Backstage Cultures) และความแตกต่างทางทัศนคติ การให้ความสำคัญในปัจจุบันที่เกี่ยวของกับอายุ ครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นภายนอกครอบครัว การครอบครองเงินและวัตถุ การเว้นระยะห่างในการปฏิสัมพันธ์ของบุคคล เวลา การจัดอันดับความสำคัญ และการให้ของขวัญและเงินรางวัล ตัวอย่างเช่น การสื่อสารทางด้านข้อมูล/การสื่อความหมาย ในประเทศที่มีบริบททางวัฒนธรรมในระดับต่ำเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย ประเทศวิสเซอร์แลนด์ และเยอรมันนี่ จะเป็นไปอย่างชัดเจนมากที่สุด สิ่งที่น่าสนใจในเอกสารนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในทางตรงกันข้ามประเทศที่มีบริบททางวัฒนธรรมสูงจะยึดถือบริบททางสังคมของบุคคลมากกว่าการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะกับบุคคลที่มีชื่อเสียงและมีสถานภาพทางสังคมที่สำคัญ นอกจากนั้นทุกวัฒนธรรมจะมีการแสดงออกที่เป็นบรรทัดฐานที่ตนต้องการให้บุคคลภายนอกวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วม/รับรู้ (Frontstage) และบรรทัดฐานบางอย่างที่ไม่ต้องการแสดงออกให้บุคคลภายนอกวัฒนธรรมได้รับรู้ (Backstage)

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในการใช้เป็นกรอบการศึกษาด้านวัฒนธรรม และใช้ในการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในศาสตร์ด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา การตลาด และการจัดการ (Soares, et al., 2007) คือ ทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรมของของ ฮอฟสตีด (Hofstede's Cultural Dimensions, 1980 อ้างถึงใน (Kim, 1998) และ (Soares, et al., 2007)) ซึ่งฮอฟสตีดได้ทำการศึกษาด้านวัฒนธรรมและพบว่า คนจากสังคมที่แตกต่างกันจะมีความแตกต่างกันในคุณลักษณะทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 มิติ คือ ความเข้มข้นของอำนาจ (Power Distance); ความเป็นชาย-ความเป็นหญิง (Masculinity-femininity); การแยกตัว-การรวมกลุ่ม (Individualism-collectivism); และการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty Avoidance) โดยแต่ละมิติมีความหมาย ดังนี้

- **ความเข้มข้นของอำนาจ (Power Distance)** หมายถึง ระดับความสัมพันธ์ความไม่เท่าเทียมกัน และ/หรือความแตกต่างในสถานภาพระหว่างบุคคลในสังคม
- **ความเป็นผู้ชาย-ความเป็นผู้หญิง (Masculinity-femininity)** หมายถึง คุณค่าที่ถูกกำหนดโดยแต่ละสังคม/ประเทศว่าให้ความสำคัญแก่สิ่งใดมากกว่ากัน เช่น สังคมที่มีความเป็นชายจะให้ความสำคัญเรื่องการประสบความสำเร็จ ในขณะที่สังคมที่มีความเป็นผู้หญิงจะให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพชีวิตและการดูแลเอาใจใส่ผู้อื่น
- **การแยกตัว-การรวมกลุ่ม (Individualism-collectivism)** หมายถึง อัตลักษณ์/การแสดงออกของบุคคลและระหว่างบุคคลในแต่ละวัฒนธรรมว่าขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลหรือของกลุ่ม ในวัฒนธรรมแบบแยกตัวบุคคลจะดูแลตัวเองและครอบครัวเท่านั้น ในขณะที่บุคคลในวัฒนธรรมแบบรวมกลุ่มจะดูแลซึ่งกันและกันและตอบแทนด้วยความจงรักภักดี
- **การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty Avoidance)** หมายถึง ระดับที่บุคคลมีความวิตกกังวล เครียด หรือมีความรู้สึกว่าจะถูกคุกคามด้วยความไม่แน่นอน และมีความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงสถานการณ์เหล่านั้น

ในการศึกษาของฮอฟสตีด (1980 อ้างถึงใน (Kim, 1998) พบว่า ชาวอเมริกันมีความเข้มแข็งของอำนาจในระดับต่ำ มีระดับของการแยกตัวสูง มีความเป็นผู้ชายสูง และมีการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนในระดับต่ำ ในทางตรงกันข้าม ชาวเอเชียและชาวละตินอเมริกา มีความเข้มแข็งของอำนาจในระดับสูง มีระดับของการรวมกลุ่มสูง มีความเป็นผู้หญิง และมีการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนในระดับสูง ตัวอย่างที่กล่าวในย่อหน้านี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประชาคมยุโรป และวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ทวีปเอเชีย ละตินอเมริกา และแอฟริกา

ในการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในครั้งนี้ ประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของลักษณะการออกแบบและโครงสร้างของหลักสูตร และในส่วนที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตร รวมทั้งชื่อวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหรือใกล้เคียงกับการศึกษาข้ามวัฒนธรรม จะถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการสร้างคำถามการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป หัวข้อที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประเทศอินโดนีเซีย ระบบการศึกษา และการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับประเทศอินโดนีเซียให้กับผู้อ่านก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีการวิจัยและผลการวิจัยในบทต่อไป

2.3 การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย

ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศอินโดนีเซีย โดยเฉพาะส่วนที่เป็นข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาของประเทศได้มาจากการทบทวนข้อมูลทั่วไปที่นำเสนอทางเว็บไซต์ต่างๆที่นำเสนอเกี่ยวกับประเทศอินโดนีเซีย (เช่น ASEAN, nd; CIA, 2010; Indonesia-Tourism.com, 2009; Ministry of Culture and Tourism, 2008; The World Bank, 2011; Wikipedia, 2011)

2.3.1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประเทศอินโดนีเซีย

ประเทศอินโดนีเซีย หรือ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย เป็นประเทศที่เป็นหมู่เกาะที่ใหญ่ที่สุดในโลกซึ่งประกอบไปด้วยหมู่เกาะน้อยใหญ่ประมาณ 18,108 เกาะ โดยตั้งอยู่ระหว่างคาบสมุทรมินโด

จีนและทวีปออสเตรเลีย และระหว่างมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก มีพรมแดนติดกับประเทศ มาเลเซียบนเกาะบอร์เนียว (อินโดนีเซีย: กาลิมันตัน) ประเทศปาปัวนิวกินีบนเกาะนิวกินี (อินโดนีเซีย: อีเรียน) และ ประเทศติมอร์ตะวันออกบนเกาะติมอร์ ด้วยสถานที่ตั้งของประเทศ อินโดนีเซียที่อยู่ใกล้กับเส้นศูนย์สูตร ทำให้มีลักษณะภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ที่ 21 – 33 องศาเซลเซียส ยกเว้นบนบริเวณยอดเขาซึ่งอาจจะมีอุณหภูมิต่ำกว่าปกติ นอกจากนี้ยังมีฝน ตกชุกในระหว่างเดือนธันวาคมถึงมีนาคมของทุกปี ซึ่งก่อให้เกิดความชื้นในอากาศได้ถึง 75 - 100% ซึ่งสถานที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพของประเทศที่เป็นหมู่เกาะก่อให้เกิดความหลากหลายของ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ เช่น น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ ดีบุก ทองแดง และทองคำ นอกจากนี้ สภาพภูมิอากาศและระบบนิเวศน์แบบชายฝั่งทะเลของประเทศ ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพรรณสัตว์ ที่สามารถพบได้ในแถบทวีป เอเชียและในแถบทวีปออสเตรเลีย ซึ่ง เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ประเทศอินโดนีเซียมีทรัพยากรทาง ธรรมชาติที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ประเทศอินโดนีเซียมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ มีประธานาธิบดีเป็น ประมุขและทำหน้าที่ปกครองประเทศ โดยมีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 30 จังหวัด เขตปกครอง พิเศษ 2 เขต และ เขตนครหลวงพิเศษ 1 เขต โดยมีเมืองหลวงหรือเมืองหลักของแต่ละจังหวัด ดังนี้ 1) เขตปกครองพิเศษอาเจะห์ –บันดาร์อาเจะห์ 2) จังหวัดสุมาตราเหนือ – เมดาน 3) จังหวัดสุมาตราใต้ – ปาเลมบัง 4) จังหวัดสุมาตราตะวันตก – ปาดัง 5) จังหวัดเรียว – เปอกันบารู 6) หมู่เกาะเรียว – ต้น จุงปีนัง 7) จังหวัดจัม –จัมบี 8) หมู่เกาะบังกาเบลิตุง – บังกัลปีนัง 9) จังหวัดเบงกูลู – เบงกูลู 10) จังหวัดลัมปุง – บันดาร์ลัมปุง 11) เขตนครหลวงพิเศษจาการ์ตา 12) จังหวัดชวากลาง – เซมารัง 13) จังหวัดชวาตะวันออก – บันดุง 14) จังหวัดชวาตะวันตก – ซูราบายา 15) จังหวัดบันเตน – เซรัง 16) เขตปกครองพิเศษย็อกยAKARTA 17) จังหวัดบาห์ลี – เด็นปาร์ซา 18) จังหวัดนูซาเต็งการาตะวันออก – คูบัง 19) จังหวัดนูซาเต็งการาตะวันตก – มาตาราม 20) จังหวัดกาลิมันตันกลาง – ปาลังการายา 21) จังหวัดกาลิมันตันใต้ – บันจาร์มาซิน 22) จังหวัดกาลิมันตันตะวันออก – ซามารินดา 23) จังหวัด กาลิมันตันตะวันตก – ปนตืออานัก 24) จังหวัดโกรอนตาโล – โกรอนตาโล 25) จังหวัดซูลาเวสีเหนือ – มานาโด 26) จังหวัดซูลาเวสีกลาง – ปาลู 27) จังหวัดซูลาเวสีใต้ – มากัสซาร์ 28) จังหวัดซูลาเวสี ตะวันออกเฉียงใต้ – เกินดารี 29) จังหวัดซูลาเวสีตะวันตก – มามูจู 30) จังหวัดมาลุกู – อัมบน 31) จังหวัดมาลุกูเหนือ – เตอร์นาติ 32) จังหวัดปาปัว – จายาปุระ 33) จังหวัดปาปัวตะวันตก – มานกวารี (ภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 แผนที่ประเทศอินโดนีเซีย

ที่มา: google.com (2010)

ประเทศอินโดนีเซียมีจำนวนประชากรมากกว่า 200 ล้านคน จัดเป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรสูงสุดอันดับ 4 ของโลก และประชากรของประเทศประมาณ 80% นับถือศาสนาอิสลาม นับว่าเป็นประเทศที่มีประชากรชาวมุสลิมจำนวนมากที่สุดในโลก ประชากรของประเทศอินโดนีเซียประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆประมาณ 300 ชาติพันธุ์โดยมีกลุ่มหลักๆคือ ชาว ชุนดาห์ มาดูร์ มินนังกาเบา เบตาวิ บูกิส และบันเต็น และมีภาษาพูดที่แตกต่างกันถึง 742 ภาษา ซึ่งรัฐบาลอินโดนีเซียได้กำหนดให้ภาษาบาฮาซาร์ (Bahasa Indonesia) เป็นภาษากลางของประเทศเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารของประชาชนในประเทศ ความหลากหลายในชาติพันธุ์ของประชาชนชาวอินโดนีเซียส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมของคนในประเทศ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้ประเทศอินโดนีเซียมีความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชาติอื่นๆในทวีปเอเชีย

ดูเหมือนว่าความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวนมากเดินทางเข้ามาในประเทศอย่างต่อเนื่อง ตารางที่ 2.2 แสดงให้เห็นถึงจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2003-2009 โดยในการเดินทางหนึ่งครั้งนักท่องเที่ยวหนึ่งคนจะพำนักอยู่ในประเทศอินโดนีเซียโดยเฉลี่ยประมาณ 1 สัปดาห์ และมีการใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ 100 เหรียญสหรัฐต่อคนต่อวัน จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศอินโดนีเซีย [GDP ภาคบริการ 38.3%; GDP ภาคอุตสาหกรรม 46.8%] (CIA, 2010)

ตาราง 2.2: สถิติการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย ระหว่างปี ค.ศ. 2003 - 2009

ปี	จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่อคนต่อครั้ง (US\$)	จำนวนวันพักเฉลี่ยต่อคน
2003	4,467,021	903.74	9.69
2004	5,321,165	901.66	9.47
2005	5,002,101	904	9.05
2006	4,871,351	913.09	9.09
2007	5,505,759	970.98	9.02
2008	6,234,497	1,178.54	8.58
2009	6,323,730	995.93	7.69

ที่มา: Badan Pusat Statistik (2009)

นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียมาจากหลากหลายประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากทวีปเอเชียแปซิฟิก สหรัฐอเมริกา และจากทวีปยุโรป จำนวนนักท่องเที่ยวจากทวีปเอเชียแปซิฟิกที่เดินทางเข้ามาในประเทศอินโดนีเซียอย่างต่อเนื่องในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2003 – 2009 คือนักท่องเที่ยวจากประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลีใต้ นอกจากนี้มีนักท่องเที่ยวจากประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมันนี และประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งความหลากหลายทางเชื้อชาติของนักท่องเที่ยวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของคุณภาพของทรัพยากรบุคคลในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและภาคการบริการของประเทศ

จากการสำรวจจำนวนแรงงานของประเทศอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 2010 มีจำนวนแรงงานทั้งสิ้น 114,900,000 คน (CIA, 2010) โดยมีจำนวนแรงงาน 42.1% ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม ประมาณ 39.3% ประกอบอาชีพอยู่ในภาคการบริการ และ 18.6% ประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม จะเห็นได้ว่าจำนวนแรงงานของประเทศมีจำนวนเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มว่าแรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในระดับล่างเนื่องจากการศึกษาเฉลี่ยในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา และมีเพียงประมาณ 1 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งประเทศที่สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ (Idrus, 1999) การพัฒนาระบบการศึกษาที่เน้นในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่

ประชาชนจึงเป็นปัญหาที่รัฐบาลประเทศอินโดนีเซียให้ความสำคัญและทำการแก้ไขอย่างเร่งด่วนภายในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา

2.3.2 ระบบการศึกษาและการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย

ในฐานะที่เป็นสมาชิกในประชาคมอาเซียน ระบบการศึกษาของประเทศอินโดนีเซียต้องได้รับการพัฒนาให้ไปในทิศทางที่สอดคล้องกับสมาชิกอื่นๆของประชาคม คือ 1)ส่งเสริมความตระหนักเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนของประเทศ 2)เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเอกลักษณ์/อัตลักษณ์อาเซียน 3)ผลิตทรัพยากรมนุษย์ของกลุ่มอาเซียน และ 4)เสริมสร้างความเข้มแข็งระหว่างเครือข่ายมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษาในกลุ่มอาเซียน (ASEAN, 2011)

เพื่อให้การดำเนินการด้านการศึกษาของประเทศสมาชิกให้ไปในทิศทางที่กำหนด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของประเทศสมาชิกได้จัดการประชุมประจำปีขึ้น (ASEAN Education Ministers Meeting: ASED) เพื่อสร้างและกำหนดความร่วมมือในโปรแกรมและกิจกรรมการศึกษาต่างๆขึ้น โดยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการศึกษาของอาเซียน (ASEAN Senior Officials on Education: SOM-ED) เป็นผู้นำไปปฏิบัติ/ดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมและรายงานกลับมาอยู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ (ASEAN, 2011) นอกจากนี้ประเทศสมาชิกยังได้มีการร่วมมือกันกำหนดแนวคิดกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ (National Qualification Framework: NQF) ขึ้น เพื่อเป็นการสร้างระบบมาตรฐานที่รับรองสมรรถนะของภาคการศึกษาและภาคการทำงานของบุคลากรของกลุ่มประเทศสมาชิกในอนาคตหลังจากการเป็นประชาคมเศรษฐกิจแล้ว โดยประเทศสมาชิกทุกประเทศต้องทำการกำหนดกรอบคุณวุฒิดังกล่าวให้สอดคล้องกัน แต่อย่างไรก็ตามในการกำหนดกรอบคุณวุฒิดังกล่าวยังอยู่ในช่วงของกระบวนการพัฒนา และเป็นสิ่งใหม่สำหรับหลายๆประเทศ เช่น ประเทศอินโดนีเซีย ดังนั้น การทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบการศึกษาของแต่ละประเทศจึงมีความสำคัญต่อความเข้าใจในการศึกษาด้านอื่นๆของประเทศนั้นๆ

2.3.2.1 ระบบการศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย

การศึกษาของประเทศอินโดนีเซียอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการแห่งชาติแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Kementerian Pendidikan Nasional Republik Indonesia)

โดยมีการแบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาในระดับประถมศึกษา (Sekolah Dasar: ช่วงอายุ 6 – 11 ปี) การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ประกอบด้วยมัธยมศึกษาตอนต้น - Sekolah Menengah Pertama: ช่วงอายุ 12 – 14 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย – Sekolah Menengah Atas: ช่วงอายุ 15 – 17 ปี) และการศึกษาระดับอุดมศึกษา (อายุ 18 ปีขึ้นไป) ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการของประเทศอินโดนีเซียบังคับให้ประชาชนทุกคนในชาติต้องเข้ารับการศึกษาระดับบังคับเป็นระยะเวลา 9 ปี คือ ระดับประถมศึกษา 6 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี

ตาราง 2.3: จำนวนสถาบันการศึกษาเอกชนและรัฐบาล ในปี คศ. 2008-2009

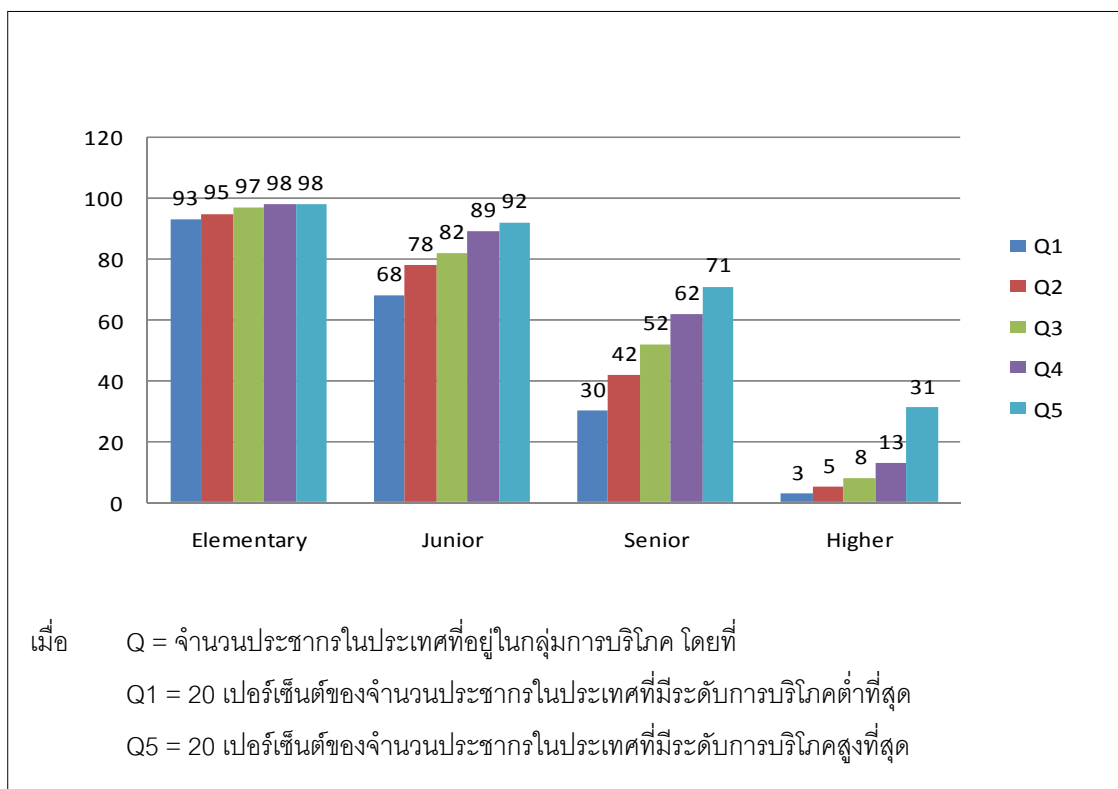
ประเภทสถาบันการศึกษา	ภาครัฐ		ภาคเอกชน		รวม
	จำนวน	เปอร์เซ็นต์	จำนวน	เปอร์เซ็นต์	
มหาวิทยาลัย	48	10.88	393	89.12	441
Institute สถาบันอาชีวะ	6	10.91	49	89.09	55
School of higher learning	2	0.14	1,391	99.86	1,393
Academy	0	0.00	955	100.00	955
polytechnique	27	20.61	104	79.39	131

ที่มา: Kementerian Pendidikan Nasional (2010)

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศอินโดนีเซียแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ การศึกษาด้านอาชีวะ (vocational education) และการศึกษาด้านวิชาการ (academic education) การศึกษาในระดับอาชีวะเป็นการศึกษาในระดับอนุปริญญา (Diploma) โดยมีระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่ 1 – 4 ปี (โดยมีจำนวนหน่วยกิตประมาณ 110 – 120 หน่วยกิต) ในขณะที่การศึกษาด้านวิชาการประกอบไปด้วยการศึกษาในระดับปริญญาตรี 4 ปี (Strata-1 หรือ S1 โดยมีจำนวนหน่วยกิต ประมาณ 144 – 160 หน่วยกิต) ระดับปริญญาโท 2 ปี (Strata-2 หรือ S2 โดยมีจำนวนหน่วยกิต ประมาณ 46 – 50 หน่วยกิต) และระดับปริญญาเอก 3 ปี (Strata-3 หรือ S3 โดยมีจำนวนหน่วยกิต ประมาณ 50 - 65 หน่วยกิต) สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาด้านอาชีวะและ/หรือด้านวิชาการ คือ โรงเรียนโพลีเทคนิค สถาบันอาชีวะ วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย โดยที่จำนวนสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาที่ดำเนินการโดยเอกชนมีจำนวนมากกว่าจำนวนสถาบันการศึกษาที่ดำเนินการโดยรัฐบาลอย่างเห็นได้ชัด (ตาราง 2.3) ความแตกต่างกันในจำนวนของสถาบันการศึกษาของเอกชนและสถาบันการศึกษาของรัฐบาลส่งผลให้เกิดปัญหาด้าน

คุณภาพการศึกษาในหลักสูตรต่างๆที่เปิดสอน โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาของเอกชน เนื่องจากสถาบันเอกชนเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะมุ่งเน้นในการสร้างรายได้แก่ธุรกิจมากกว่ามุ่งเน้นในด้านของคุณภาพทางการศึกษาที่น่าเสนอ (UNESCO, 2006)

ตาราง 2.4: จำนวนประชากรในการศึกษาระดับต่างๆ

ที่มา: UNESCO (2006)

ถึงแม้ว่าสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษามีเป็นจำนวนมาก แต่ดูเหมือนว่าจำนวนดังกล่าวไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในประเทศ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีสถานะทางเศรษฐกิจยากจน สถาบันการศึกษาเอกชนจึงตอบสนองได้เฉพาะคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดีเท่านั้น ส่วนสถาบันการศึกษาของรัฐบาลนั้นมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่ในประเทศ และด้วยการแข่งขันในระดับสูงจึงมีประชากรเพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้นที่สามารถเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาของรัฐบาลได้ และจำนวนประชากรส่วนใหญ่ของประชาชนกลุ่มดังกล่าวเป็นคนที่มีความรู้ดีเนื่องจากมีกำลังทรัพย์มากเพียงพอในการเรียนกวดวิชาเพื่อสอบเข้าในสถาบันการศึกษาของรัฐบาล ตารางที่ 2.4 แสดงให้เห็นว่าประชากรทุกระดับ

การบริโภคของประเทศได้เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษาในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน แต่ในการศึกษาที่สูงขึ้นจะมีเพียงประชากรในกลุ่มที่มีกำลังการบริโภคสูงเท่านั้นที่ได้รับการศึกษาในระดับดังกล่าว ในขณะที่ประชากรในกลุ่มที่มีกำลังการบริโภคน้อยกว่ามีอัตราที่ลดลง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาของคนในประเทศขึ้น

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลอินโดนีเซีย นำโดยกระทรวงศึกษาธิการแห่งชาติ (The Ministry of National Education - MONE) ได้ทำการปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศโดยเริ่มนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษาขั้นสูงมาใช้ในปี พ.ศ. 2546 (The QA System of Higher Education: SPM-PT) และได้ร่วมมือกับกระทรวงแรงงานในการวางกรอบและร่างการประกันคุณภาพการศึกษาของประเทศ (The Indonesian Qualification Framework: IQF หรือ KKNi Qualifications Framework) ซึ่งเมื่อเสร็จสมบูรณ์ทางกระทรวงศึกษาธิการจะนำกรอบนี้ไปเชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาขั้นสูงของชาติ และทุกส่วนของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาขั้นสูงของประเทศ ซึ่งก่อนหน้านี้ ในปี พ.ศ. 2537 กระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรมได้ก่อตั้งคณะกรรมการรับรองระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Badan Akreditasi Nasional Perguruan Tinggi, BAN-PT) หรือ ตัวแทนการรับรองการศึกษาขั้นสูงของชาติ (The National Accreditation Agency for Higher Education: NAAHE) ขึ้น (Sunarto, 2010) ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้ประกอบไปด้วยตัวแทนจากหน่วยงาน/องค์กรต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การศึกษาทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อทำหน้าที่ประเมินหลักสูตรต่างๆทุกหลักสูตรที่เปิดสอนโดยสถาบันการศึกษารัฐบาลและสถาบันการศึกษาเอกชน และให้การรับรองด้านคุณภาพแก่ หลักสูตรต่างๆที่ผ่านมาตรฐานการประเมินดังกล่าว (Brodjonegoro, n.d.; Idrus, 1999; UNESCO, 2006) หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆในประเทศอินโดนีเซียต้องได้รับการรับรองจากคณะกรรมการชุดนี้เช่นกัน

2.3.2.2 การศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย

การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียสามารถแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือ การศึกษาที่เป็นทางการและการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ (Putra, n.d.) การศึกษาที่เป็นทางการเป็นการศึกษาที่เปิดสอนโดยสถาบันการศึกษาประเภทต่างๆที่ได้กล่าวไว้แล้ว โดยผู้ที่สำเร็จ การศึกษาจะได้รับวุฒิปริญญาตรีเป็นประกาศนียบัตร หรือ ปริญญาบัตร ตามหลักสูตรที่ศึกษา ส่วน

วัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงเป็นข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับ D4 และ S1

ตาราง 2.6 โปรแกรมการศึกษาด้านการท่องเที่ยว กำหนดโดยจำนวนหน่วยกิต ระยะเวลา การศึกษา และสถาบันการศึกษาที่เปิดสอน

ระดับการศึกษา	จำนวนหน่วยกิต	ระยะเวลา	สถาบันการศึกษา
อาชีวะ 1	40-50	1-2 ปี	โรงเรียนอาชีวะ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย
อาชีวะ 2	80-90	2-3 ปี	โรงเรียนอาชีวะ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย
อาชีวะ 3	110-120	3-4 ปี	โรงเรียนอาชีวะ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย
อาชีวะ 4	114-160	4-7 ปี	วิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ปริญญาตรี	151-160	4-7 ปี	วิทยาลัย มหาวิทยาลัย
สูงกว่าปริญญาตรี	47-48	2-4 ปี	มหาวิทยาลัย

ที่มา: แปลจาก Ernawati (2002)

เนื้อหาในบทนี้ได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยว โดยแบ่งองค์ประกอบของหลักสูตรการท่องเที่ยวออกเป็นสองส่วนสำคัญๆ คือ ส่วนที่เป็น การออกแบบและโครงสร้างหลักสูตร และส่วนที่เป็นเนื้อหาหลักสูตร ในส่วนที่เป็น การออกแบบและ โครงสร้างหลักสูตรได้ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดการเรียนการสอนกันอยู่ ทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาจะประกอบไปด้วยหลักสูตรที่เป็นวิชาชีพและ หลักสูตรที่เป็นวิชาการ โดยทั้งสองหลักสูตรนี้มีโครงสร้างรายวิชาและเป้าหมายในการผลิตบุคลากร ทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองหลักสูตรมีการนำเสนอเนื้อหาการศึกษาที่ค่อนข้าง คล้ายคลึงโดยสามารถแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ 1) ส่วนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการหรือทฤษฎีด้านการ ท่องเที่ยว 2) ส่วนที่เป็นการเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร และ 3) ส่วนที่เป็นการแสดงถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานของนักศึกษา โดยองค์ประกอบทั้งสองส่วนของหลักสูตรการศึกษาด้าน การท่องเที่ยวจะถูกนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ได้เก็บ รวบรวมมาสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ นอกจากนี้การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาข้าม วัฒนธรรมที่อธิบายไว้ในบทนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความหมายของวัฒนธรรมและอธิบายถึงความ แตกต่างกันในประเด็นต่างๆของบุคคลในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มิติทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง กันของกลุ่มคนแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการสร้างเข้าใจระหว่างกันเพื่อช่วยให้เกิดการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพและลดข้อขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมได้

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการทำการวิจัยคือ เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ปัจจุบันของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย และศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการที่จะร่วมมือกับสถานศึกษาในประเทศอินโดนีเซียที่จะบูรณาการวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว โดยมีวิธีการในการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยทั้ง 4 ข้อตามที่ได้ระบุไว้ในบทที่ 1 ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยว การโรงแรม การบริการและการต้อนรับ และ/หรือหลักสูตรอื่นที่ใกล้เคียงกับหลักสูตรการท่องเที่ยว ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

แต่เนื่องจากจำนวนสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียมีเป็นจำนวนมาก (ดูตาราง 2.3) และไม่มีการรวบรวมสถิติจำนวนสถาบันที่เปิดสอนด้านการท่องเที่ยวไว้ ดังนั้นในการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรทั้งหมดจึงไม่สามารถกระทำได้ ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลการรับรองหลักสูตรการท่องเที่ยวและการต้อนรับประกอบการตัดสินใจในการกำหนดจำนวนกลุ่มประชากรที่ต้องการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้

ตาราง 3.1 แสดงถึงรายชื่อสถาบันและชื่อหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการต้อนรับที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการรับรองระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (BAN-PT) ซึ่งใช้แทนจำนวนประชากรทั้งหมดในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเห็นได้ว่ามีเพียงมหาวิทยาลัยเดียวที่ได้รับการรับรองในหลักสูตรปริญญาตรี ส่วนสถาบันอื่นๆได้รับการรับรองในหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงซึ่งมีคุณสมบัติเทียบเท่ากับการศึกษาระดับปริญญาตรี

ตาราง 3.1 รายชื่อสถาบันและหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีและ/หรือเทียบเท่า
ที่ได้รับการรับรองจากรัฐบาล

ลำดับ ที่	ชื่อสถาบัน	หลักสูตร/โปรแกรมการศึกษา	วุฒิบัตร
1.	Sahid Tourism High School, Jakarta	Hospitality	D4
2.	ST AMPTA Yogyakarta Tourism	Hotel Administration	D4
3.	ST Bali Tourism	Hospitality Administration; Tourism Management	D4
4.	ST Bandung Tourism	Hospitality Administration; Tourism Management; Tourism Destination Management	D4
5.	ST Trisakti Tourism	Hospitality	D4
6.	ST Sahid Tourism Surakarta, Surakarta	Tourism	D4
7.	Udayana University, Denpasar	Tourism	D4
8.	Universitas Pendidikan Indonesia (UPI), Bandung	Tourism Marketing Management	S1

ที่มา: BAN-PT (2011)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ มหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียที่ได้รับการรับรองหลักสูตรการท่องเที่ยว และ/หรือการโรงแรม ในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่ตอบรับในการเข้าร่วมในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยผู้วิจัยได้ทำการติดต่ออาจารย์ที่รับผิดชอบในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรเหล่านี้หรือหลักสูตรอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแต่อาจไม่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการรับรองระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (BAN-PT) เพื่อสอบถามถึงความสมัครใจในการเข้าร่วมในงานวิจัยเพื่อให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรของตนที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา ซึ่งมีสถาบันที่ให้ความร่วมมือในงานวิจัยชิ้นนี้คือ 1) Universitas Pendidikan Indonesia (UPI), Bandung ซึ่งมีการเปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีสามหลักสูตร 2) Udayana University, Denpasar ซึ่งมีการเปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรี 2 หลักสูตรและวิชาชีพชั้นสูง 1 หลักสูตร และ 3) Trisakti University, Jakarta ซึ่งเปิดสอนหลักสูตรการต้อนรับในระดับปริญญาตรี จำนวนทั้งสิ้น 3 สถาบัน 7 หลักสูตร

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาคั้งนี้ได้กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ระยะ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาระยะที่ 1 คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet) ซึ่งการใช้วิธีนี้เอื้อประโยชน์ให้ผู้วิจัยได้มีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นต่างๆที่ต้องการศึกษาได้โดยไม่ต้องเดินทางไปยังพื้นที่วิจัย และยังสมารถที่จะเข้าไปค้นหาข้อมูลที่ต้องการศึกษาได้ตลอดเวลาโดยไม่เป็นการรบกวนสถานที่ที่ต้องการศึกษา (Creswell, 2003) และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาระยะที่ 2 คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์ (checklist of interview questions) ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากผลทางการศึกษาที่ดำเนินการในการศึกษาระยะที่ 1 ซึ่งการกำหนดแนวคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์นั้นสามารถช่วยให้ผู้วิจัยควบคุมแนวทางในการถามคำถามได้ (Creswell, 2003)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสองประเภทนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทราบถึงข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสถานการณ์การศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียว่าเป็นอย่างไรทราบถึงจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญา

ตรีในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย และทราบถึงความเป็นไปได้และแนวทางในการบูรณาการวิชาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในกลุ่มประเทศอาเซียนเข้าไว้ในหลักสูตรการศึกษาที่เปิดสอน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานศึกษาชิ้นนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1: การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย และการสร้างแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1 คือ การทบทวนเอกสารข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (A review of on-line documents) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการท่องเที่ยว การโรงแรม และ/หรือการบริการและการต้อนรับ ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet) โดยข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการศึกษาระยะที่ 1 นี้เป็นข้อมูลที่ได้ค้นคว้ามาจาก 2 แหล่งสำคัญคือ 1) เว็บไซต์ของสถาบันการศึกษาในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่างๆในประเทศอินโดนีเซียที่เปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรการท่องเที่ยว การบริการ และ/หรือการต้อนรับ คำสำคัญที่ใช้ในการหาข้อมูลจากแหล่งดังกล่าวคือ “tourism courses/programs (หรือ hospitality courses/programs) in Indonesia” ซึ่งผลลัพธ์ของการค้นหาคำสำคัญโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่นำเสนอในระดับปริญญาตรีได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยวและสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการรับรองระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (BAN-PT) ได้รับการติดต่อผ่านตัวแทนหลักสูตรเพื่อสอบถามถึงความยินยอมในการเข้าร่วมสัมภาษณ์ในระยะที่ 2 ของการศึกษา และ 2) เอกสารและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย

นอกจากนั้น ข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมในระยะที่ 1 นี้ ยังนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์ที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 2 ด้วยเช่นกัน ในคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์สามารถแบ่งออกได้เป็นสามส่วนคือ ส่วนที่เป็นข้อมูลทั่วไป

เกี่ยวกับสถาบันการศึกษาและผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรที่เปิดสอนในสถาบันศึกษานั้น และส่วนที่เป็นแนวทางการบูรณาการทางการศึกษากับสถาบันดังกล่าว

ระยะที่ 2: การสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 2 ของการศึกษาครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group Interview) และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Depth Interview) โดยผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์เป็นอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่ตอบรับการให้สัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์แบบกลุ่มมีผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์ 5 ท่าน โดยเป็นอาจารย์ประจำในหลักสูตรการจัดการการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing Management) หลักสูตรการจัดการอุตสาหกรรมการจัดเลี้ยง (Catering Industry Management) และหลักสูตรการจัดการนันทนาการและรีสอร์ท (Recreation and Resort Management) ในมหาวิทยาลัยรัฐบาลในเมืองบันดุงชื่อ Universitas Pendidikan Indonesia โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ทั้งสิ้นประมาณ 2 ชั่วโมง ส่วนการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลที่เพิ่มเติมขึ้นมานั้น ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการการต้อนรับ (Hospitality Management) จากมหาวิทยาลัยเอกชนในเมืองบันดุงชื่อ Universitas Trisakti และสัมภาษณ์คณบดีคณะการท่องเที่ยว ที่มหาวิทยาลัยรัฐบาลในเมืองบาห์ลีชื่อ Universitas Udayana ซึ่งเป็นคณะที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยว 3 หลักสูตรคือ การท่องเที่ยว (Pariwisata) จุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยว (Destinasi Pariwisata) และอุตสาหกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว (Industri Perjalanan Pariwisata) โดยเป็นการสัมภาษณ์ในสถานที่ทำงานของผู้ให้สัมภาษณ์และใช้เวลาในการสัมภาษณ์ท่านละประมาณ 1 ชั่วโมง ในการสัมภาษณ์ทั้งสองแบบได้มีการบันทึกเสียงไว้โดยเครื่องอัดเสียงระบบดิจิทัล

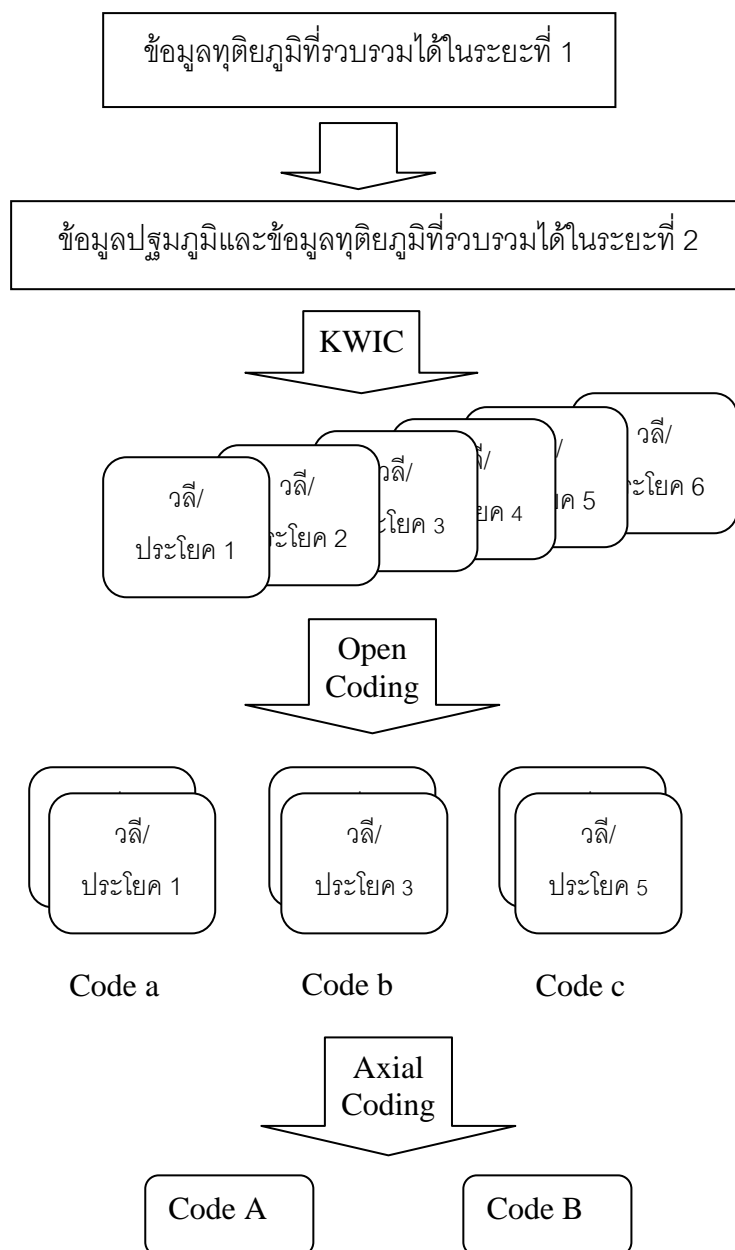
ในระยะเริ่มต้นของการเสนองานวิจัยผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกลุ่มแบบมีโครงสร้างเพียงวิธีเดียว แต่ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ประสานงานทำให้ทราบว่าการจัดสัมภาษณ์แบบกลุ่มในประเทศอินโดนีเซียมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงเพราะจะต้องมีค่าใช้จ่ายในส่วนที่เกี่ยวกับค่าเดินทาง ค่าที่พัก และค่าห้องประชุม วิธีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลจึงถูกนำมาพิจารณาเพิ่มเติมอีกหนึ่งวิธีเพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูล และอำนวยความสะดวกให้กับผู้ให้สัมภาษณ์เนื่องจากสามารถดำเนินการได้ ณ สถานที่ทำงานของผู้ให้สัมภาษณ์ นอกจากนี้การสัมภาษณ์แบบรายบุคคลได้ดำเนินไปในลักษณะของการสนทนาและการ

สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างซึ่งเอื้อประโยชน์ให้ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงและส่วนที่เป็นความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (Caffyn & Jobbins, 2003; Yin, 2003) และยังช่วยให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียที่มีความถูกต้องและมีความเป็นกลางเพิ่มมากขึ้น

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาทั้ง 2 ระยะเวลาในการศึกษาคั้งนี้ คือ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของข้อมูล (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีที่ค่อนข้างเป็นที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิธีการดังกล่าวนี้กระทำได้โดยแบ่งออกเป็นสองขั้นตอน ดังนี้ 1) ในขั้นตอนแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทุกขุมที่รวบรวมมาได้จากอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถาบันการศึกษา หลักสูตรที่เปิดสอน ระยะเวลาการศึกษาทั้งหลักสูตร วุฒิปริญญาที่ได้รับหลังจบการศึกษา ข้อมูลที่ได้รับถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ในระยะถัดไป 2) ในขั้นตอนที่สอง ข้อมูลปฐมภูมิ คือข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลทุติยภูมิ เช่น คู่มือการศึกษา โครงร่างรายวิชา ของหลักสูตร ที่ได้รับมาจากการรวบรวมข้อมูลในระยะที่สองถูกนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการหาคำสำคัญในเนื้อหาข้อมูล (Key-words-in-context หรือ KWIC)(Ryan & Bernard, 2000) และนำไปกำหนดรหัสความหมายข้อมูล (Coding) (Strauss & Corbin, 1998) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณา คำ วลี หรือประโยคที่สัมพันธ์หรือตอบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และแยกออกเป็นส่วนต่างๆโดยพิจารณาถึงความเหมือนและความแตกต่างในความหมายของคำเหล่านั้น แล้วนำไปจัดกลุ่ม/กำหนดรหัสความหมายข้อมูลตามความสัมพันธ์ของคุณลักษณะที่เกิดขึ้นระหว่างคำต่างๆ ในกลุ่ม (รู้จักในนาม Open Coding) กลุ่มต่างๆเหล่านี้จะถูกนำมาพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มต่างๆได้ และถูกจัดกลุ่มและกำหนดรหัสความหมายข้อมูลตามความสัมพันธ์นั้นๆขึ้นใหม่ (รู้จักในนาม Axial Coding) กลุ่มคำที่ได้ล่าสุดนี้คือคำตอบงานวิจัย (ดูแผนภาพ 2.1) ข้อมูลทุติยภูมิได้ถูกนำมาพิจารณาประกอบกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ

แผนภาพ 3.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการรวบรวมข้อมูลทั้งสองระยะ

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย งานวิจัยชิ้นนี้ได้ถูกออกแบบให้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็นสองระยะโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นข้อมูลที่รวบรวมมาได้ในแต่ละระยะยังถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีที่แตกต่างกัน ซึ่งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่สองได้มีการเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิด้วย เพื่อให้ข้อมูลที่รับมามีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้แม่นยำยิ่งขึ้น

บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

4.1 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมมาในระยะเวลาที่หนึ่งและระยะเวลาที่สองของการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาและหลักสูตรที่เปิดสอนที่รวบรวมมาจากอินเทอร์เน็ต และสัมภาษณ์อาจารย์ที่ทำการสอนในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซีย พร้อมทั้งได้ทบทวนเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษา หลังจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทีรวบรวมมาได้โดยจัดเป็นกลุ่มข้อมูลที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยทั้ง 4 ข้อ โดยมีผลการศึกษาที่ตอบคำถามในการวิจัย ได้ดังนี้

คำถามการวิจัยข้อที่ 1 สถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาที่ตอบคำถามด้านสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย สามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนที่เกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตรด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย และส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาของหลักสูตรด้านการท่องเที่ยว ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย ผลการศึกษาทั้งสองส่วนนี้แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบันในการศึกษาในหลักสูตรดังกล่าวในประเทศอินโดนีเซีย ดังนี้

- **โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย**

หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่เปิดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆในประเทศอินโดนีเซีย สามารถแบ่งออกได้สองประเภทที่สำคัญ คือ การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (Diploma 4) และการศึกษาวิชาการสำหรับคุณวุฒิระดับปริญญาตรี (Strata 1 หรือ Sarjana 1) วุฒิปริญญาตรีที่แตกต่างกันย่อมเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นว่าการศึกษาในทั้งสองหลักสูตรดังกล่าวย่อมมีความแตกต่างกัน ตารางที่ 4.1 เป็นตารางแสดงการ

เปรียบเทียบโครงสร้างหลักสูตรของทั้งสองประเภทว่ามีความคล้ายคลึงหรือมีความแตกต่างกันในลักษณะใด และอย่างไรบ้าง

จากตารางที่ 4.1 จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาที่สามารถเปิดการเรียนการสอนทั้งสองหลักสูตรนี้ได้คือสถาบันที่เป็นวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย โดยสถาบันดังกล่าวสามารถเปิดเพียงหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งหรือทั้งสองหลักสูตรก็ได้ โดยปกติแล้ววิทยาลัยอาชีวศึกษาจะเป็นผู้เปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หรือ Diploma 4) ในด้านการท่องเที่ยว การโรงแรม และ/หรือการบริการและการต้อนรับ แต่มีบางสถาบันในระดับอาชีวศึกษาที่เปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรปริญญาตรี โดยเฉพาะด้านการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม ตัวอย่างเช่น วิทยาลัยการท่องเที่ยวที่เมืองไทรชักตี (Sekolah Tinngi Pariwisata Trisakti) ในลักษณะที่คล้ายกัน มหาวิทยาลัยบางแห่งได้เปิดการเรียนการสอนทั้งสองหลักสูตร เช่น การเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (D4) ทางด้านการท่องเที่ยว และหลักสูตรปริญญาตรี (S1) ด้านการจัดการจุดหมายปลายทาง การท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยอูดาเยนา (Udayana University)

นอกเหนือจากนี้ การเปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวของทั้งสองหลักสูตรมีการกำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาเป็นระยะเวลารวมทั้งสิ้น 4 ปี หรือ 8 ภาคการศึกษา โดยที่นักศึกษาจะต้องลงทะเบียนเรียนจนครบหลักสูตรเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 144 หน่วยกิต ซึ่งการกำหนดจำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำในจำนวนที่ระบุนี้ เป็นการปฏิบัติตามนโยบายมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการของประเทศอินโดนีเซีย แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบได้ว่าสถาบันการศึกษาบางแห่งอาจจะมีการกำหนดจำนวนหน่วยกิตที่แตกต่างกันในแต่ละหลักสูตร เช่น การกำหนดจำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำในการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (D4) อาจเป็นได้ตั้งแต่ 144 ถึง 153 หน่วยกิต ในขณะที่จำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำในการศึกษาในระดับปริญญาตรี (S1) อาจเป็นได้ตั้งแต่ 144 ถึง 146 หน่วยกิต

ตาราง 4.1 โครงสร้างหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศไทยอินโดนีเซีย

ระดับการศึกษา	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 4 (D4)	ปริญญาตรี (S1)
สถาบันการศึกษา	วิทยาลัย มหาวิทยาลัย	วิทยาลัย มหาวิทยาลัย
จำนวนหน่วยกิตและ ภาคการศึกษา	144 หน่วย 4 ปี (8 เทอม)	144 หน่วย 4 ปี (8 เทอม)
โครงสร้างวิชา	- 60% ปฏิบัติ - 40% ทฤษฎี	- 60% ทฤษฎี - 40% ปฏิบัติ
กลุ่มวิชา	- กลุ่มวิชาเพื่อการพัฒนา บุคลิกภาพ (MPK) - กลุ่มวิชาเสริมทักษะทางวิชาการ (MKK) - กลุ่มวิชาเพิ่มความเชี่ยวชาญใน การทำงาน (MKB) - กลุ่มวิชาปฏิบัติงาน (CDM) - กลุ่มวิชาเกี่ยวกับชีวิตและสังคม (MBB)	<u>เหมือนกับ D4</u> - กลุ่มวิชาเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ (MPK) - กลุ่มวิชาเสริมทักษะทางวิชาการ (MKK) - กลุ่มวิชาเพิ่มความเชี่ยวชาญใน การทำงาน (MKB) - กลุ่มวิชาปฏิบัติงาน (CDM) - กลุ่มวิชาเกี่ยวกับชีวิตและสังคม (MBB) <u>แตกต่างจาก D4</u> - กลุ่มวิชาทั่วไป (MKU) - กลุ่มวิชาแกนของคณะ (MKK) - กลุ่มวิชาแกนในหลักสูตรที่ศึกษา (MKK) - กลุ่มวิชาความชำนาญเฉพาะด้าน (MKPP) - กลุ่มวิชาแบบฝึกหัดเชิงวิชาการ (MKLA)

นอกจากนั้นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างสัดส่วนรายวิชาที่บรรจุในโครงสร้างของทั้งสองหลักสูตร โดยผู้ให้สัมภาษณ์ได้ประมาณโครงสร้างวิชาของทั้งสองหลักสูตรว่ามี อัตราส่วนอยู่ที่ 60-40 โดยดูจากธรรมชาติของวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรทั้งสองหลักสูตรว่า มุ่งเน้นในด้านทฤษฎีหรือด้านการปฏิบัติ ตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นว่าทั้งสองหลักสูตรมีอัตราส่วนของโครงสร้างวิชาที่เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกัน โดยที่การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงจะมี วิชาด้านการปฏิบัติ 60% และวิชาด้านทฤษฎี 40% ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง (D4) มีโครงสร้างวิชาที่มุ่งเน้นในนักศึกษาได้ฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานจริงโดยเฉพาะในระดับการปฏิบัติการมากกว่าการเน้นทางด้านทฤษฎี ในทางตรงกันข้ามการศึกษาในระดับปริญญาตรีจะมีวิชาด้านทฤษฎี 60% และมีวิชาปฏิบัติ 40% ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการศึกษาในระดับปริญญาตรีมีโครงสร้างวิชาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรอบรู้ในด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในหลักสูตรมากกว่าเน้นในด้านทักษะการปฏิบัติงาน

นอกเหนือจากนี้ ตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นว่าการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง (D4) มีความแตกต่างจากการศึกษาในระดับปริญญาตรี (S1) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวิชาที่ต้องศึกษาในหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการของประเทศอินโดนีเซียได้กำหนดกลุ่มวิชาสำหรับหลักสูตรต่างๆทั่วประเทศที่เปิดสอนในระดับ D4 และ S1 โดยที่สถาบันการศึกษาเหล่านั้นสามารถสร้างรายวิชาได้เองแต่ต้องให้สอดคล้องกับกลุ่มวิชาต่างๆที่กำหนด จากตารางจะเห็นว่า วิชาต่างๆที่เปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงจะประกอบไปด้วยกลุ่มวิชาต่างๆคือ กลุ่มวิชาเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ (MPK); กลุ่มวิชาเสริมทักษะทางวิชาการ (MKK); กลุ่มวิชาเพิ่มความเชี่ยวชาญในการทำงาน (MKB); กลุ่มวิชาปฏิบัติงาน (CDM); และ กลุ่มวิชาเกี่ยวกับชีวิตและสังคม (MBB) โดยที่กลุ่มวิชาเหล่านี้ยังคงถูกนำไปใช้ในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรในการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยที่ทำการปรับหลักสูตรของตนจากระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงมาเป็นระดับปริญญาตรี ซึ่งมีเพียงหนึ่งหรือสองมหาวิทยาลัยเท่านั้นที่มีการกำหนดกลุ่มวิชาให้มีความแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ โดยวิชาต่างๆที่เปิดสอนนักศึกษานั้นประกอบไปด้วยกลุ่มวิชาต่างๆ ดังนี้ กลุ่มวิชาทั่วไป (MKU); กลุ่มวิชาแกนของคณะ (MKK); กลุ่มวิชาแกนในหลักสูตรที่ศึกษา (MKK); กลุ่มวิชาความชำนาญเฉพาะด้าน (MKPP); และกลุ่มวิชาแบบฝึกหัดเชิงวิชาการ (MKLA) รายวิชาต่างๆที่ถูกจัดไปอยู่ในกลุ่มวิชาต่างๆนั้น ประกอบไปด้วยสองส่วนคือ วิชาที่มีเนื้อหาทั่วไปที่ต้องเปิดสอนในสถาบันการศึกษาทั่วประเทศที่มีหลักสูตรดังกล่าว และ วิชาที่มีเนื้อหาเฉพาะท้องถิ่น โดยที่สถาบันการศึกษาเหล่านี้มีอำนาจในการพัฒนาวิชาท้องถิ่นได้เอง

เพื่อเป็นการสร้างความแตกต่างระหว่างสถาบันการศึกษาที่เปิดหลักสูตรการศึกษาที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน

ถึงแม้ว่าจะมีสถาบันการศึกษาที่หลากหลายประเภทเปิดการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยว แต่การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทหลักๆคือ การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง (Diploma 4) และ การศึกษาในระดับปริญญาตรี (Strata 1 หรือ Sarjana 1) โดยในการศึกษาทั้งสองหลักสูตรนี้จะมีโครงสร้างหลักสูตรที่คล้ายกันคือ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีจำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำที่ 144 หน่วยกิต และมีระยะเวลาในการศึกษาตลอดหลักสูตรที่ 4 ปี หรือ 8 เทอม แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองหลักสูตรยังคงมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดในเรื่องของโครงสร้างวิชา โดยที่การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงมีโครงสร้างวิชาที่เน้นในด้านของทักษะการปฏิบัติงานในขณะที่การศึกษาในระดับปริญญาตรีมีโครงสร้างวิชาที่มุ่งเน้นในเรื่องของการสร้างความรอบรู้ในทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่เปิดสอน ดูเหมือนว่ากลุ่มวิชาที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการกลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาเป็นไปได้อย่างสะดวกขึ้น สำหรับรายวิชาที่บรรจุอยู่ในแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันในด้านของคุณลักษณะและความเข้มข้นทางวิชาการที่นักศึกษาจะได้รับ ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทและเป้าหมายของแต่ละหลักสูตร

- **เนื้อหาของหลักสูตรด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย**

ด้วยความหลากหลายของรายวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรี (ทั้ง D4 และ S1) จะเห็นได้ว่ารายวิชาส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญๆที่เป็นความรู้พื้นฐานและทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว นอกนั้นรายวิชาที่เหลือจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในหลักสูตร นอกเหนือจากรายวิชาที่เปิดสอนแล้วการกำหนดระยะเวลาการฝึกงานในสถานประกอบการจริงก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่มักจะค้นพบในหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซีย ตาราง 4.2 เปรียบเทียบรายวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตร D4 และ S1 เพื่อให้เห็นถึงความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างระหว่างทั้งสองหลักสูตร

ตาราง 4.2 เนื้อหาหลักสูตรของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย

วุฒิบัตร	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 4	ปริญญาตรี
เนื้อหาวิชาการ/ ทฤษฎีด้านการ ท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว/การต้อนรับ - การตลาดการท่องเที่ยวและการต้อนรับ - สถิติการท่องเที่ยว - เศรษฐกิจการท่องเที่ยว - กฎหมายธุรกิจท่องเที่ยว - วิจัยการท่องเที่ยวและการต้อนรับ - จิตวิทยาการบริการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว/การต้อนรับ - การจัดการด้านการท่องเที่ยว/การต้อนรับ - สังคมวิทยาการท่องเที่ยว - ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว - นิเวศวิทยาการท่องเที่ยว - การจัดการการตลาดการท่องเที่ยว/การต้อนรับ - การจัดการทางการเงินสำหรับการท่องเที่ยวและการต้อนรับ - จริยธรรมและกฎหมายธุรกิจท่องเที่ยว - สถิติการท่องเที่ยว - ระเบียบวิธีวิจัยในการท่องเที่ยว - จิตวิทยาการบริการ/การบริการและพฤติกรรมผู้บริโภค
การเสริมทักษะที่ เกี่ยวข้อง กับ หลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - ศาสนาและวัฒนธรรม - ภาษาต่างประเทศ (อังกฤษ/อื่นๆ) - คอมพิวเตอร์และระบบสารสนเทศ - การบัญชี - การฝึกทักษะการปฏิบัติงานในวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - ศาสนาและวัฒนธรรม - ภาษาอังกฤษ - ความรู้เบื้องต้นด้านการจัดการ/เศรษฐศาสตร์/การตลาด - ความรู้เชิงปริมาณ/การคำนวณ
ความสามารถใน การปฏิบัติงาน	<ul style="list-style-type: none"> - การฝึกงานในระดับปฏิบัติการ (operational level) ในสถานประกอบการทั้งภายในประเทศอินโดนีเซียและในต่างประเทศ เป็นระยะเวลาประมาณ 3 ถึง 12 เดือน 	<ul style="list-style-type: none"> - บางสถานศึกษากำหนดให้มีการฝึกงานจริงในสถานประกอบการ เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือน แต่สถานศึกษาบางแห่งมีความเห็นว่าการฝึกงานไม่ใช่สิ่งจำเป็น

ตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่าทั้งสองหลักสูตรมีการเปิดสอนในรายวิชาที่คล้ายคลึงกันมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวิชาที่ให้ความรู้ในภาพรวมของการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และสร้างความเข้าใจเบื้องต้นว่าการท่องเที่ยวคืออะไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความรู้พื้นฐานที่นักศึกษาด้านการท่องเที่ยวพึงมี นอกจากนี้ยังมีการเปิดสอนในวิชาอื่นๆที่ต้องเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การตลาด สถิติ เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การวิจัย และจิตวิทยาการบริการ ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดในรายวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตร D4 และ S1 คือ ในหลักสูตร S1 จะมีบางรายวิชาที่เป็นการประยุกต์แนวคิดหรือทฤษฎีทางการท่องเที่ยวเข้ากับศาสตร์ต่างๆที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาที่นำเสนอ เช่น การจัดการด้านการท่องเที่ยว/การต้อนรับ การจัดการการตลาดการท่องเที่ยว/การต้อนรับ และ การจัดการทางการเงินสำหรับการท่องเที่ยวและการต้อนรับ ซึ่งเป็นวิชาที่มีการประยุกต์แนวคิดด้านการท่องเที่ยวกับศาสตร์ด้านการจัดการเข้าด้วยกันเพื่อเปิดสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรีด้านการจัดการการท่องเที่ยวและการต้อนรับ

สำหรับรายวิชาที่เป็นการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่เปิดสอนนั้น จะเห็นได้ว่าทั้งสองหลักสูตรมีความคล้ายคลึงกันในการเปิดสอนรายวิชาที่เป็นการพัฒนาทักษะทั่วไปด้านศาสนาและวัฒนธรรม และภาษาต่างประเทศ เนื่องจากทั้งสองหลักสูตรมีการเปิดสอนในวิชาศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมของอินโดนีเซียเหมือนกัน ในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวัฒนธรรมอื่นนั้นทั้งสองหลักสูตรจะเปิดสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้วัฒนธรรมของประเทศต่างๆในภาพรวมโดยไม่มี การเปิดสอนวิชาที่เน้นในด้านวัฒนธรรมอาเซียน ส่วนในรายวิชาที่เป็นศาสนาอื่นๆเป็นเสมือนวิชาเลือกเรียนเพิ่มเติมตามความสนใจของผู้เรียน ในส่วนของวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษา ทั้งสองหลักสูตรเปิดสอนวิชาภาษาบาฮาซา (Bahasa) ซึ่งเป็นภาษากลางที่ใช้ในประเทศอินโดนีเซีย ส่วนภาษาต่างประเทศที่เปิดสอนในหลักสูตรทั้งสองจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยคือ หลักสูตร D4 จะเน้นในเรื่องของภาษาต่างประเทศที่หลากหลายกว่าหลักสูตร S1 ซึ่งจะเน้นเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษเท่านั้น นอกนั้นยังมีวิชาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะอื่นๆ ซึ่งเปิดสอนแตกต่างกันในแต่ละหลักสูตร เช่น วิชาคอมพิวเตอร์ และวิชาบัญชี เปิดสอนในหลักสูตร D4 ในขณะที่ วิชาการคำนวณและวิชาพื้นฐานในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเปิดสอนในหลักสูตร S1

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงานในสถานประกอบการนั้น หลักสูตรการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เปิดสอนในระดับ D4 จะกำหนดให้นักศึกษาในหลักสูตรต้องออกไปปฏิบัติงานจริงกับสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน อย่างไรก็ตามเวลาที่ใช้ในการฝึกงานในสถานประกอบการอาจมีความแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลักสูตรที่เปิดสอนในแต่ละ

สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษบางแห่งอาจมีการกำหนดให้นักศึกษาของตนเข้ารับการฝึกงานในทุกภาคการศึกษาที่สองของแต่ละปีการศึกษาและเข้ารับการฝึกงานในสถานประกอบการทั้งภายในประเทศและต่างประเทศด้วย ในทางตรงกันข้าม สถาบันการศึกษบางแห่งที่เปิดสอนในระดับ S1 กำหนดให้มีการฝึกงานในสถานประกอบการเป็นเวลาประมาณ 3 เดือน ในขณะที่สถาบันการศึกษบางแห่งมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญต่อการศึกษาในหลักสูตรที่เปิดสอน ตัวอย่างเช่น หลักสูตรการจัดการการตลาดการท่องเที่ยวหรือเศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยวไม่จำเป็นต้องกำหนดให้มีการฝึกงาน ในขณะที่หลักสูตรการจัดการรีสอร์ทและนันทนาการ หลักสูตรการจัดการอุตสาหกรรมการจัดเลี้ยง และหลักสูตรการจัดการจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว กำหนดให้มีการฝึกงานในสถานประกอบการเป็นเวลา 3 เดือน

จะเห็นได้ว่าชื่อวิชาที่เปิดสอนการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับ S1 มีความหลากหลายกว่าในระดับ D4 แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาของวิชาที่เปิดสอนในทั้งสองระดับไม่แตกต่างกันมากนัก โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นเนื้อหาที่เป็นความรู้พื้นฐานและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว นอกเหนือจากนี้ การศึกษาทั้งสองระดับยังให้ความสำคัญกับวิชาที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรม และวิชาภาษาต่างประเทศเหมือนกันด้วย แต่การศึกษาในระดับ D4 เปิดสอนวิชาที่เป็นการพัฒนาทักษะในระดับการปฏิบัติการในขณะที่การศึกษาในระดับ S1 เปิดสอนวิชาที่เป็นการพัฒนาทักษะการคำนวณและการคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นทักษะในระดับการบริหารจัดการมากกว่าระดับปฏิบัติการ ในส่วนของการฝึกงานในสถานประกอบการนั้น หลักสูตรส่วนใหญ่ในการศึกษาระดับ D4 มีการกำหนดระยะเวลาในการฝึกงานไว้อย่างชัดเจนในขณะที่หลักสูตรบางหลักสูตรในการศึกษาระดับ S1 ไม่เห็นความสำคัญของการฝึกงานในหลักสูตรที่เปิดสอน

คำถามการวิจัยข้อที่ 2 จุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์เพื่อหาจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย นอกจากนั้นได้มีการนำผลการศึกษาที่ได้ไปเปรียบเทียบกับงานศึกษาด้านการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียที่ผ่านมาในอดีตเพื่อพิจารณาถึงข้อมูลด้านอื่นๆเพิ่มเติมเพื่อผลการศึกษาที่สมบูรณ์ ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ ได้สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆและนำเสนอในตารางที่ 4.3 ดังนี้

ตาราง 4.3 จุดแข็งและจุดอ่อนของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - มีหลักสูตรที่หลากหลาย โดยเน้นในหลักสูตรวิชาชีพด้านงานโรงแรม การบริการและ/หรือการต้อนรับ - หลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง (D4) มีทักษะด้านการปฏิบัติงานที่เข้มแข็ง - มีการพัฒนาหลักสูตรปริญญาตรีด้านการท่องเที่ยว (S1) เพิ่มมากขึ้น โดยผสมผสานกับศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ - โครงสร้างของหลักสูตรทุกหลักสูตรต้องได้รับการรับรองโดยหน่วยงานการรับรองระดับชาติ (National Accreditation Body –BAN) 	<ul style="list-style-type: none"> - หลักสูตรที่เน้นเนื้อหาทางวิชาการมีเปิดสอนเป็นจำนวนน้อย ซึ่งอาจนำไปสู่การขาดแคลนทรัพยากรบุคคลในระดับบริหาร - การเรียนในระดับปริญญาตรี (S1) ทำให้ขาดทักษะการปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติการ - ความสำคัญของการฝึกงานในระดับปริญญาตรี (S1) ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละหลักสูตร - ทุนสนับสนุนจากรัฐบาลไม่เพียงพอต่อความต้องการของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ - ไม่มีวิชาที่เปิดสอนเกี่ยวกับการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้งหลักสูตร D4 และ S1

ผลจากการศึกษาที่นำเสนอในตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่า การศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียมีจุดแข็งและจุดอ่อนอยู่หลายประการทั้งในภาพรวมของการศึกษาในหลักสูตรดังกล่าวและในส่วนของเนื้อหาของหลักสูตรแต่ละหลักสูตรที่เปิดสอนในระดับมหาวิทยาลัย

ในภาพรวมของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียนั้นจะเห็นได้ว่าหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนอยู่ในประเทศอินโดนีเซียนั้นส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรวิชาชีพที่เน้นในด้านงานโรงแรม การบริการและ/หรืองานต้อนรับ ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความชำนาญในระดับปฏิบัติการมากกว่าด้านวิชาการ แต่หลักสูตรดังกล่าวนี้ผลิตบุคลากรในระดับปฏิบัติการมากกว่าระดับบริหารและอาจจะก่อให้เกิดการขาดแคลนบุคลากรในระดับบริหาร โดยเฉพาะผู้บริหารในระดับกลางและระดับกลาง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่สามารถผลิตบุคลากรในระดับบริหารให้แก่ภาคธุรกิจได้ โดยมีเนื้อหาหลักสูตรที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้นและมีการผสมผสานกันระหว่างศาสตร์ทางการท่องเที่ยวและศาสตร์อื่นๆ เพื่อมุ่งเน้นในการผลิตนักศึกษาที่มีความสามารถในเชิงวิชาการและการ

คิดวิเคราะห์เชิงปริมาณ ซึ่งหลักสูตรในลักษณะดังกล่าวนี้ได้มีการเปิดสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรี จนถึงปริญญาเอก ตัวอย่างเช่น การจัดการการบริการและการต้อนรับ (Hospitality Service Management) การจัดการการต้อนรับ (Hospitality Management) การจัดการการท่องเที่ยวและการต้อนรับ (Hospitality and Tourism Management) และการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม (Hotel and Tourism Management) นอกเหนือจากนี้กระทรวงการศึกษาและวัฒนธรรมของประเทศอินโดนีเซียยังได้มีการจัดตั้งหน่วยงานการรับรองระดับชาติ (BAN – National Accreditation Body) ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวมีหน้าที่หลักในการควบคุมคุณภาพของหลักสูตรต่างๆที่นำเสนอโดยสถาบันการศึกษาภาครัฐและภาคเอกชนที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซีย ส่วนในเรื่องของทุนสนับสนุนในด้านการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยของรัฐบาลนั้น ดูเหมือนว่าจะขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์และความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยนั้นๆสังกัดอยู่ ตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยของรัฐบาลบางแห่งได้รับทุนสนับสนุนในด้านสิ่งก่อสร้าง อาคารเรียน จากรัฐบาลอย่างดี ในขณะที่มหาวิทยาลัยของรัฐบาลบางแห่งขาดบช่วยเหลือในการสร้างอาคารเรียน และอุปกรณ์การปฏิบัติงาน

ในส่วนของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซีย ทั้งหลักสูตร D4 และ S1 นั้น จะเห็นได้ว่าทั้งสองหลักสูตรนี้มีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน เนื่องจากหลักสูตร D4 ที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาต่อยอดมาจากหลักสูตรวิชาชีพขั้นต้น ดังนั้นจุดแข็งของเนื้อหาในหลักสูตรนี้จึงเป็นในลักษณะของการมีโอกาสได้พัฒนาความรู้และทักษะการปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติการให้มีความชำนาญเชี่ยวชาญเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามกับหลักสูตร S1 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยเป็นหลักสูตรที่ผสมผสานความรู้เชิงวิชาการด้านการท่องเที่ยวและศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง ทำให้เนื้อหาหลักของหลักสูตรเน้นไปที่ความรู้ความชำนาญในเชิงวิชาการมากกว่าทักษะการปฏิบัติงาน นอกจากนี้หลักสูตร S1 บางหลักสูตรไม่มีการบังคับให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติงานในขณะที่บางหลักสูตรบังคับให้มีการฝึกงาน ความจำเป็นในการฝึกงานของนักศึกษานั้นดูเหมือนว่าจะขึ้นอยู่กับพิจารณาของคณาจารย์ที่รับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตรที่เปิดสอน นอกจากนี้ การที่ไม่มีวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเปิดสอนในทั้งสองหลักสูตร (D4 และ S1) นับได้ว่าเป็นจุดอ่อนที่สำคัญในเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในระดับปฏิบัติการและ/หรือในระดับบริหาร ที่สามารถทำงานในประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้

จะเห็นได้ว่า การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซียส่วนใหญ่เป็นการพัฒนามาจากการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับอาชีวศึกษา ที่มุ่งเน้นด้านการปฏิบัติการมากกว่าด้านทฤษฎีและการคิดวิเคราะห์ หลักสูตรปริญญาตรีที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ จึงเป็นหลักสูตรที่เน้นให้นักศึกษาได้มีความรู้ทางทฤษฎีและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ในขณะทีลดความสำคัญด้านการฝึกทักษะการปฏิบัติงานลงไป จึงทำให้หลักสูตรการท่องเที่ยวทั้งในระดับอาชีวศึกษาและระดับปริญญาตรีที่เปิดสอนในปัจจุบันในประเทศอินโดนีเซียจึงมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านความรู้ทางทฤษฎี และทักษะในการปฏิบัติงานในระดับการทำงานที่แตกต่างกัน ในส่วนของการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติโดยเฉพาะในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้งหลักสูตร D4 และ S1 ยังไม่มีการเปิดสอนในรายวิชาดังกล่าว การศึกษาเพื่อหาแนวทางบูรณาการวิชาดังกล่าวในหลักสูตรการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการวิจัยครั้งนี้

คำถามการวิจัยข้อที่ 3 แนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาสำหรับตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3 นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงมุมมองหรือทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมในมหาวิทยาลัยต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะการสร้างความสำเร็จในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และเพื่อหาแนวทางการบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ ได้สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ ดังนี้

- **ทัศนคติต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติและการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**

ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนให้ความเห็นว่า การศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติมีความสำคัญต่อการศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยว แต่ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะมีทัศนคติต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติจากมุมมองของการตลาด โดยอธิบายว่าการศึกษาในวิชาดังกล่าวจะช่วยให้ นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว/ลูกค้ากลุ่มต่างๆได้ และจะช่วยให้อธุรกิจหรือประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยวสามารถตอบสนองของความต้องการที่แตกต่างกันของลูกค้าแต่ละกลุ่มได้

ซึ่งผลการศึกษาที่ได้รับจากการวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นว่าการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในลักษณะนี้ได้บรรจุในรายวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารธุรกิจ ตัวอย่างเช่น วิชาวัฒนธรรมโลก (Global Culture) และ วิชาการสร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม (Crossed-cultural Understanding) เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาวิชาส่วนใหญ่เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจโดยทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในระดับนานาชาติและระดับโลก วิชาที่ศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมอาเซียนนั้นไม่ได้ถูกระบุไว้ในทั้งสองหลักสูตร และไม่ได้ถูกกล่าวถึงในการตอบคำถามครั้งแรกของผู้ให้สัมภาษณ์ จนกระทั่งเมื่อถูกถามย้ำเพื่อสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือมุมมองที่มีต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติเฉพาะในกลุ่มประชาคมอาเซียน จึงได้แสดงความคิดเห็นต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติเพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนให้ความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติเฉพาะในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนว่า เป็นสิ่งที่สำคัญต่อการศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการตลาด คือ การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในกลุ่มสมาชิกประชาคมอาเซียนจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถหาแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มประชาคมอาเซียนเพื่อที่จะใช้เป็นจุดขายและแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวในระดับโลกได้ นอกจากนี้ การสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยวในด้านสังคม คือ ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมฯ และสามารถสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรม (Togetherness) ของกลุ่มประชาคมฯ ได้ นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมฯ เนื่องจากความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะทำให้บุคคลสามารถเดินทางไปทำงานในประเทศที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

- **แนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยง**

ในการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยง สามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ การบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในโครงสร้างรายวิชา และการบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในส่วนของกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือความร่วมมือทางวิชาการ โดยในการบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในโครงสร้างรายวิชานั้นสามารถกระทำได้สองลักษณะคือ กำหนดให้เป็นวิชาเลือก (a selective or an optional subject) ในหลักสูตรที่เปิดสอน เนื่องจากเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกที่สุดที่มหาวิทยาลัยต่างๆสามารถกระทำได้อย่างอิสระภายในกรอบระเบียบและข้อกำหนดของแต่ละมหาวิทยาลัยเอง ในทางตรงกันข้าม วิชาดังกล่าวสามารถบูรณาการในโครงสร้างรายวิชาได้โดยการกำหนดให้เป็นวิชาแกนของหลักสูตรที่เปิดสอน (a core subject) ซึ่งในวิธีดังกล่าวนี้ รัฐบาลโดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการจะต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร โดยเป็นผู้กำหนดและประกาศบังคับให้ทุกมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษาทั่วประเทศที่เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยงนำไปใช้

นอกจากการบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในโครงสร้างรายวิชาแล้ว การบูรณาการวิชาดังกล่าวในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยงยังสามารถกระทำได้ในส่วนที่เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียและมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น โปรแกรมการแลกเปลี่ยนนักศึกษา (student exchange program) การเยี่ยมชมสถานศึกษา (visiting trips) โปรแกรมความร่วมมือทางการศึกษา (joint/double degrees program) และการเชิญอาจารย์จากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศมาเป็นวิทยากรบรรยายในชั้นเรียน (guest lecturers) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์เกือบทุกท่านได้ชี้แจงว่ากิจกรรมต่างๆเหล่านี้ได้มีการดำเนินการอยู่แล้วในหลายมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซียซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในหลักสูตรระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่ากิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักศึกษาของตนได้เรียนรู้และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ แต่อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเหล่านี้คือ ปัญหาด้านทุนทรัพย์ของนักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่โดยเฉพาะนักศึกษาในระดับปริญญาตรีมีฐานะยากจนจึงเป็นการยากที่จะจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรดังกล่าวให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้ การจัดกิจกรรมเหล่านี้จึงเป็นที่นิยมในหลักสูตรระดับปริญญาโท เนื่องจากผู้เรียนมีทุนทรัพย์มากเพียงพอในการเข้าร่วมกิจกรรม

คำถามการวิจัยข้อที่ 4 แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียเป็นอย่างไร

ผลการศึกษาคำตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 4 นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ได้สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ ดังนี้

- **แนวทางการสร้างความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัย**

การสร้างความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัยสามารถกระทำได้สองวิธีคือ การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา และการร่วมสร้างวิชาการศึกษาวุฒนธรรมข้ามชาติ ในการสร้างความเข้าใจร่วมกันนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านให้ข้อเสนอแนะว่า มหาวิทยาลัยต่างๆที่เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว ควรสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงความสำคัญของวิชาการศึกษาวุฒนธรรมโดยเฉพาะในบริบทของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และควรตระหนักถึงความจำเป็นในการกำหนดให้เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรที่เปิดสอน โดยอาจจัดการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยต่างๆ (international conferences, consortiums) เพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้ และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และความสำคัญต่อการศึกษาวุฒนธรรมข้ามชาติในกลุ่มประเทศสมาชิก ซึ่งวิธีนี้สามารถใช้เป็นช่องทางสำหรับการสื่อสารระหว่างสถาบันการศึกษาต่างๆในกลุ่มประเทศสมาชิกโดยอาจมีการหมุนเวียนการเป็นประเทศเจ้าภาพในการจัดประชุม/สัมมนาได้ เพื่อที่จะได้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสถาบันการศึกษาและกลุ่มประเทศสมาชิก ซึ่งความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาในกลุ่มประเทศสมาชิกละนี้ จะช่วยให้ประเทศสมาชิกสามารถร่วมกันพัฒนาเนื้อหาสำคัญที่จำเป็นต่อการศึกษาวุฒนธรรมข้ามชาติของกลุ่มประชาคมฯด้วย

นอกจากการสร้างความเข้าใจให้ตรงกันแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านมีความเห็นว่ามีมหาวิทยาลัยต่างๆที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจ

อาเซียนควรร่วมมือกันร่างและพัฒนาเนื้อหาวิชาการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติที่มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มประเทศสมาชิก โดยผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่าบรรดาสถาบันการศึกษาในกลุ่มประเทศสมาชิกควรประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับวัฒนธรรมร่วม (Core Culture, Togetherness) ของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มประชาคมฯเอง นอกจากนี้ควรร่วมกันแจจแจงวัฒนธรรมหรือประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศสมาชิกด้วยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังสามารถใช้ความแตกต่างที่มีในแต่ละประเทศเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดในการดึงดูดกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันด้วย

● แนวทางการสร้างความร่วมมือในระดับประเทศ

นอกจากการสร้างความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัยแล้ว แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย ยังสามารถกระทำในระดับประเทศได้สองลักษณะคือการสร้างความร่วมมือผ่านรัฐบาลกลาง และการสร้างความร่วมมือผ่านหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชน สำหรับวิธีแรกนั้นเป็นลักษณะการร่วมมือกับรัฐบาลประเทศอินโดนีเซียผ่านกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างหลักสูตรการศึกษา ด้านการท่องเที่ยว และกำหนดให้วิชาการศึกษาวัฒนธรรมในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นวิชาแกนในโครงสร้างหลักสูตรการศึกษา ด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศ ซึ่งความร่วมมือของรัฐบาลในการร่วมสร้างหลักสูตรนี้จะสามารถนำหลักสูตรดังกล่าวนี้ไปบังคับใช้กับสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวได้ทุกระดับ ตั้งแต่หลักสูตรระดับอาชีวศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา

นอกจากนี้ ผู้สัมภาษณ์บางท่านมีความคิดเห็นว่า ความร่วมมือที่เกิดขึ้นควรเป็นความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว เช่น สมาคมการศึกษา ด้านการท่องเที่ยว รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และกรมการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งในปัจจุบันนี้ สมาคมการศึกษา ด้านการท่องเที่ยวเป็นผู้ดูแลด้านการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว โดยมีการจัดประชุมเพื่อหารือและพิจารณาหลักสูตรระหว่างหน่วยงานดังกล่าวกับสถาบันการศึกษาหลายสถาบัน แต่เนื่องจากเป็นการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระยะเริ่มต้นจึงทำให้มีผู้เข้าร่วมประชุมเพียงไม่กี่

กลุ่ม ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นว่าการที่กลุ่มอื่นโดยเฉพาะรัฐบาลและกรมการศึกษา ระดับอุดมศึกษาเข้าร่วมประชุมด้วยนั้นจะเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญแก่ หลักสูตรการท่องเที่ยว และจะสามารถช่วยกระตุ้นให้กลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องมีความกระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวด้วย

ผลการศึกษาที่ได้รับจากงานวิจัยชิ้นนี้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครบทั้งสี่ข้อ จะเห็นได้ว่า หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีของประเทศอินโดนีเซียประกอบไปด้วย หลักสูตรวิชาที่พหุชั้นสูงและหลักสูตรวิชาการคุณวุฒิปริญญาตรี โดยทั้งสองหลักสูตรมีโครงสร้างและ เนื้อหาที่แตกต่างกัน และผลิตบัณฑิตที่มีคุณสมบัติและความสามารถทางทักษะที่แตกต่างกัน ความแตกต่างของทั้งสองหลักสูตรนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้หลักสูตรการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียมีจุด แข็งและจุดอ่อนหลายประการ ซึ่งจุดอ่อนประการหนึ่งที่ทั้งสองหลักสูตรมีเหมือนกันคือ การที่ไม่ได้ บรรจุวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมโดยเฉพาะในบริบทของกลุ่มอาเซียนไว้ในโครงสร้าง ซึ่งทั้งสอง หลักสูตรนี้สามารถบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในโครงสร้างหลักสูตรได้โดยการบรรจุให้เป็นวิชาแกน หรือวิชาเลือกในโครงสร้างหลักสูตรของแต่ละสถาบัน โดยสามารถสร้างเป็นความร่วมมือระหว่าง สถาบันการศึกษาที่เป็นพันธมิตรทางวิชาการกัน หรือสร้างเป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐบาล เช่นกระทรวงศึกษาธิการก็ได้

บทที่ 5 บทสรุป

5.1 บทสรุป

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ปัจจุบันของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวและนำข้อมูลที่ได้รับมาเป็นแนวทางในการบูรณาการวิชาการศึกษาวรรณกรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรดังกล่าว โดยได้ทำการทบทวนเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องและกำหนดกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นโครงสร้างของหลักสูตรและส่วนที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตร โดยกรอบแนวคิดนี้ได้ถูกนำไปใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับมาจากการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบไปด้วยข้อมูลที่ได้รับจากการทบทวนเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรี โดยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐบาลจำนวนสองมหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเอกชนจำนวนหนึ่งมหาวิทยาลัย จำนวน 7 หลักสูตร เพื่อให้ผลการศึกษาที่ได้รับมีความสมบูรณ์และเป็นกลางมากที่สุด

ดูเหมือนว่าหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียจะมีวิวัฒนาการที่คล้ายคลึงกับวิวัฒนาการของหลักสูตรการท่องเที่ยวของหลายๆประเทศดังที่กล่าวไว้ในบทที่สองของรายงานฉบับนี้ เนื่องจากมีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาด้านงานโรงแรมในระดับวิชาชีพขั้นต้นที่เปิดสอนในวิทยาลัยอาชีวะต่างๆ ต่อมาจึงมีการต่อยอดหลักสูตรการศึกษาให้มีความเข้มข้นมากขึ้นเป็นหลักสูตรวิชาชีพขั้นสูงที่สามารถเทียบคุณวุฒิได้ใกล้เคียงกับระดับปริญญาตรี และต่อมาก็ได้มีการนำหลักปรัชญาด้านต่างๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ หรือ ธุรกิจมาบูรณาการในหลักสูตรดังกล่าวเพื่อต่อยอดไปสู่การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับที่สูงขึ้น เช่นระดับปริญญาตรี โท และเอก ซึ่งเมื่อทำการศึกษาเฉพาะหลักสูตรที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีเท่านั้น ทำให้สามารถเข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างหลักสูตรวิชาชีพขั้นสูง และหลักสูตรปริญญาตรีได้ดียิ่งขึ้น

ถึงแม้ว่าหลักสูตรการท่องเที่ยวทั้งสองหลักสูตรนี้จะมีจำนวนหน่วยกิตและระยะเวลาในการศึกษาที่คล้ายคลึงกันในโครงสร้างหลักสูตร แต่ด้วยสัดส่วนของวิชาการและวิชาปฏิบัติการที่แตกต่างกันทำให้ทั้งสองหลักสูตรมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในด้านธรรมชาติของหลักสูตรและความเชี่ยวชาญของนักศึกษา อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวไว้ในบทที่สองทำให้เห็น

ได้ว่า หลักสูตรการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียมีคุณลักษณะและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ไม่แตกต่างจากหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอื่นๆ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรที่เป็นวิชาชีพชั้นสูงที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียมีโครงสร้างและเนื้อหาวิชาที่มุ่งเน้นในการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการปฏิบัติงานก่อนที่จะเข้าสู่การทำงานจริงในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันเป็นหลักสูตรที่ส่งผลให้เกิดความขาดแคลนในบุคลากรระดับบริหารเนื่องจากขาดทักษะทางการคิดวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์แบบองค์รวม ในทางตรงกันข้ามหลักสูตรวิชาการคุณวุฒิปริญญาตรีเป็นหลักสูตรที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยการบูรณาการศาสตร์อื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการบริหารเข้าด้วยกันกับทฤษฎีการท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการไปทำงานในระดับผู้บริหาร แต่ดูเหมือนว่าโครงสร้างวิชาของหลักสูตรใหม่นี้ส่งผลให้นักศึกษาขาดทักษะและความเข้าใจในการปฏิบัติงานจริง โดยเฉพาะงานระดับปฏิบัติการซึ่งเป็นส่วนงานที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินธุรกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จได้

ในส่วนของเนื้อหาของหลักสูตรนั้น จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของทั้งสองหลักสูตรประกอบไปด้วยส่วนประกอบสำคัญๆ ทั้งสามส่วนตามที่กล่าวไว้ในบทที่สอง ดังนี้ ส่วนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการด้านการท่องเที่ยว (Tourism Knowledge) ส่วนที่เป็นการเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร (Relevant generic and industrial skills) และส่วนที่เป็นการแสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน (Work competence) (Dean 1999 อ้างใน Ernawati, 2002) แต่อย่างไรก็ตามระดับความเข้มข้นของเนื้อหาในส่วนประกอบทั้งสามส่วนมีความแตกต่างกันไปในแต่ละหลักสูตร ตัวอย่างเช่น ทั้งสองหลักสูตรมีการนำเสนอวิชาที่เป็นความรู้พื้นฐานด้านการท่องเที่ยว (Core Body of Tourism Knowledge) ที่ครอบคลุมทั้ง 7 ด้านเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น มีรายวิชาที่สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและคุณลักษณะของการท่องเที่ยว โครงสร้างของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การตลาดการท่องเที่ยว สถิติการท่องเที่ยว การวิจัยและการวางแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามด้วยสัดส่วนวิชาการและวิชาปฏิบัติการที่เป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม แสดงให้เห็นถึงความเข้มข้นทางวิชาการของเนื้อหาที่นักศึกษาได้รับในการเรียนแต่ละหลักสูตรมีความแตกต่างกัน

สำหรับส่วนที่เป็นการเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษา จะเห็นได้ว่าทั้งสองหลักสูตรมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทักษะที่แตกต่างกันให้นักศึกษาในหลักสูตรของตน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าทักษะต่างๆ ที่ทั้งสองหลักสูตรพัฒนาให้กับนักศึกษาของตนนั้น เช่น ทักษะทางภาษา การคำนวณและการคิดวิเคราะห์ จัดว่าเป็นทักษะที่นักศึกษาด้านการท่องเที่ยวพึงมีในการขับเคลื่อนธุรกิจ (Sheldon, et al., n.d.) ทั้งในส่วนที่เป็นระดับปฏิบัติการและระดับบริหาร ในส่วนของทักษะด้านอื่นๆ

ที่นักศึกษาพึงมีนั้น ถึงแม้ว่าไม่ได้ระบุออกมาเป็นรายวิชาอย่างชัดเจน แต่อาจเป็นไปได้ว่าทักษะเหล่านั้นอาจจะมีการผสมผสานในการบรรยายในทฤษฎีหรือรายวิชาที่เกี่ยวข้อง และส่วนสุดท้ายคือส่วนที่เป็นการแสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่าหลักสูตรวิชาชีพให้ความสำคัญแก่การฝึกงานของนักศึกษามากกว่าหลักสูตรวิชาการเนื่องจากมีเป้าหมายในการผลิตบุคลากรระดับปฏิบัติการป้อนสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในขณะที่หลักสูตรวิชาการไม่ได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้นักเนื่องจากมุ่งเน้นไปที่การผลิตบุคลากรระดับบริหารมากกว่าปฏิบัติการ

จะเห็นได้ว่าการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียมีทั้งหลักสูตรที่เป็นการศึกษาทางวิชาชีพชั้นสูงและหลักสูตรที่เป็นวิชาการ ทั้งสองหลักสูตรมีความแตกต่างกันในส่วนของการสร้างสัดส่วนวิชาและความเข้มข้นของเนื้อหาทางวิชาการที่บรรจุในหลักสูตร ซึ่งความแตกต่างนี้ส่งผลให้หลักสูตรการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียมีจุดอ่อนและจุดแข็งที่ต่างกัน ทั้งในส่วนของความรู้ทางวิชาการและทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของนักศึกษาเมื่อก้าวเข้าสู่โลกแห่งการทำงานจริง และเนื่องจากวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในบริบทของประชาคมอาเซียนไม่ได้รับการระบุในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวทั้งสองหลักสูตร เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในอนาคตในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า แนวทางการบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในบริบทของประชาคมอาเซียนนั้นสามารถกระทำได้โดยการบูรณาการรายวิชาดังกล่าวไว้ในโครงสร้างของหลักสูตรและในส่วนของการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างสถาบันการศึกษาทั้งในระดับและต่างประเทศ และความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมในกลุ่มประชาคมอาเซียนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ถึงแม้ว่าผลการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียในครั้งนี้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ทั้งสิ้นเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้อาจจะยังมีข้อบกพร่องในกระบวนการทำวิจัย ในขณะที่ผลการศึกษาที่ได้รับอาจจะไม่เพียงพอและก่อให้เกิดความไม่สมบูรณ์ของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องที่ได้รับจากงานวิจัยชิ้นนี้ซึ่งอาจเป็นประโยชน์สำหรับสำหรับงานวิจัยในรูปแบบเดียวกันนี้ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังได้ให้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับรูปแบบและมุมมองที่น่าสนใจสำหรับการทำงานวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ไว้ในส่วนท้ายของบทนี้ด้วยเช่นกัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะที่อธิบายไว้ในหัวข้อข้างล่างนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของพื้นที่ที่ทราบได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบริบทของพื้นที่ และแสดงถึงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในการทำงานวิจัยขึ้นนี้ ซึ่งถ้าได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้นจะส่งผลให้ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่ง โดยแบ่งออกเป็นสามด้านคือ ด้านศักยภาพของพื้นที่ในรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างกลุ่มประชาคมอาเซียนในอนาคต ด้านศักยภาพของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย และแนวโน้มความร่วมมือด้านการศึกษาในการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

5.2.1.1 ศักยภาพของพื้นที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนในอนาคต

ประเทศอินโดนีเซียมีจำนวนแรงงานที่มากเกินพอสำหรับตลาดแรงงานในประเทศและค่อนข้างมีความพร้อมในการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยเฉพาะในด้านการผลิตแรงงานจำนวนมากออกสู่ภาคบริการและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มประชาคมฯ จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ยากจน และมีจำนวนประชากรเพียง 1 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ แต่อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยเอกชนที่มีเป็นจำนวนมากในประเทศเป็นปัจจัยที่แสดงให้เห็นว่าจำนวนประชากรชาวอินโดนีเซียกลุ่มดังกล่าวมีความต้องการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษามีสูงมาก และเป็นแรงงานหลักของประเทศเมื่อสำเร็จการศึกษาโดยเฉพาะแรงงานในระดับปฏิบัติการของธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งแรงงานในระดับดังกล่าวนี้อาจมีมากเกินพอสำหรับความต้องการในประเทศ และมีแนวโน้มว่าประเทศอินโดนีเซียสามารถผลิตแรงงานที่มีคุณภาพในระดับปฏิบัติการให้แก่ประเทศอื่นๆที่เป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างเพียงพอ ซึ่งความสามารถในการผลิตแรงงานในระดับปฏิบัติการที่มากเกินพอสำหรับความต้องการในประเทศนี้อาจจะส่งผลให้ตลาดแรงงานในประเทศอินโดนีเซียไม่มีพื้นที่เหลือสำหรับแรงงานจากต่างประเทศ

แต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่าในแต่ละปีจะมีจำนวนผู้สำเร็จการศึกษางานบางส่วนที่ต้องการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ เช่น ประเทศสิงคโปร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในแถบทวีปยุโรป ซึ่งจำนวนบุคลากรที่ขาดหายไปนี้จะช่วยให้ส่วนแบ่งในตลาดแรงงานของประเทศอินโดนีเซียมีพื้นที่เหลือสำหรับแรงงานจากต่างประเทศโดยเฉพาะบุคลากรในระดับบริหาร นอกจากนี้การลงไปยังพื้นที่วิจัยทำให้เห็นได้ว่า ประชาชนในประเทศมีทัศนคติที่ดีและมีความยินดีที่จะต้อนรับแรงงานจากต่างประเทศที่อาจจะมีการเคลื่อนย้ายเข้าไปทำงานในประเทศอินโดนีเซียในอนาคต แต่อาจจะเกิดปัญหาทางการสื่อสารขึ้นได้ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ซึ่งความสามารถในการสื่อสารภาษาบารฮาซาร์อินโดนีเซียที่นอกเหนือจากความสามารถทางการสื่อสารภาษาอังกฤษอาจเป็นทางเลือกให้แก่แรงงานจากต่างชาติที่ต้องการไปทำงานในประเทศอินโดนีเซียให้สามารถติดต่อสื่อสารกับคนในประเทศได้อย่างดียิ่งขึ้นเนื่องจากเป็นภาษากลางที่ประชาชนในประเทศใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

5.2.1.2 ศักยภาพของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในภาพรวม

- ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรที่เปิดสอน

การรายงานผลการศึกษาที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 แสดงให้เห็นว่าหลักสูตร Diploma 4 เป็นหลักสูตรที่เน้นให้นักศึกษามีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติงาน ส่วนหลักสูตร Strata/Sarjana 1 เป็นหลักสูตรที่เน้นให้นักศึกษามีความรู้ทางวิชาการในสาขาที่ศึกษา ซึ่งหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวทั้งสองลักษณะนี้มีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกันตามโครงสร้างวิชาและเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร จะเห็นได้ว่าหลักสูตรการศึกษาแบบ Diploma 4 มีจุดแข็งในด้านการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการปฏิบัติงานจริงแต่มีความรู้ทางวิชาการในระดับพื้นฐาน ในขณะที่หลักสูตรการศึกษาแบบ Strata/Sarjana 1 มีจุดแข็งในด้านการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในด้านการบริหารและการฝึกวิเคราะห์แบบองค์รวมแต่มีประสบการณ์ด้านการปฏิบัติงานที่ไม่เพียงพอ ซึ่งการมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานขั้นพื้นฐานที่มากเพียงพอจะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้นักศึกษาเกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และมีความมั่นใจในตัวเองเมื่อต้องไปทำงานจริง ดังนั้นสถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในหลักสูตร Strata/Sarjana 1 ควรที่จะสร้างความเข้มแข็งในหลักสูตรของตน โดยอาจจะมีการปรับโครงสร้างและเนื้อหาวิชาของหลักสูตรให้มีความใกล้เคียงกับหลักสูตร Diploma 4 มากขึ้น เช่น การปรับโครงสร้างวิชาจาก ภาคปฏิบัติ 40% และภาคทฤษฎี 60% ให้เป็น ภาคปฏิบัติ 50% และภาคทฤษฎี 50% เพื่อเพิ่มรายวิชาที่มีชั่วโมงปฏิบัติการให้มากขึ้น

โดยอาจจะตัดทอนวิชาเรียนในบางกลุ่มวิชาให้ลดลงและคงไว้เฉพาะวิชาที่จำเป็นต่อการศึกษาในหลักสูตรที่เปิดสอนเท่านั้น หรือกำหนดให้หลักสูตร S1 เป็นหลักสูตรที่มีสหกิจศึกษาเพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้เพิ่มพูนทักษะในการปฏิบัติงานในระยะเวลาที่นานขึ้น นอกจากนี้ กลุ่มวิชาที่บรรจุอยู่ในทั้งสองหลักสูตรควรมีความแตกต่างกัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของหลักสูตรและเพื่อป้องกันความสับสนที่มีต่อทั้งสองหลักสูตรดังกล่าว โดยควรกำหนดให้กลุ่มวิชาเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ กลุ่มวิชาเสริมทักษะทางวิชาการ กลุ่มวิชาเพิ่มความเชี่ยวชาญในการทำงาน กลุ่มวิชาปฏิบัติงาน และกลุ่มวิชาชีวิตและสังคม เป็นกลุ่มวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตร D4 ในขณะที่กำหนดให้หลักสูตร S1 เปิดสอนกลุ่มวิชาทั่วไป กลุ่มวิชาแกนของคณะ กลุ่มวิชาแกนในหลักสูตรที่ศึกษา กลุ่มวิชาความชำนาญเฉพาะด้าน และกลุ่มวิชาแบบฝึกหัดเชิงวิชาการเท่านั้น ซึ่งวิธีเหล่านี้จะช่วยสร้างความแตกต่างระหว่างสองหลักสูตรได้อย่างชัดเจนขึ้นในขณะที่สามารถผลิตนักศึกษาที่มีทักษะเบื้องต้นที่ไม่แตกต่างกันมากนักแต่มีความเชี่ยวชาญ/ความชำนาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน

- **ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบูรณาการวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**

ผลการศึกษาค้นคว้าได้แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียไม่มีการบรรจุวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมที่เน้นเฉพาะกลุ่มอาเซียนไว้ในหลักสูตร ถึงแม้ว่าจะมีการระบุบางรายวิชาที่มีลักษณะใกล้เคียงกันในหลักสูตร แต่รายวิชาเหล่านั้นเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมของประเทศตนเอง และบางวิชาเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ในวัฒนธรรมของหลายๆประเทศในโลกมากกว่าการศึกษาเฉพาะในบริบทของประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมที่หลายๆสถาบัน/มหาวิทยาลัยดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นในลักษณะของการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรระยะสั้นเพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเพื่อเพิ่มพูนความรู้และได้รับประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมในประเทศอื่นที่แตกต่างจากตน ซึ่งการร่วมมือในลักษณะนี้มีทั้งแบบเป็นทางการ คือมีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะ/มหาวิทยาลัย และแบบไม่เป็นทางการ คือเป็นในลักษณะของข้อตกลงทางวาจา แต่อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยที่สามารถจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้ได้อาจมีจำนวนเพียงไม่กี่มหาวิทยาลัย และจำนวนนักศึกษาที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวได้อาจมีจำนวนจำกัด เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ของประเทศอินโดนีเซียมีฐานะที่ค่อนข้างยากจนซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการส่งเสริมให้นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของประเทศอินโดนีเซียในการเข้าสู่การเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงควรมีการสร้างรายวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในบริบทของอาเซียนขึ้นมา และบรรจุให้ดังกล่าวเป็นวิชาแกนหรือวิชาบังคับในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียและประเทศอื่นๆที่เป็นสมาชิกในประชาคมอาเซียน ตัวอย่างเช่น การสร้างวิชา “การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมอาเซียน” โดยมีเนื้อหาวิชาที่เน้นในด้านการสร้างความเข้าใจถึงความคล้ายคลึงและแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน และคุณลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเนื้อหาวิชาลักษณะนี้จะช่วยให้นักศึกษาที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปเป็นบุคลากรด้านการท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณลักษณะและวัฒนธรรมของคนในประเทศสมาชิกที่อาจจะมีการเดินทางเข้ามาในประเทศของตนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งความรู้ความเข้าใจดังกล่าวนี้สามารถช่วยเปิดโลกทัศน์และสนับสนุนให้เกิดการยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่างและช่วยให้บุคลากรที่มีความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันสามารถทำงานร่วมกันได้

5.2.1.3 แนวโน้มความร่วมมือทางการศึกษาในการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ความร่วมมือด้านการศึกษาที่ประเทศอินโดนีเซียได้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นในลักษณะของการร่วมมือกันในระดับคณะวิชาหรือมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในหลักสูตรที่คล้ายกันระหว่างมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ โดยเป็นการจัดกิจกรรมระยะสั้นๆดังที่กล่าวไว้ในประเด็นที่ผ่านมา ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างคณะ/มหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซียและประเทศในกลุ่มสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เมื่อมีการร่วมมือในระดับแรกนี้ไปสักระยะหนึ่งและมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันแล้ว แนวโน้มความร่วมมือที่สามารถเกิดขึ้นได้ในระดับที่พัฒนาขึ้นอาจเป็นการร่วมมือกันระหว่างอาจารย์หรือสถาบันการศึกษาต่างๆในกลุ่มประชาคมอาเซียน ในการร่วมพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว การทำวิจัยร่วมกัน เขียนบทความ และเขียนตำราาร่วมกัน ภายใต้บริบทของอาเซียน ซึ่งอาจเป็นการต่อยอดในการร่วมกันพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวภายใต้บริบทของอาเซียนเองได้

นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มว่าความร่วมมือด้านการศึกษาอาจเกิดขึ้นได้จากการร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ามีองค์กรภาครัฐ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ หรือกรมการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นองค์กรกลางในการเริ่มต้นและกระตุ้นให้องค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเกิดความร่วมมือดังกล่าวขึ้น ซึ่งความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างองค์กรต่างๆ เหล่านี้ อาจจะทำให้ในระดับเบื้องต้นโดยการจัดประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาและพิจารณาหลักสูตรการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนที่เป็นโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตร และส่วนที่เป็นการกำหนดคุณสมบัติมาตรฐานหรือศักยภาพของบุคลากรที่เป็นที่ต้องการของภาคธุรกิจ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียและในประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้านี้ชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซีย โดยเฉพาะหลักสูตร Diploma 4 เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามารถในการปฏิบัติงานบริการโดยเฉพาะด้านงานโรงแรม ดังนั้น ขั้นตอนแรกในการเริ่มต้นความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ ได้ อาจจะเป็นการกำหนดมาตรฐานความรู้และทักษะการปฏิบัติงานโรงแรมที่พนักงานในระดับปฏิบัติการพึงมี ที่สามารถตอบสนองของความต้องการของธุรกิจโรงแรมในประเทศอินโดนีเซียและในประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้

นอกจากนี้ ความร่วมมือทางการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมอาเซียนจะสำเร็จไปได้ด้วยดีหากได้รับความร่วมมือในมิติต่างๆ ดังนี้

- 1) มิติที่เป็นความร่วมมือภายในประเทศ โดยความร่วมมือภายในประเทศควรเป็นในลักษณะของการร่วมกันพิจารณาและพัฒนามาตรฐานทางการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศโดยรับฟังข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นจากกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการกำหนดหลักสูตรทั้งจากภาครัฐและเอกชน คือ กระทรวงศึกษาธิการหรือหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดนโยบาย/แผนการศึกษา และควบคุมการนำไปใช้ สถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นผู้ผลิตบุคลากรออกสู่ตลาด ตัวแทนนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่และที่จบการศึกษาไปแล้ว สมาคมธุรกิจต่างๆ ที่เป็นผู้ใช้ผลผลิตของสถาบัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวได้ถูกพัฒนาขึ้นมาในทิศทางที่สามารถตอบสนองความต้องการของทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องได้ นอกจากนี้ความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ในระดับประเทศแล้ว กลุ่มเหล่านี้ควรที่จะมีการเลือกตัวแทนระดับประเทศในการสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศด้วย

- 2) มิติที่เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ ในมิตินี้ความร่วมมือที่เกิดขึ้นควรเป็นในลักษณะของการประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการระหว่างตัวแทนจากประเทศต่างๆที่เป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน เพื่อร่วมกันพิจารณาและสร้างมาตรฐานทางการศึกษาด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ ความร่วมมือในลักษณะของการเป็นพันธมิตรระหว่างองค์กรที่มีลักษณะการดำเนินการที่คล้ายคลึงกัน เช่น ความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ/หน่วยงานด้านการศึกษาของประเทศอินโดนีเซียและของประเทศสมาชิกประชาคม ความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียและในต่างประเทศ และความร่วมมือระหว่างสมาคมธุรกิจของประเทศอินโดนีเซียและของประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียน ทั้งที่เป็นความร่วมมืออย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาจจะสามารถช่วยให้กลุ่มต่างๆเหล่านี้สามารถแบ่งปันความรู้ หรือวิทยาการที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์ต่อกันได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้นด้วย

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ถึงแม้ว่าการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะได้รับการออกแบบมาเพื่อให้เป็นงานวิจัยที่สามารถรวบรวมข้อมูลที่สำคัญและมีความสำคัญต่อการตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่ได้รับจากงานวิจัยในครั้งนี้อาจจะมีเนื้อหาที่ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ เนื่องจากข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการเสนอแนะวิธีการต่างๆที่สามารถลดข้อบกพร่องหรือข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อให้เกิดการแก้ไขในงานวิจัยที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้ได้งานวิจัยที่มีความสมบูรณ์และครอบคลุมประเด็นต่างๆที่สำคัญมากยิ่งขึ้น

5.2.2.1 ติดตามผลการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตร

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มีระยะเวลาในการศึกษาที่ค่อนข้างจำกัด ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไปที่จะเกิดขึ้นในอนาคตควรที่จะเป็นการวิจัยในลักษณะเดิมแต่มีความต่อเนื่อง เช่น ทำการวิจัยทุก 4 ปี เพื่อให้มองเห็นการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรต่างๆที่เปิดสอนในประเทศไทยว่ามีการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรหรือไม่ แนวโน้มหรือทิศทางของวิชาที่เปิดสอนเป็นเช่นใด ซึ่งวิธีการนี้ยังช่วยให้ผู้วิจัยสามารถคาดเดากระแสนิยมของรายวิชาที่เปิดสอนได้ด้วย

5.2.2.2 การศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรดังกล่าว

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญต่อมุมมองของผู้ที่มีหน้าที่ในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัยเท่านั้น ข้อมูลที่ได้รับจึงเป็นมุมมองที่เกิดขึ้นจากบุคคลเพียงกลุ่มเดียว ดังนั้น เพื่อเป็นการลดความลำเอียงและเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยชิ้นต่อไป การศึกษาที่เกิดขึ้นจึงควรที่จะศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์หลักสูตรการท่องเที่ยวโดยทำการรวบรวมข้อมูลที่เป็นมุมมองของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษาที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งจากองค์กรภาครัฐที่อยู่ในฐานะผู้ผลิตหลักสูตร เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศึกษา ระดับอุดมศึกษา และสถาบันการศึกษา และบริษัท/ธุรกิจต่างๆในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในฐานะผู้ใช้ผลผลิตของหลักสูตร เช่น ธุรกิจโรงแรมและที่พัก ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจบันเทิง และธุรกิจการท่องเที่ยว มุมมองที่เกิดขึ้นระหว่างทั้งสองกลุ่มอาจมีความเหมือน/แตกต่างกัน ซึ่งผลการศึกษาที่ได้รับน่าที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวให้มีความทันสมัยและสามารถตอบสนองของความต้องการของธุรกิจต่างๆในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เสมอ

5.2.2.3 ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมุมมองของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยอาชีวศึกษา

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับปริญญาตรีเท่านั้น ข้อมูลที่ได้รับจึงเป็นเพียงมุมมองของอาจารย์ที่สอนในมหาวิทยาลัยเท่านั้น ดูเหมือนว่า มุมมองของอาจารย์ที่สอนในวิทยาลัยอาชีวศึกษา โดยเฉพาะในหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง (D4) ก็มีความสำคัญไม่ยิ่ง

หย่อนไปกว่ากัน เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่เทียบเท่ากับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ดังนั้น การศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการท่องเที่ยว โดยเปรียบเทียบมุมมองของอาจารย์ที่สอนในระดับ มหาวิทยาลัยและอาจารย์ที่สอนในวิทยาลัยอาชีวศึกษา อาจช่วยให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมและมีความ สมบูรณ์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของรายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างวิชา กลุ่มวิชา และเนื้อหา รายวิชา ซึ่งผลการศึกษาที่ได้รับอาจมาช่วยประโยชน์ในการปรับปรุง/พัฒนาหลักสูตรให้มีความ เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

5.3 สรุป

บทนี้ได้สรุปเนื้อหาที่สำคัญที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ในบทที่ 1 - 4 โดยได้อธิบายอย่างสั้นๆถึง ความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาในครั้งนี้ วิธีการที่ใช้ในการศึกษา และผลการศึกษาที่ ได้รับ รวมทั้งได้มีการระบุประเด็นปัญหาที่ค้นพบในงานศึกษานี้ พร้อมทั้งได้แนะนำวิธีการที่คาดว่า น่าจะเป็นทางออกหรือวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เป็นไปได้ในทิศทางที่ดีขึ้นสำหรับการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศอินโดนีเซียเอง และสำหรับการ ประยุกต์ใช้หลักสูตรดังกล่าวนี้ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนในอนาคต นอกจากนี้ ในส่วนท้ายของ บทยังได้นำเสนอข้อแนะนำสำหรับการทำงานวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต โดยเสนอแนะให้มีการทำวิจัย ในรูปแบบเดิมแต่เพิ่มระยะเวลาหรือความถี่ในการทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง ให้ศึกษากลุ่มผู้มีส่วน เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น และทำการศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง (D4) ที่เปิดสอนใน มหาวิทยาลัยและในวิทยาลัยอาชีวศึกษา เพื่อศึกษาถึงความเหมือนหรือความแตกต่างที่อาจเกิดขึ้น ได้ ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้รับไปปรับปรุง/พัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศ อินโดนีเซียให้มีความเข้มแข็งขึ้น

บรรณานุกรม

- Airey, D. (2004, December 1-3). *From Here to Uncertainty*. Paper presented at the Critical Issues in Tourism Education, Buckinghamshire UK.
- Airey, D., & Johnson, S. (1999). The content of tourism degree courses in the UK. *Tourism Management, 20*, 229-235.
- ASEAN. (2011). ASEAN Education Ministers Meeting (ASEE). Retrieved August 5th 2011, from www.asean.org
- ASEAN. (nd). Overview. Retrieved August 5th, 2011, from www.asean.org/about_ASEAN.html
- Ayikoru, M. (2004, December 1-3). *A Discursive Semiotic Analysis of Tourism Higher Education Texts*. Paper presented at the Critical Issues in Tourism Education, Buckinghamshire UK.
- Badan Akreditasi Nasional - Perguruan Tinggi. (2011). Accreditation Program. Retrieved July 5th, 2011, from <http://ban-pt.kemdiknas.go.id>
- Badan Pusat Statistik. (2009). Tourism Statistics. Retrieved January 20th, 2011, from <http://www.bps.go.id/>
- Balsmeier, P. W., & Heck, A. K. (1994). Cross-cultural Communication. *Cross Cultural Management: An International Journal, 1*(2), 13-21.
- Bergsma, M. (2000). The Future of Tourism and Hospitality. *Tourism and Hospitality Research, 2*(2), 76-79.
- Brodjonegoro, S. S. (n.d.). Higher Education Reform in Indonesia. Ministry of National Education.
- Caffyn, A., & Jobbins, G. (2003). Governance Capacity and Stakeholder Interactions in the Development and Management of Coastal Tourism: Examples from Morocco and Tunisia. *Journal of Sustainable Tourism, 11*(2&3), 224-245.
- CIA. (2010). The World Factbook. Retrieved February 17th, 2011, from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (2nd ed.). California, USA.: Sage Publication, Inc.

- Deci, E. L., Ryan, R. M., Gagne, M., Leone, D. R., Usunov, J., & Kornazheva, B. P. (2001). Need Satisfaction, Motivation, and Well-Being in the Work Organizations of a Former Eastern Bloc Country: A Cross-Cultural Study of Self-Determination. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(8), 930-942.
- Ernawati, D. (2002). *Tourism Education at the Tertiary Level in Indonesia from the Perspectives of the Tourism Educators, Government Officials, Industry Professionals and Students*. James Cook University.
- Fidgeon, P. R. (2010). Tourism education and curriculum design: A time for consolidation and review? *Tourism Management*, 31, 699-723.
- Hottola, P. (2004). Culture Confusion: Intercultural Adaptation in Tourism. *Annals of Tourism Research*, 31(2), 447-466.
- Idrus, N. (1999). Towards quality higher education in Indonesia. *Quality Assurance in Education*, 7(3), 134-140.
- Indonesia-Tourism.com. (2009). Indonesia Tourism. Retrieved January 20th, 2011, from <http://www.indonesia-tourism.com/>
- Kementerian Pendidikan Nasional. (2010). Education Statistics. Retrieved July 5th, 2011, from <http://kemdiknas.go.id>
- Kim, C. (1998). Cross-Cultural Perspectives on Motivation. [Research Note]. *Annals of Tourism Research*, 25(4), 202-205.
- Lashley, C. (2004, December 1-3). *Escaping the Tyranny of Relevance: Some Reflections on Hospitality Management Education*. Paper presented at the Critical Issues in Tourism Education, Buckinghamshire UK.
- Leal, S. (2004, December 1-3). *Is Tourism Education in Brazil Sustainable?* Paper presented at the Critical Issues in Tourism Education, Buckinghamshire UK.
- Lee, Y. J., & Woosnam, K. M. (2010). Voluntourist Transformation and The Theory of Integrative Cross-cultural Adaptation. *Annals of Tourism Research*, 37(4), 1186-1189.
- Ministry of Culture and Tourism. (2008). Indonesia.Travel. Retrieved January 20th, 2011, from <http://www.indonesia.travel/en>

- Putra, H. S. A. (n.d.). *Tourism and Urban Education: the Case of Yogyakarta*. Gadjah Mada University.
- Ryan, G. W., & Bernard, H. R. (2000). Data Management and Analysis Methods. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed., pp. 769-793). California, USA: Sage Publications, Inc.
- Serrat, O. (2008). *Culture Theory*. Asian Development Bank.
- Shakeela, A. (2008). *Tourism and Hospitality Education ... The Panacea for Sustainable Tourism Development in the Maldives?* Paper presented at the Where the Bloody Hell are We?
- Sheldon, P., Fesenmaier, D., Woeber, K., Cooper, C., & Antonioli, M. (n.d.). *Tourism Education Futures - 2010-2030: Building the Capacity to Lead*.
- Soares, A. M., Farhangnehr, M., & Shoham, A. (2007). Hofstede's dimensions of culture in international marketing studies. *Journal of Business Research*, 60(3), 277-284.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (2nd ed.). California, USA.: SAGE Publications, Inc.
- Sunarto, K. (2010). *Indonesian National System of QA in Education*. Paper presented at the Japan-ASEAN Information Package Seminar: Towards Enhancing Mutual Understanding of Diverse QA Systems.
- The World Bank. (2011). Indonesia. Retrieved July 20th, 2011, from <http://web.worldbank.org>
- UNESCO. (2006). *Higher Education in South-East Asia*. 2010
- Vanessa A. Amoah, & Baum, T. (1997). Tourism education: policy versus practice. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 9(1), 5-12.
- Weiermair, K., & Bieger, T. (n.d.). *Tourism Education in Austria and Switzerland: Past Problems and Future Challenges*.
- Wikipedia. (2011). Indonesia. Retrieved February 17, 2011, from <http://en.wikipedia.org/wiki/Indonesia>
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods* (3rd ed.). California, USA: SAGE Publications.

ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย

ASEAN: การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยว
ในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย
Learning Each Other Through ASEAN Tourism Education: The Case of Indonesia

ชุตติมา โลงจิต
Chootima Longjit

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา
Kasetsart University, Sriracha Campus

บทคัดย่อ

การศึกษา “ASEAN: การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย” ครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายหลักในการวิจัยคือเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย โดยใช้การรวบรวมเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นข้อมูลทั่วไปของประเทศอินโดนีเซียเพื่อสร้างความเข้าใจถึงลักษณะโดยรวมและบริบทของประเทศอินโดนีเซียในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา นอกจากนี้มีการใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบเฉพาะกลุ่มและแบบตัวต่อตัวเพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิที่สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ได้รับมาจากการรวบรวมทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถอธิบายได้ถึงสถานการณ์ปัจจุบันของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียได้ สามารถแจกแจงจุดแข็งและจุดอ่อนของหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนอยู่ในปัจจุบันได้ และสามารถระบุแนวทางการบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมไว้ในหลักสูตรการท่องเที่ยวและระบุแนวทางการสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวภายใต้บริบทของประเทศอินโดนีเซียได้ ผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้คาดว่าจะถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาที่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

คำหลัก : การศึกษาด้านการท่องเที่ยว หลักสูตรการศึกษา โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาหลักสูตร
หลักสูตรงานต้อนรับและการบริการ

Abstract

This research, “ASEAN: Learning Each Other Through ASEAN Tourism Education: The Case of Indonesia” aims to build an overall understanding of tourism education in Indonesia. On-line documentation regarding Indonesia and its education system was used to develop a research site’s context, while primary data obtained from focus group interviews and face-to-face interviews were mainly used to answer the research objectives. By using a qualitative analytical approach, this study can clarify the current situation of tourism education in Indonesia. It also identifies strengths and weaknesses of Indonesian tourism curriculum. Thus, it can also identify ways to integrate a cross-cultural study subject in the Indonesian’s tourism curriculum and to collaborate with Indonesian universities within Indonesian context. These results are expected to be used as a database regarding tourism education information of ASEAN countries that can be helpful for better development and improvement for equivalent standard of tourism education throughout the ASEAN community.

Keywords: Tourism Education, Education Curriculum, Curriculum Structure, Curriculum Content, Hospitality and Service Courses

คำนำ

ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกเป็นภูมิภาคที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นสถานที่จุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว หลายๆประเทศในภูมิภาคนี้ได้พยายามร่วมมือกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งในศักยภาพทางเศรษฐกิจและด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการผ่อนปรนกฎระเบียบการเข้า/ออกประเทศระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางการท่องเที่ยวภายในภูมิภาคอาเซียน นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและก้าวไปสู่ความเป็น “One of Destination” ร่วมกันในอนาคตอันใกล้ ซึ่งความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการไหลของแรงงานจากประเทศที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าไปสู่ประเทศที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า และอาจก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและความไม่เข้าใจกันในวัฒนธรรมข้ามชาติระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ หากขาดการวางแผนและจัดการที่ดีผ่านกระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรการศึกษาการท่องเที่ยวในภูมิภาค

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อหาแนวทางในการสร้างความเท่าเทียมกันของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว โดยเน้นที่สถาบันการศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่สร้างมาตรฐานบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาข้ามวัฒนธรรมอันนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาลักษณะการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย เป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนที่ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของประเทศ การผลิตบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพโดยเฉพาะจากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของประเทศ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย
- 2) เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 3) เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย
- 4) เพื่อหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

• การศึกษาด้านการท่องเที่ยวและองค์ประกอบที่สำคัญ

การศึกษาด้านการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ค่อนข้างใหม่ เนื่องจากได้ถือกำเนิดเพียงแค่ประมาณ 4 ทศวรรษ และกลายเป็นสาขาวิชาที่ได้รับความนิยมและมีการเปิดสอนอย่างแพร่หลาย (Airey & Johnson, 1999) ซึ่งหลายๆ ประเทศเพิ่งให้การยอมรับว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และเล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อใช้ในพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และเพื่อดึงดูดเงินทุนจากทั้งภายในและต่างประเทศเข้ามาสู่สถาบันการศึกษาของประเทศ (Vanessa A. Amoah & Baum, 1997)

หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนอยู่ในปัจจุบันมีอยู่อย่างมากมาย และมีการสอนในทุกระดับการศึกษา การศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับสูง (Higher Tourism Education) ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ ควรที่จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นลักษณะการออกแบบและโครงสร้างของหลักสูตร และส่วนที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตร

- ลักษณะการออกแบบและโครงสร้างหลักสูตรสำหรับการศึกษาด้านการท่องเที่ยว

ในปัจจุบันนี้ หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวสามารถแบ่งกลุ่มได้เป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะการออกแบบของหลักสูตรที่เป็นวิชาชีพ (Vocational program design) และลักษณะการออกแบบของหลักสูตรที่เป็นวิชาการ (Liberal หรือ Academic program design) โดยการศึกษาทั้ง 2 ลักษณะนี้ถูกสร้างขึ้นมาจากมีเป้าหมายในการผลิตบุคลากรทางการท่องเที่ยว และมีโครงสร้างหลักสูตรที่แตกต่างกัน คือ หลักสูตรวิชาชีพมีลักษณะการเรียนการสอนที่เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษา ก่อนเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาวิชาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีความสามารถในการปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งหลักสูตรในลักษณะนี้มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการขาดทักษะและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และการประเมินสถานการณ์แบบองค์รวม ในขณะที่หลักสูตรวิชาการมีลักษณะการเรียนการสอนที่เป็นการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์หนึ่งๆ โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษามีความสามารถในการประเมินสถานการณ์แบบองค์รวม และสามารถพัฒนาการคิดแบบวิเคราะห์ในมุมมองของตนได้ ส่วนใหญ่แล้วหลักสูตรวิชาการมักจะเป็นการบูรณาการศาสตร์ด้านต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อใช้ในการออกแบบรายวิชาต่างๆ ที่จำเป็นต่อการศึกษาในหลักสูตรดังกล่าว เช่น ภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา การเมือง (Fidgeon, 2010) นอกจากนี้ โครงสร้างทางการศึกษาที่ระบุไว้ในแต่ละหลักสูตรมีความแตกต่างกันตามระยะเวลาที่ทำการศึกษา จำนวนหน่วยกิต ลักษณะและจำนวนวิชาที่บังคับให้ศึกษาในหลักสูตร

- เนื้อหาในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว

เนื้อหาที่นำเสนอในหลักสูตรที่มีคุณภาพควรจะประกอบไปด้วยเนื้อหา 3 ส่วน (Dean 1999 อ้างใน Ernawati, 2002) คือ 1) ส่วนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการหรือทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว 2) ส่วนที่เป็นการเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร 3) ส่วนที่เป็นการแสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่วนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการด้านการท่องเที่ยวควรจะอยู่ในขอบเขตทั้ง 7 ด้าน (National Liaison Group, 1995 อ้างใน Airey & Johnson, 1999; Ernawati, 2002) ดังนี้ 1) ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและคุณลักษณะของการท่องเที่ยว 2) โครงสร้างของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 3) มิติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและเครื่องมือที่ใช้วัดการท่องเที่ยว 4) ความสำคัญและผลกระทบของการท่องเที่ยว 5) การตลาดการท่องเที่ยว 6) การวางแผนและการพัฒนาการท่องเที่ยว และ 7) นโยบายและการบริหารจัดการในการท่องเที่ยว ซึ่งระดับความเข้มข้นของเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวที่นักศึกษาควรได้รับ ควรที่จะสัมพันธ์กับลักษณะการออกแบบของหลักสูตร ระดับ/วุฒิการศึกษา ชื่อหลักสูตร และหลักปรัชญาที่ใช้ในการนำเสนอหลักสูตร (Fidgeon, 2010) สำหรับส่วนที่สองของเนื้อหาในหลักสูตร ควรเป็นวิชาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาทักษะหรือเสริมทักษะที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่เปิดสอน เช่น ทักษะการเขียนเอกสารเพื่อการสื่อสาร ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ ทักษะทางภาษา ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และทักษะในการคำนวณและคิดวิเคราะห์ ซึ่งความจำเป็นในการพัฒนาแต่ละทักษะอาจจะขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างหลักสูตรที่นำเสนอ เช่น ผู้ที่พัฒนาหลักสูตรในประเทศพัฒนาแล้วไม่เห็นความสำคัญในการพัฒนาทักษะทางภาษา ในขณะที่ในประเทศในกลุ่มเอเชียแปซิฟิกมีความเห็นว่าทักษะด้านภาษามีความสำคัญต่อนักศึกษาของตน (Ernawati, 2002) ในส่วนที่สามของเนื้อหาในหลักสูตร เป็นส่วนที่แสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน ในส่วนนี้เป็นการฝึกให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงโดยผ่านการฝึกงานจากสถานประกอบการ โดยแต่ละสถาบันการศึกษาอาจจะมี

การกำหนดระยะเวลาการฝึกงานไว้แตกต่างกัน ซึ่งระยะเวลาการฝึกงานที่เหมาะสมนั้นควรที่จะได้รับความเห็นชอบจากทั้งสองฝ่ายคือสถาบันการศึกษาและสถานประกอบการที่ให้ความร่วมมือกับทางสถาบัน ผู้ที่ออกแบบหลักสูตร

- **การศึกษาข้ามวัฒนธรรม**

การศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติ (Cross-cultural Study) เป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในการศึกษาเกี่ยวกับองค์การและ/หรือธุรกิจ ในส่วนของการท่องเที่ยวได้มีการนำเอาทฤษฎีการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติมาใช้ในการศึกษาหลายด้านเช่นกัน เช่น การศึกษาแรงจูงใจในการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวนานาชาติ (Kim, 1998) การปรับตัวของนักท่องเที่ยวในวัฒนธรรมที่แตกต่าง (Hottola, 2004) และการปรับตัวของนักท่องเที่ยวอาสาสมัครในวัฒนธรรมที่แตกต่าง (Lee & Woosnam, 2010) ทฤษฎีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในการใช้เป็นกรอบการศึกษาด้านวัฒนธรรม และใช้ในการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในศาสตร์ด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา การตลาด และการจัดการ (Soares, et al., 2007) คือ ทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรมของของฮอฟสตีด (Hofstede's Cultural Dimensions, 1980 อ้างถึงใน (Kim, 1998) และ (Soares, et al., 2007)) ซึ่งฮอฟสตีดได้ทำการศึกษาด้านวัฒนธรรมและพบว่า คนจากสังคมที่ต่างกันจะมีความแตกต่างกันในคุณลักษณะทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 มิติ คือ ความเข้มข้นของอำนาจ (Power Distance); ความเป็นชาย-ความเป็นหญิง (Masculinity-femininity); การแยกตัว-การรวมกลุ่ม (Individualism-collectivism); และการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty Avoidance)

ในการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในครั้งนี้ ประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนของลักษณะการออกแบบและโครงสร้างของหลักสูตร และในส่วนที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตร จะถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการสร้างคำถามการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้ออื่นๆต่อไป

- **ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและระบบการศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย**

ประเทศอินโดนีเซีย หรือ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย เป็นประเทศที่เป็นหมู่เกาะที่ใหญ่ที่สุดในโลกซึ่งประกอบไปด้วยหมู่เกาะน้อยใหญ่ประมาณ 18,108 เกาะ โดยตั้งอยู่ระหว่างคาบสมุทรมอินโดจีนและทวีปออสเตรเลีย และระหว่างมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก ซึ่งสถานที่ตั้ง ลักษณะทางกายภาพ สภาพภูมิอากาศ และระบบนิเวศน์แบบชายฝั่งทะเลของประเทศก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพรรณสัตว์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ประเทศอินโดนีเซียมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมากเดินทางเข้ามาในประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยในการเดินทางหนึ่งครั้งนักท่องเที่ยวหนึ่งคนจะพำนักอยู่ในประเทศอินโดนีเซียโดยเฉลี่ยประมาณ 1 สัปดาห์ และมีการใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ 100 เหรียญสหรัฐต่อคนต่อวัน (CIA, 2010)

การศึกษาของประเทศอินโดนีเซียอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการแห่งชาติแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Kementerian Pendidikan Nasional Republik Indonesia) โดยมีการแบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาในระดับประถมศึกษา (Sekolah Dasar: ช่วงอายุ 6 – 11 ปี) การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ประกอบด้วยมัธยมศึกษาตอนต้น - Sekolah Menengah Pertama: ช่วงอายุ 12 – 14 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย - Sekolah Menengah Atas: ช่วงอายุ 15 – 17 ปี) และการศึกษาระดับอุดมศึกษา (อายุ 18 ปีขึ้นไป) โดยการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศอินโดนีเซียแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ การศึกษาด้านอาชีพ (vocational education) และการศึกษาด้านวิชาการ (academic education) โดยมีสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นจำนวนมากที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษาด้านอาชีพและ/หรือด้านวิชาการ (UNESCO, 2006)

การศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนอย่างเป็นทางการโดยสถาบันการศึกษาประเภทต่าง ๆ นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็นสองลักษณะคือ การศึกษาด้านอาชีพ และการศึกษาด้านวิชาการ โดยที่การศึกษาในระดับอาชีพมีเป้าหมายเพื่อผลิตบุคลากรให้แก่ธุรกิจที่ฝึก โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษาได้รับความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานมากกว่ามีทักษะในการคิดวิเคราะห์หรือเข้าใจปัญหาในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาพรวม ในขณะที่การศึกษาระดับวิชาการมีเป้าหมายเพื่อผลิตบุคลากรระดับบริหารให้แก่ธุรกิจต่างๆ ทั้งในและนอกอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษามีความรู้เชิงวิชาการและทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ (Ernawati, 2002; Putra, n.d.) จำนวนหน่วยกิต และระยะเวลาที่ทำการศึกษาในการศึกษาทั้งสองกลุ่มนี้จึงมีความแตกต่างกัน เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย ข้อมูลส่วนใหญ่ที่เก็บรวบรวมมาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงเป็นข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับวิชาชีพชั้นสูง (Diploma 4) และระดับปริญญาตรี (Strata หรือ Sarjana 1)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการทำการวิจัยคือ เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ปัจจุบันของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย และศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการที่จะร่วมมือกับสถานศึกษาในประเทศอินโดนีเซียที่จะบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมอาเซียนไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว โดยมีวิธีการในการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยทั้ง 4 ข้อตามที่ได้ระบุไว้ในช่วงแรกของบทความชิ้นนี้ ดังนี้

- **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง**

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยว การโรงแรม การบริการและการต้อนรับ และ/หรือหลักสูตรอื่นที่ใกล้เคียงกับหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า แต่เนื่องจากไม่มีการรวบรวมสถิติจำนวนสถาบันที่เปิดสอนด้านการท่องเที่ยวไว้ ดังนั้นจึงเป็นการยากต่อการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรทั้งหมด ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลการรับรองหลักสูตรการท่องเที่ยวและการต้อนรับที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการรับรองระบบการศึกษาใน

ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (BAN-PT) ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดจำนวนกลุ่มประชากรที่ต้องการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งมีเพียงมหาวิทยาลัยเดียวที่ได้รับการรับรองในหลักสูตรปริญญาตรี ส่วนสถาบันอื่นๆได้รับการรับรองในหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงซึ่งมีคุณสมบัติเทียบเท่ากับการศึกษาระดับปริญญาตรี

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ มหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียที่ได้รับการรับรองหลักสูตรการท่องเที่ยว และ/หรือการโรงแรม ในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่ตอบรับในการเข้าร่วมในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยผู้วิจัยได้ทำการติดต่ออาจารย์ที่รับผิดชอบในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรเหล่านี้หรือหลักสูตรอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแต่อาจไม่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการรับรองระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (BAN-PT) เพื่อสอบถามถึงความสมัครใจในการเข้าร่วมในงานวิจัยเพื่อให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรของตนที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา ซึ่งมีสถาบันที่ให้ความร่วมมือในงานวิจัยชิ้นนี้คือ 1) Universitas Pendidikan Indonesia (UPI), Bandung ซึ่งมีการเปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีสามหลักสูตร 2) Udayana University, Denpasar ซึ่งมีการเปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรี 2 หลักสูตรและวิชาชีพชั้นสูง 1 หลักสูตร และ 3) Trisakti University, Jakarta ซึ่งเปิดสอนหลักสูตรการต้อนรับในระดับปริญญาตรี จำนวนทั้งสิ้น 3 สถาบัน 7 หลักสูตร

● เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้ได้กำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ระยะ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาระยะที่ 1 คือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet) ซึ่งการใช้วิธีนี้เอื้อประโยชน์ให้ผู้วิจัยได้มีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นต่างๆที่ต้องการศึกษาได้โดยไม่ต้องเดินทางไปยังพื้นที่วิจัย และยังสามารถที่จะเข้าไปค้นหาข้อมูลที่ต้องการศึกษาได้ตลอดเวลาโดยไม่เป็นการรบกวนสถานที่ที่ต้องการศึกษา (Creswell, 2003) และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาระยะที่ 2 คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์ (checklist of interview questions) ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากผลทางการศึกษาที่ดำเนินการในการศึกษาระยะที่ 1 ซึ่งการกำหนดแนวคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์นั้นสามารถช่วยให้ผู้วิจัยควบคุมแนวทางในการถามคำถามได้ (Creswell, 2003)

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานศึกษาชิ้นนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ โดยมีวิธีการ ดังนี้ ระยะที่ 1 ใช้การทบทวนเอกสารข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (A review of on-line documents) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการท่องเที่ยว การโรงแรม และ/หรือการบริการและการต้อนรับ ที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรีในสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (internet) โดยข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการศึกษาระยะที่ 1 นี้เป็นข้อมูลที่ได้ค้นคว้ามาจาก 2 แหล่งสำคัญคือ 1) เว็บไซต์ของสถาบันการศึกษาในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่างๆในประเทศอินโดนีเซียที่เปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรการท่องเที่ยว การบริการ และ/หรือการต้อนรับ คำสำคัญที่ใช้ในการหาข้อมูลจากแหล่งดังกล่าวคือ "tourism courses/programs (หรือ hospitality courses/programs) in Indonesia" ซึ่งผลลัพธ์ของการค้นหาคำสำคัญโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่นำเสนอในระดับปริญญาตรีได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยว และสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าที่ได้รับการรับรอง

จากคณะกรรมการรับรองระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (BAN-PT) ได้รับการติดต่อผ่านตัวแทนหลักสูตรเพื่อสอบถามถึงความยินยอมในการเข้าร่วมสัมภาษณ์ในระยาะที่ 2 ของการศึกษา และ 2) เอกสารและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวกับการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บรวบรวมในระยาะที่ 1 นี้ ยังนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแนวคำถามการสัมภาษณ์ที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยาะที่ 2 ด้วยเช่นกัน ในคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์สามารถแบ่งออกได้เป็นสามส่วนคือ ส่วนที่เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาและผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษานั้น และส่วนที่เป็นแนวทางการบูรณาการทางการศึกษากับสถาบันดังกล่าว

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลในระยาะที่ 2 ของการศึกษาคั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group Interview) และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Depth Interview) โดยผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์เป็นอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่ตอบรับการให้สัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์แบบกลุ่มมีผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์ 5 ท่าน โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ทั้งสิ้นประมาณ 2 ชั่วโมง การสัมภาษณ์แบบรายบุคคล 2 ท่าน โดยเป็นการสัมภาษณ์ในสถานที่ทำงานของผู้ให้สัมภาษณ์และใช้เวลาในการสัมภาษณ์ท่านละประมาณ 1 ชั่วโมง ในการสัมภาษณ์ทั้งสองแบบได้มีการบันทึกเสียงไว้โดยเครื่องอัดเสียงระบบดิจิทัล

• การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นมาทั้ง 2 ระยาะในการศึกษาคั้งนี้ คือ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของข้อมูล (Content Analysis) ซึ่งเป็นวิธีที่ค่อนข้างเป็นที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิธีการดังกล่าวนี้กระทำได้โดยแบ่งออกเป็นสองขั้นตอน ดังนี้ 1) ในขั้นตอนแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมมาได้จากอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถาบันการศึกษา หลักสูตรที่เปิดสอน ระยะเวลาการศึกษาทั้งหลักสูตร วุฒิบัตรที่ได้รับหลังจบการศึกษา ข้อมูลที่ได้รับถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ในระยาะถัดไป 2) ในขั้นตอนที่สอง ข้อมูลปฐมภูมิ คือข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลทุติยภูมิ เช่น คู่มือการศึกษา โครงร่างรายวิชาของหลักสูตร ที่ได้รับมาจากการรวบรวมข้อมูลในระยาะที่สองถูกนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการหาคำสำคัญในเนื้อหาของข้อมูล (Key-words-in-context หรือ KWIC)(Ryan & Bernard, 2000) และนำไปกำหนดรหัสความหมายข้อมูล (Coding) (Strauss & Corbin, 1998) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณา คำ วลี หรือประโยคที่สัมพันธ์หรือตอบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์และแยกออกเป็นส่วนต่างๆโดยพิจารณาถึงความเหมือนและความแตกต่างในความหมายของคำเหล่านั้น แล้วนำไปจัดกลุ่ม/กำหนดรหัสความหมายข้อมูลตามความสัมพันธ์ของคุณลักษณะที่เกิดขึ้นระหว่างคำต่างๆในกลุ่ม (รู้จักในนาม Open Coding) กลุ่มต่างๆเหล่านี้จะถูกนำมาพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มต่างๆได้ และถูกจัดกลุ่มและกำหนดรหัสความหมายข้อมูลตามความสัมพันธ์นั้นๆขึ้นใหม่ (รู้จักในนาม Axial Coding) กลุ่มคำที่ได้ล่าสุดนี้คือคำตอบงานวิจัย ข้อมูลทุติยภูมิได้ถูกนำมาพิจารณาประกอบกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะเวลาที่หนึ่งและระยะที่สองของการศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์อาจารย์ที่ทำการสอนในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซีย พร้อมทั้งได้ทบทวนเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษา หลังจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้โดยจัดเป็นกลุ่มข้อมูลที่สามารถตอบคำถามในการวิจัยทั้ง 4 ข้อ โดยมีผลการศึกษาที่ตอบคำถามในการวิจัย ได้ดังนี้

• โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศอินโดนีเซีย

หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่เปิดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆในประเทศอินโดนีเซีย สามารถแบ่งออกได้สองประเภทที่สำคัญ คือ การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (Diploma 4) และการศึกษาระดับปริญญาตรีสำหรับคุณวุฒิบริบูรณ์ (Strata 1 หรือ Sarjana 1) ทั้งสองหลักสูตรมีความคล้ายคลึงกันในลักษณะของสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนและจำนวนหน่วยกิตการศึกษา แต่มีความแตกต่างในด้านสัดส่วนวิชาการศึกษาและกลุ่มวิชา โดยอธิบายได้ดังนี้

สถาบันการศึกษาที่สามารถเปิดการเรียนการสอนทั้งสองหลักสูตรนี้ได้คือสถาบันที่เป็นวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย โดยสถาบันดังกล่าวสามารถเปิดเพียงหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งหรือทั้งสองหลักสูตรก็ได้ โดยปกติแล้ววิทยาลัยอาชีวศึกษาจะเป็นผู้เปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หรือ Diploma 4) ในด้านการท่องเที่ยว การโรงแรม และ/หรือการบริการและการต้อนรับ แต่มีบางสถาบันในระดับอาชีวศึกษาที่เปิดการเรียนการสอนในหลักสูตรปริญญาตรี โดยเฉพาะด้านการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม ตัวอย่างเช่นวิทยาลัยการท่องเที่ยวที่เมืองไตรซัคตี (Sekolah Tinggi Pariwisata Trisakti) ในลักษณะที่คล้ายกัน มหาวิทยาลัยบางแห่งได้เปิดการเรียนการสอนทั้งสองหลักสูตร เช่น การเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (D4) ทางด้านการท่องเที่ยว และหลักสูตรปริญญาตรี (S1) ด้านการจัดการจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยอูดาเยนา (Udayana University) นอกเหนือจากนี้ การเปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวของทั้งสองหลักสูตรมีการกำหนดระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาจนสำเร็จการศึกษาเป็นระยะเวลารวมทั้งสิ้น 4 ปี หรือ 8 ภาคการศึกษา โดยที่นักศึกษาจะต้องลงทะเบียนเรียนจนครบหลักสูตรเป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 144 หน่วยกิต ซึ่งการกำหนดจำนวนหน่วยกิตขั้นต่ำในจำนวนที่ระบุนี้ เป็นการปฏิบัติตามนโยบายมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการของประเทศอินโดนีเซีย

อย่างไรก็ตามโครงสร้างของทั้งสองหลักสูตรมีความแตกต่างในด้านสัดส่วนรายวิชา โดยโครงสร้างวิชาของทั้งสองหลักสูตรมีอัตราส่วนอยู่ที่ 60-40 โดยดูจากธรรมชาติของวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรทั้งสองหลักสูตรว่ามุ่งเน้นในด้านทฤษฎีหรือด้านการปฏิบัติ ซึ่งทั้งสองหลักสูตรมีอัตราส่วนของโครงสร้างวิชาที่เป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม โดยที่การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงจะมีวิชาด้านการปฏิบัติ 60% และวิชาด้านทฤษฎี 40% ในขณะที่การศึกษาในระดับปริญญาตรีจะมีวิชาด้านทฤษฎี 60% และมีวิชาปฏิบัติ 40% นอกเหนือจากนี้

กระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยได้นิยามได้กำหนดกลุ่มวิชาสำหรับหลักสูตรต่างๆทั่วประเทศที่เปิดสอนในระดับ D4 และ S1 โดยที่สถาบันการศึกษาเหล่านั้นสามารถสร้างรายวิชาได้เองแต่ต้องให้สอดคล้องกับกลุ่มวิชาต่างๆที่กำหนด จากตารางจะเห็นว่า วิชาต่างๆที่เปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงจะประกอบไปด้วยกลุ่มวิชาต่างๆ คือ กลุ่มวิชาเพื่อการพัฒนาบุคลากร (MPK); กลุ่มวิชาเสริมทักษะทางวิชาการ (MKK); กลุ่มวิชาเพิ่มความเชี่ยวชาญในการทำงาน (MKB); กลุ่มวิชาปฏิบัติงาน (CDM); และ กลุ่มวิชาเกี่ยวกับชีวิตและสังคม (MBB) โดยที่กลุ่มวิชาเหล่านี้ยังคงถูกนำไปใช้ในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรในการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยที่ทำการปรับหลักสูตรของตนจากระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงมาเป็นระดับปริญญาตรี ซึ่งมีเพียงหนึ่งหรือสองมหาวิทยาลัยเท่านั้นที่มีการกำหนดกลุ่มวิชาให้มีความแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ โดยวิชาต่างๆที่เปิดสอนนั้นประกอบไปด้วยกลุ่มวิชาต่างๆ ดังนี้ กลุ่มวิชาทั่วไป (MKU); กลุ่มวิชาแกนของคณะ (MKK); กลุ่มวิชาแกนในหลักสูตรที่ศึกษา (MKK); กลุ่มวิชาความชำนาญเฉพาะด้าน (MKPP); และกลุ่มวิชาแบบฝึกหัดเชิงวิชาการ (MKLA) รายวิชาต่างๆที่ถูกจัดไปอยู่ในกลุ่มวิชาต่างๆนั้น ประกอบไปด้วยสองส่วนคือ วิชาที่มีเนื้อหาทั่วไปที่ต้องเปิดสอนในสถาบันการศึกษาทั่วประเทศที่มีหลักสูตรดังกล่าว และวิชาที่มีเนื้อหาเฉพาะท้องถิ่น โดยที่สถาบันการศึกษาเหล่านี้มีอำนาจในการพัฒนาวิชาท้องถิ่นได้เอง เพื่อเป็นการสร้างความแตกต่างระหว่างสถาบันการศึกษาที่เปิดหลักสูตรการศึกษาที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน

- **เนื้อหาของหลักสูตรด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีในประเทศไทย**

ทั้งสองหลักสูตรมีการเปิดสอนในรายวิชาที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวิชาที่ให้ความรู้ในภาพรวมของการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมบริการท่องเที่ยว และสร้างความเข้าใจเบื้องต้นว่าการท่องเที่ยวคืออะไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความรู้พื้นฐานที่นักศึกษาด้านการท่องเที่ยวพึงมี นอกจากนั้นยังมีการเปิดสอนในวิชาอื่นๆที่ต้องเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การตลาด สถิติ เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การวิจัย และจิตวิทยาการบริการ ความแตกต่างทางด้านเนื้อหาของทั้งสองหลักสูตร คือ หลักสูตร S1 จะมีรายวิชาที่เป็นการประยุกต์แนวคิดหรือทฤษฎีทางการท่องเที่ยวเข้ากับศาสตร์ต่างๆที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาที่นำเสนอ สำหรับรายวิชาที่เป็นการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่เปิดสอนนั้น ทั้งสองหลักสูตรมีความคล้ายคลึงกันในการเปิดสอนรายวิชาที่เป็นการพัฒนาทักษะทั่วไปด้านศาสนาและวัฒนธรรม และภาษาต่างประเทศ นอกนั้นยังมีวิชาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะด้านอื่นๆ ที่มีความต้องการแตกต่างกันในแต่ละหลักสูตร เช่น วิชาคอมพิวเตอร์ และวิชาบัญชี เปิดสอนในหลักสูตร D4 ในขณะที่ วิชาการคำนวณและวิชาพื้นฐานในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเปิดสอนในหลักสูตร S1 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงานในสถานประกอบการนั้น หลักสูตรการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในระดับ D4 จะบังคับให้นักศึกษาในหลักสูตรต้องออกไปปฏิบัติงานจริงกับสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน ในขณะที่สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนในระดับ S1 มีความยืดหยุ่นในเรื่องการฝึกงาน

- **จุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย**

ในส่วนของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียทั้งหลักสูตร D4 และ S1 นั้น จะเห็นได้ว่าทั้งสองหลักสูตรนี้มีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน เนื่องจากหลักสูตร D4 ที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาต่อยอดมาจากหลักสูตรวิชาชีพขั้นต้น ดังนั้นจุดแข็งของเนื้อหาในหลักสูตรนี้จึงเป็นในลักษณะของการมีโอกาสได้พัฒนาความรู้และทักษะการปฏิบัติงานในระดับปฏิบัติการให้มีความชำนาญเชี่ยวชาญเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามกับหลักสูตร S1 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยเป็นหลักสูตรที่ผสมผสานความรู้เชิงวิชาการด้านการท่องเที่ยวและศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง ทำให้เนื้อหาหลักของหลักสูตรเน้นไปที่ความรู้ความชำนาญในเชิงวิชาการมากกว่าทักษะการปฏิบัติงาน นอกจากนี้หลักสูตร S1 บางหลักสูตรไม่มีการบังคับให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติงานในขณะที่บางหลักสูตรบังคับให้มีการฝึกงาน ความจำเป็นในการฝึกงานของนักศึกษานั้นดูเหมือนว่าจะขึ้นอยู่กับภาระงานของคณาจารย์ที่รับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตรที่เปิดสอน นอกจากนี้ การที่ไม่มีวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเปิดสอนในทั้งสองหลักสูตร (D4 และ S1) นับได้ว่าเป็นจุดอ่อนที่สำคัญในเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในระดับปฏิบัติการและ/หรือในระดับบริหาร ที่สามารถทำงานในประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้

- **แนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย**

ผลการศึกษาคำถามการวิจัยข้อที่ 3 นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงมุมมองหรือทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมในมหาวิทยาลัยต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติโดยเฉพาะการสร้างความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และเพื่อหาแนวทางการบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวเปิดสอนในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ได้สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ ดังนี้

- **ทัศนคติต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติและการสร้างความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**

ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนให้ความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติเฉพาะในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนว่า เป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการตลาด คือ การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในกลุ่มสมาชิกประชาคมอาเซียนจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มลูกค้าที่แตกต่างกันเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถหาแนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มประชาคมอาเซียนเพื่อที่จะใช้เป็นจุดขายและแข่งขันในตลาดการท่องเที่ยวในระดับโลกได้ นอกจากนี้ การสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังเป็นสิ่งสำคัญต่อ

การศึกษาในหลักสูตรการท่องเที่ยวในด้านสังคม คือ ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมฯ และสามารถสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรม (Togetherness) ของกลุ่มประชาคมฯ ได้ นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมฯ เนื่องจากความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะทำให้บุคคลสามารถเดินทางไปทำงานในประเทศที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

- **แนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว**

ในการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว สามารถกระทำได้ 2 ลักษณะ คือ การบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในโครงสร้างรายวิชา และการบูรณาการวิชาดังกล่าวไว้ในส่วนของกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือความร่วมมือทางวิชาการ โดยในการบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในโครงสร้างรายวิชานั้นสามารถกระทำได้สองลักษณะคือ กำหนดให้เป็นวิชาเลือก (a selective or an optional subject) ในหลักสูตรที่เปิดสอน ในทางตรงกันข้ามวิชาดังกล่าวสามารถบูรณาการในโครงสร้างรายวิชาได้โดยการกำหนดให้เป็นวิชาแกนของหลักสูตรที่เปิดสอน (a core subject) นอกจากการบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในโครงสร้างรายวิชาแล้ว การบูรณาการวิชาดังกล่าวในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวยังสามารถกระทำได้ในส่วนที่เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในประเทศอินโดนีเซียและมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น โปรแกรมการจัดแลกเปลี่ยนนักศึกษา (student exchange program) การเยี่ยมชมสถานศึกษา (visiting trips) โปรแกรมความร่วมมือทางการศึกษา (joint/double degrees program) และการเชิญอาจารย์จากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศมาเป็นวิทยากรบรรยายในชั้นเรียน (guest lecturers) ซึ่งกิจกรรมต่างๆเหล่านี้ได้มีการดำเนินการอยู่แล้วในหลายมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซียซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในหลักสูตรระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่ากิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักศึกษาของตนได้เรียนรู้และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

● **แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย**

แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ ได้สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ ดังนี้

- **แนวทางการสร้างความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัย**

การสร้างความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัยสามารถกระทำได้สองวิธีคือ 1) การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยต่างๆในกลุ่มประเทศอาเซียนที่เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว ควรสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงความสำคัญของวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมโดยเฉพาะในบริบทของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และควรตระหนักถึงความจำเป็นในการกำหนดให้เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรที่เปิดสอน โดยอาจจัดการประชุมหรือสัมมนาทางวิชาการร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยต่างๆ

(international conferences, consortiums) เพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้ และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และความสำคัญต่อการศึกษาวุฒนธรรมข้ามชาติในกลุ่มประเทศสมาชิก ซึ่งวิธีนี้สามารถใช้เป็นช่องทางสำหรับการสื่อสารระหว่างสถาบันการศึกษาต่างๆในกลุ่มประเทศสมาชิก โดยอาจมีการหมุนเวียนการเป็นประเทศเจ้าภาพในการจัดประชุม/สัมมนาได้เพื่อที่จะได้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสถาบันการศึกษาและกลุ่มประเทศสมาชิก ซึ่งความเข้าใจร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาในกลุ่มประเทศสมาชิกนี้จะช่วยให้ประเทศสมาชิกสามารถร่วมกันพัฒนาเนื้อหาสำคัญที่จำเป็นต่อการศึกษาวุฒนธรรมข้ามชาติของกลุ่มประชาคมฯด้วย และ 2) การร่วมสร้างวิชาการศึกษาวุฒนธรรมข้ามชาติ โดยมหาวิทยาลัยต่างๆในกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวควรร่วมมือกันร่างและพัฒนาเนื้อหาวิชาการศึกษาวุฒนธรรมข้ามชาติที่มุ่งเน้นเฉพาะบริบทของอาเซียน เพื่อเป็นการส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มประชาคมฯเอง

- แนวทางการสร้างความร่วมมือในระดับประเทศ

แนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย ยังสามารถกระทำในระดับประเทศได้สองลักษณะคือ 1) การสร้างความร่วมมือผ่านรัฐบาลกลาง โดยเป็นการร่วมมือผ่านกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว และกำหนดให้วิชาการศึกษาวุฒนธรรมในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นวิชาแกนในโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศ ซึ่งความร่วมมือของรัฐบาลในการร่วมสร้างหลักสูตรนี้จะสามารถนำหลักสูตรดังกล่าวนี้ไปบังคับใช้กับสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวได้ทุกระดับ ตั้งแต่หลักสูตรระดับอาชีวศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา และ 2) การสร้างความร่วมมือผ่านองค์กรภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยว เช่น สมาคมการศึกษาด้านการท่องเที่ยว รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และกรมการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยมีการจัดประชุมเพื่อหารือและพิจารณาหลักสูตรระหว่างหน่วยงานดังกล่าวร่วมกันกับสถาบันการศึกษา

การอภิปรายผล

ดูเหมือนว่าหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียจะมีคุณลักษณะของหลักสูตรที่คล้ายคลึงกับหลักสูตรการท่องเที่ยวของหลายๆประเทศ เนื่องจากหลักสูตรที่เป็นวิชาชีพชั้นสูงที่เปิดสอนในประเทศอินโดนีเซียมีโครงสร้างและเนื้อหาวิชาที่มุ่งเน้นในการเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการปฏิบัติงานก่อนที่จะเข้าสู่การทำงานจริงในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันเป็นหลักสูตรที่ส่งผลให้เกิดความขาดแคลนในบุคลากรระดับบริหารเนื่องจากขาดทักษะทางการคิดวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์แบบองค์รวมในทางตรงกันข้ามหลักสูตรวิชาการคุณวุฒิปริญญาตรีเป็นหลักสูตรที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยการบูรณาการศาสตร์อื่นๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการบริหารเข้าด้วยกันกับทฤษฎีการท่องเที่ยวเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาในการไปทำงานในระดับผู้บริหาร แต่ดูเหมือนว่าโครงสร้างวิชาของหลักสูตรใหม่นี้ส่งผลให้นักศึกษาขาดทักษะและความเข้าใจในการปฏิบัติงานจริง โดยเฉพาะงานระดับปฏิบัติการซึ่งเป็นส่วนงานที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนิน

ธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จได้ นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่าเนื้อหาของทั้งสองหลักสูตรประกอบไปด้วยส่วนประกอบสำคัญๆ ทั้งสามส่วน คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหาทางวิชาการด้านการท่องเที่ยว (Tourism Knowledge) ส่วนที่เป็นการเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร (Relevant generic and industrial skills) และส่วนที่เป็นการแสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน (Work competence) (Dean 1999 อ้างใน Ernawati, 2002) แต่อย่างไรก็ตามด้วยสัดส่วนวิชาการและวิชาปฏิบัติการที่เป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม แสดงให้เห็นถึงความเข้มข้นทางวิชาการของเนื้อหาที่นักศึกษาได้รับในการเรียนแต่ละหลักสูตรมีความแตกต่างกัน สำหรับส่วนที่เป็นการเสริมทักษะที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษา จะเห็นได้ว่าทั้งสองหลักสูตรมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาทักษะที่แตกต่างกันให้แก่ศึกษาในหลักสูตรของตน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าทักษะต่างๆที่ทั้งสองหลักสูตรพัฒนาให้กับนักศึกษาของตนทั้งในส่วนที่เป็นระดับปฏิบัติการและระดับบริหารนั้น จัดว่าเป็นทักษะที่นักศึกษาด้านการท่องเที่ยวพึงมีในการขับเคลื่อนธุรกิจ (Sheldon, et al., n.d.) ในส่วนของทักษะด้านอื่นๆที่นักศึกษาพึงมีนั้น ถึงแม้ว่าไม่ได้ระบุออกมาเป็นรายวิชาอย่างชัดเจน แต่อาจเป็นไปได้ว่าทักษะเหล่านั้นอาจจะมีการผสมผสานในการบรรยายในทฤษฎีหรือรายวิชาที่เกี่ยวข้อง และส่วนสุดท้ายคือส่วนที่เป็นการแสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่าหลักสูตรวิชาชีพให้ความสำคัญแก่การฝึกงานของนักศึกษามากกว่าหลักสูตรวิชาการเนื่องจากมีเป้าหมายในการผลิตบุคลากรระดับปฏิบัติการป้อนสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในขณะที่หลักสูตรวิชาการไม่ได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้มากนักเนื่องจากมุ่งเน้นไปที่การผลิตบุคลากรระดับบริหารมากกว่าปฏิบัติการ

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างของทั้งสองหลักสูตรนี้ส่งผลให้หลักสูตรการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซียมีจุดอ่อนและจุดแข็งที่แตกต่างกัน ทั้งในส่วนของความรู้ทางวิชาการและทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของนักศึกษาเมื่อก้าวเข้าสู่โลกแห่งการทำงานจริง และเนื่องจากวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในบริบทของประชาคมอาเซียนไม่ได้รับการระบุในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวทั้งสองหลักสูตร เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในอนาคตในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า แนวทางการบูรณาการวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในบริบทของประชาคมอาเซียนนั้นสามารถกระทำได้โดยการบูรณาการรายวิชาดังกล่าวไว้ในโครงสร้างของหลักสูตรและในส่วนของการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างสถาบันการศึกษาทั้งในระดับและต่างประเทศ และความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมในกลุ่มประชาคมอาเซียนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่อธิบายไว้ในหัวข้อข้างล่างนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพและปัญหาของพื้นที่ และแสดงถึงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งถ้าได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้นจะส่งผลให้ผลลัพธ์ที่รับจากการศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่ง โดยแบ่งออกเป็นสามด้านคือ ด้านศักยภาพของพื้นที่ในรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างกลุ่มประชาคมอาเซียนในอนาคต และด้านศักยภาพของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย และ แนวโน้มความร่วมมือด้านการศึกษาในการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

- **ศักยภาพของพื้นที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนในอนาคต**

ประเทศอินโดนีเซียมีจำนวนแรงงานที่มากเกินพอสำหรับตลาดแรงงานในประเทศและค่อนข้างมีความพร้อมในการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยเฉพาะในด้านการผลิตแรงงานจำนวนมากออกสู่ภาคบริการและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้กับกลุ่มประชาคมฯ นอกจากนี้ การเดินทางไปทำงานในต่างประเทศของบุคลากรของประเทศจะช่วยให้ส่วนแบ่งในตลาดแรงงานของประเทศอินโดนีเซียมีพื้นที่เหลือสำหรับแรงงานจากต่างประเทศโดยเฉพาะบุคลากรในระดับบริหาร แต่เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ ซึ่งความสามารถในการสื่อสารภาษาบารฮาซาร์อินโดนีเซียที่นอกเหนือจากความสามารถทางการสื่อสารภาษาอังกฤษอาจเป็นทางออกให้แก่แรงงานชาวต่างชาติที่ต้องการไปทำงานในประเทศอินโดนีเซียให้สามารถติดต่อสื่อสารกับคนในประเทศได้อย่างดียิ่งขึ้น

- **ศักยภาพของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในภาพรวม**

- **ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรที่เปิดสอน**

สถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในหลักสูตร Strata/Sarjana 1 ควรที่จะสร้างความเข้มแข็งในหลักสูตรของตน โดยอาจจะมีการปรับโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรให้มีความใกล้เคียงกับหลักสูตร Diploma 4 มากขึ้น เช่น การปรับโครงสร้างวิชาจาก ภาคปฏิบัติ 40% และภาคทฤษฎี 60% ให้เป็น ภาคปฏิบัติ 50% และภาคทฤษฎี 50% เพื่อเพิ่มรายวิชาที่มีชั่วโมงปฏิบัติการให้มากขึ้นโดยอาจจะตัดทอนวิชาเรียนในบางกลุ่มวิชาให้ลดลงและคงไว้เฉพาะวิชาที่จำเป็นต่อการศึกษาในหลักสูตรที่เปิดสอนเท่านั้น หรือกำหนดให้หลักสูตร S1 เป็นหลักสูตรที่มีสหกิจศึกษาเพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้เพิ่มพูนทักษะในการปฏิบัติงานในระยะเวลาที่นานขึ้น ซึ่งวิธีเหล่านี้จะช่วยสร้างความแตกต่างระหว่างสองหลักสูตรได้อย่างชัดเจนขึ้นในขณะที่สามารถผลิตนักศึกษาที่มีทักษะเบื้องต้นที่ไม่แตกต่างกันมากนักแต่มีความเชี่ยวชาญ/ความชำนาญเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน

- **การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม และการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**

เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของประเทศอินโดนีเซียในการเข้าสู่การเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงควรมีการสร้างรายวิชาการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในบริบทของอาเซียนขึ้นมา และบรรจุให้ดังกล่าวเป็นวิชาแกนหรือวิชาบังคับในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซียและประเทศอื่นๆที่เป็นสมาชิกในประชาคมอาเซียน ตัวอย่างเช่น การสร้างวิชา “การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมอาเซียน” โดยมีเนื้อหาวิชาที่เน้นในด้านการสร้างความเข้าใจถึงความคล้ายคลึงและแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน และคุณลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเนื้อหาวิชาลักษณะนี้จะช่วยให้นักศึกษาที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปเป็นบุคลากรด้านการท่องเที่ยวได้มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณลักษณะและ

วัฒนธรรมของคนในประเทศสมาชิกที่อาจจะมีการเดินทางเข้ามาในประเทศของตนเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งความรู้ความเข้าใจดังกล่าวนี้สามารถช่วยเปิดโลกทัศน์และสนับสนุนให้เกิดการยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และช่วยให้บุคลากรที่มีความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันสามารถทำงานร่วมกันได้

- **แนวโน้มความร่วมมือด้านการศึกษาในการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**

แนวโน้มว่าความร่วมมือด้านการศึกษาอาจเกิดขึ้นได้จากการร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนใน 2 มิติ คือ มิติที่เป็นความร่วมมือภายในประเทศ โดยควรเป็นในลักษณะของการร่วมกันพิจารณาและพัฒนา มาตรฐานทางการศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศโดยรับฟังข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นจากกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดหลักสูตรทั้งจากภาครัฐและเอกชน และ มิติที่เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเป็นในลักษณะของการประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการระหว่างตัวแทนจากประเทศต่างๆที่เป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน เพื่อร่วมกันพิจารณาและสร้างมาตรฐานทางการศึกษาด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ ความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในลักษณะของการเป็นพันธมิตรระหว่างองค์การที่มีลักษณะการดำเนินการที่คล้ายคลึงกัน อาจจะสามารถช่วยให้กลุ่มต่างๆเหล่านี้สามารถแบ่งปันความรู้ หรือวิทยาการที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์ต่อกันได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้นด้วย

- **ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต**

- งานวิจัยต่อเนื่องเพื่อติดตามผลการพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตร เพื่อดูทิศทางการพัฒนาของหลักสูตร
- การศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตรดังกล่าวเพื่อให้มีความทันสมัยและสามารถตอบสนองความต้องการของธุรกิจต่างๆในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เสมอ
- ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมุมมองของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยอาชีวศึกษา เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุง/พัฒนาหลักสูตรให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

บทความชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาในครั้งนี้ วิธีการที่ใช้ในการศึกษา และผลการศึกษาที่ได้รับ รวมทั้งได้มีการระบุประเด็นปัญหาที่ค้นพบในงานศึกษารั้งนี้ พร้อมทั้งได้แนะนำวิธีการที่คาดว่าจะจะเป็นทางออกหรือวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศอินโดนีเซียเอง และสำหรับการประยุกต์ใช้หลักสูตรดังกล่าวนี้ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนในอนาคต ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ประเทศอินโดนีเซียและประเทศต่างๆที่กำลังเข้าสู่การเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน ให้ได้มีการร่วมกันพัฒนาหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางและเป็นมาตรฐานเดียวกัน และเพื่อป้องกันปัญหาด้านความเข้าใจทางวัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- Airey, D., & Johnson, S. (1999). The content of tourism degree courses in the UK. *Tourism Management*, 20, 229-235.
- CIA. (2010). The World Factbook. Retrieved February 17th, 2011, from <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (2nd ed.). California, USA.: Sage Publication, Inc.
- Ernawati, D. (2002). *Tourism Education at the Tertiary Level in Indonesia from the Perspectives of the Tourism Educators, Government Officials, Industry Professionals and Students*. James Cook University.
- Fidgeon, P. R. (2010). Tourism education and curriculum design: A time for consolidation and review? *Tourism Management*, 31, 699-723.
- Hottola, P. (2004). Culture Confusion: Intercultural Adaptation in Tourism. *Annals of Tourism Research*, 31(2), 447-466.
- Kim, C. (1998). Cross-Cultural Perspectives on Motivation. [Research Note]. *Annals of Tourism Research*, 25(4), 202-205.
- Lee, Y. J., & Woosnam, K. M. (2010). Voluntourist Transformation and The Theory of Integrative Cross-cultural Adaptation. *Annals of Tourism Research*, 37(4), 1186-1189.
- Putra, H. S. A. (n.d.). *Tourism and Urban Education: the Case of Yogyakarta*. Gadjah Mada University.
- Ryan, G. W., & Bernard, H. R. (2000). Data Management and Analysis Methods. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed., pp. 769-793). California, USA: Sage Publications, Inc.
- Soares, A. M., Farhangnehr, M., & Shoham, A. (2007). Hofstede's dimensions of culture in international marketing studies. *Journal of Business Research*, 60(3), 277-284.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (2nd ed.). California, USA.: SAGE Publications, Inc.
- UNESCO. (2006). *Higher Education in South-East Asia*. 2010
- Vanessa A. Amoah, & Baum, T. (1997). Tourism education: policy versus practice. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 9(1), 5-12.

ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์

ชื่อผลงานที่นำเสนอ: ASEAN: การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยว
ในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย
Learning Each Other Through ASEAN Tourism Education: The Case of Indonesia

เป็นงานวิจัยที่ศึกษาหลักสูตรการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย โดยมีวัตถุประสงค์ในงานวิจัย ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์หลักสูตรศึกษาด้านการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย
- 2) เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรศึกษาด้านการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 3) เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย
- 4) เพื่อหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรศึกษาด้านการท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย

ผู้วิจัย: ดร.ชุติมา ไถ่จิตร

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

วิธีการวิจัย: เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล (Content Analysis) ปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ใช้การทบทวนเอกสารข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (A review of on-line documents) และในระยะที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group Interview) และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Depth Interview) อาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวในระดับปริญญาตรีที่ยินยอมเข้าร่วมในการให้ข้อมูลแก่การวิจัย

ผลการศึกษา: หลักสูตรการท่องเที่ยวระดับปริญญาตรีของประเทศอินโดนีเซียประกอบไปด้วยสองหลักสูตร คือหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูงและหลักสูตรวิชาการวุฒิปริญญาตรี โดยทั้งสองหลักสูตรมีความแตกต่างกันทั้งในส่วนของโครงสร้างหลักสูตรและระดับความเข้มข้นทางวิชาการซึ่งทำให้มีจุดเด่นที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ทั้งสองหลักสูตรไม่ได้บรรจุวิชาการศึกษาข้ามวัฒนธรรมในบริบทประชาคมอาเซียนไว้ในหลักสูตร ซึ่งสามารถบูรณาการวิชาดังกล่าวเป็นวิชาแกนหรือวิชาเลือกในหลักสูตร

ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่
ดำเนินการมาและผลที่ได้ที่ได้รับตลอดโครงการ

สัญญาเลขที่ TRI/ASEAN/0005

ชื่อโครงการ “ASEAN: การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ
อาเซียน กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย”

*****

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการมาและผลที่ได้ที่ได้รับตลอดโครงการ

1. วัตถุประสงค์ของชุดโครงการ

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการท่องเที่ยว และ/หรือ การโรงแรมในประเทศอินโดนีเซีย
- 2) เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
- 3) เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว และ/หรือ การโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย
- 4) เพื่อหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยว และ/หรือ การโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย

2. กิจกรรมหลักที่ทำตาม Proposal

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์ ข้อที่	ร้อยละ ความพึง พอใจต่อ ผลสำเร็จ #
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้	ผลที่ได้จริง		
1. ทำการศึกษาข้อมูล ทุติยภูมิ โดยรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับหลักสูตรการ ท่องเที่ยวและ/หรือการ โรงแรมจาก อินเทอร์เน็ต	ได้ทราบข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับหลักสูตรที่เปิดสอน ในระดับปริญญาตรี และ รายชื่อสถาบันการศึกษา วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยที่ เปิดสอนหลักสูตรดังกล่าวใน ประเทศอินโดนีเซีย	ได้รายชื่อ สถาบันการศึกษาที่ เปิดสอนหลักสูตร การท่องเที่ยว และ/ หรือการโรงแรมใน ระดับปริญญาตรี	ข้อที่ 1	100%
2. ทำการศึกษาข้อมูล ทุติยภูมิ โดยรวบรวม เอกสารวิชาการที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษา ด้านการท่องเที่ยวและ/ หรือการโรงแรมใน ประเทศอินโดนีเซีย	ได้ทราบข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับสถานการณ์ การศึกษา และจุดแข็งและ จุดอ่อนในหลักสูตรการ ท่องเที่ยวและ/หรือการ โรงแรมของประเทศ อินโดนีเซีย	ได้ทราบข้อมูล เบื้องต้นเกี่ยวกับ สถานการณ์ การศึกษาและจุด แข็งและจุดอ่อนใน หลักสูตรการ ท่องเที่ยวของ	ข้อที่ 2	100%

จากอินเทอร์เน็ต		ประเทศอินโดนีเซีย		
3. ออกแบบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิ	ได้แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	ได้แนวคำถามสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิ	ข้อที่ 1,2,3, และ 4	100%
4. ติดต่ออาจารย์จากมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรม เพื่อเป็นผู้อำนวยการงานในพื้นที่เพื่อติดต่ออาจารย์จากสถาบันต่างๆมาเข้าร่วมการสัมภาษณ์	ได้ผู้ประสานงานจากมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมในระดับปริญญาตรี	ได้ผู้ประสานงานในพื้นที่เพื่อทำการติดต่อสถาบันการศึกษาต่างๆในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมการสัมภาษณ์แบบ focus group	ข้อที่ 1,2,3, และ 4	100%
5. การศึกษาภาคสนามในประเทศอินโดนีเซียเพื่อสัมภาษณ์แบบ focus group กับกลุ่มเป้าหมาย	ได้ลงพื้นที่จริงและได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์หลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี และได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในหลักสูตรดังกล่าว และข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา	ได้ลงพื้นที่จริงและสัมภาษณ์ทั้งแบบ focus group และ face to face interview และได้ข้อมูลที่ต้องการ	ข้อที่ 1,2,3, และ 4	100%
6. วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลปฐมภูมิ	ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์หลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมที่เปิดสอนในระดับปริญญาตรี และได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติในหลักสูตรดังกล่าว และข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา	มีการใช้ข้อมูลทุติยภูมิประกอบการประมวลผลข้อมูลด้วยเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่สามารถตอบวัตถุประสงค์การศึกษาทั้ง 4 ข้อได้อย่างครบถ้วน	ข้อที่ 1,2,3, และ 4	100%
7. เขียนรายงานวิจัย	ได้รูปเล่มรายงานการวิจัย	ได้รูปเล่มรายงาน	ข้อที่ 1,2,3,	100%

ฉบับสมบูรณ์และ บทความการวิจัย	ฉบับสมบูรณ์และบทความ การวิจัย	การวิจัยฉบับ สมบูรณ์และ บทความการวิจัย	และ 4	
----------------------------------	----------------------------------	--	-------	--

ตาราง Output

Output		ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง 100%) ให้ทำ ระบุสาเหตุ และการแก้ไขที่ท่านดำเนินการ
กิจกรรมในข้อเสนอโครงการ/ หรือจาก การปรับแผน	ผลสำเร็จ (%)	
1. ใ้รายชื่อสถาบันการศึกษาที่เปิดสอน หลักสูตรการท่องเที่ยว และ/หรือการโรงแรม ในระดับปริญญาตรี	100%	
2. ได้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์ การศึกษาและจุดแข็งและจุดอ่อนในหลักสูตร การท่องเที่ยวของประเทศอินโดนีเซีย	100%	-
3. ได้แนวคำถามสำหรับใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลปฐมภูมิ	100%	
4. ติดต่ออาจารย์มหาวิทยาลัยเพื่อสอบถาม ความสมัครใจในการเข้าร่วมการสัมภาษณ์ แบบ focus group และเพิ่มเติมสัมภาษณ์แบบ face-to-face interview	100 %	
5. ได้ลงพื้นที่จริงและสัมภาษณ์ทั้งแบบ focus group และ face to face interview และได้ข้อมูล ที่ต้องการ	100%	
6. วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลปฐมภูมิ	100%	
7. เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์และ บทความการวิจัย	100%	

ลงนาม.....
(หัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน)

วันที่ .....

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ ... TRI/ASEAN/0005.. ชื่อโครงการ การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการ
ท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย

หัวหน้าโครงการ ...ดร.ชุตินา โลงจิตร์ สถาบัน ...มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา...

โทรศัพท์...038-352-830-40..... โทรสาร ...038-352-380.....

E-mail address .....june.longjit@gmail.com.....

ความสำคัญ / ความเป็นมา

จากการดำเนินชุดโครงการวิจัยโครงการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนร่วมในด้านการท่องเที่ยว และธนาคารข้อมูลเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรืออาเซียนระยะ 2 ที่ผ่านมา ตลอดจนการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและก้าวไปสู่ความเป็น "One of Destination" ร่วมกัน ประกอบกับยุทธศาสตร์การค้าและการลงทุนในอาเซียนที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียว โดยใช้ความตกลงการยอมรับร่วม (MRAs) เป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อน ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิดการถ่ายเทแรงงานด้านต่างๆในอาเซียนโดยเฉพาะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวง่ายขึ้น แต่อย่างไรก็ตามความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการไหลของแรงงานจากประเทศที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าไปสู่ประเทศที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า และอาจก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและความไม่เข้าใจกันในวันธรรมช้ำชาติระหว่างประเทศสมาชิกในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ ซึ่งกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก็อาจประสบปัญหาเช่นเดียวกันได้ หากขาดการวางแผนและจัดการที่ดีผ่านกระบวนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรการศึกษาการท่องเที่ยวและโรงแรมในภูมิภาค ดังนั้นการดำเนินงานชุดโครงการ "ASEAN : การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน" จึงมีเป้าหมายเพื่อหาแนวทางในการสร้างความเท่าเทียมกันของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว จึงเน้นที่สถาบันการศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่สร้างมาตรฐานบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ดังนั้น ชุดโครงการนี้จึงให้ความสำคัญกับหลักสูตรการท่องเที่ยวในแต่ละประเทศของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อบูรณาการการศึกษาข้ามวัฒนธรรมอันนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน สำหรับโครงการย่อยฉบับนี้ จะรับผิดชอบในส่วนของประเทศอินโดนีเซีย

ในบรรดาสมาชิกกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น สาธารณรัฐอินโดนีเซียจัดเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกที่ภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งการผลิตทรัพยากรบุคคลด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพโดยเฉพาะจากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของประเทศโดยรวม

ความสำคัญ / ความเป็นมา (ต่อ)

ดังนั้น การดำเนินงานโครงการ “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในสาธารณรัฐอินโดนีเซีย” จึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย และ เพื่อสร้างแนวทางในการบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในหลักสูตรดังกล่าว เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้จากความแตกต่างด้านวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจ

วัตถุประสงค์โครงการ

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์หลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมในประเทศอินโดนีเซีย
2. เพื่อศึกษาจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยของประเทศอินโดนีเซีย
3. เพื่อหาแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย
4. เพื่อหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย

ผลการวิจัย

- ได้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบันของการศึกษาด้านการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย
- ได้ทราบถึงโครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาในหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมในระดับปริญญาตรีของประเทศอินโดนีเซีย
- ได้ทราบถึงจุดอ่อนและจุดแข็งของหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย
- ได้ทราบแนวทางการบูรณาการการศึกษาวัฒนธรรมข้ามชาติไว้ในหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย

ได้ทราบแนวทางการสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวและ/หรือการโรงแรมของประเทศอินโดนีเซีย

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

- ผลการศึกษาที่ได้รับจะถูกนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลและเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการวิจัยอาเซียนในระยะต่อไปได้
- เป็นคลังข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา
- เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยผ่านหลักสูตรการศึกษาด้านการท่องเที่ยวในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างประเทศอินโดนีเซียและประเทศอื่นๆที่เป็นสมาชิกในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

การประชาสัมพันธ์

1. สิ่งพิมพ์ทั่วไป
2. สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ (วารสาร, การประชุม ให้ระบุรายละเอียดแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงเพื่อการค้นหาซึ่งควรประกอบด้วยชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง แหล่งพิมพ์ ปี พ.ศ. (ค.ศ.) ฉบับที่ หน้า)

ภาคผนวก ง. ตัวอย่างจดหมายขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์

The Faculty of Management Sciences
Kasetsart university Sriracha Campus
199 Moo 9 Sukhumvit Road
Tungsukhala, Sriracha,
Chonburi 20230, Thailand

October 20th 2010

Head or Academic Coordinator
Tourism Marketing Management Study Program
Universitas Pendidikan Indonesia

Dear Sir/Madam,

My name is Chootima Longjit, a tourism lecturer at the Faculty of Management Sciences, Kasetsart University Sriracha Campus. At present, I am doing a research "ASEAN: Learning Each Other through Tourism Education in Indonesia". In this research, I aim to explore the current situation of tourism education in Indonesia, to explore ways to integrate a cross-cultural study (particularly relevant to ASEAN cultures) in Indonesian tourism courses, and to explore collaborations with Indonesian academic institutes in order to build up good understanding regarding different cultures of ASEAN economic community through tourism courses in Indonesia.

In the second phase of the research, views and knowledge of persons who are responsible for the tourism programs those are provided in major universities in Indonesia are vital for the research outcome.

In this regard, I would like to interview you regarding the topics mentioned above and would like to ask for your permission to hold an interview session at your faculty. The interview session will be held on October 22nd between 9.00 to 11.00 a.m.. Heads or Academic Coordinators of other tourism-related programs offered at your university are also invited to attend the interview.

Thank you very much for your cooperation. Your participation in this interview will be greatly appreciated.

Yours sincerely,

Chootima Longjit

ภาคผนวก จ. ตัวอย่างแนวคำถามการสัมภาษณ์

Interview Checklist for Tourism Education in Indonesia

Respondent and organizational background

1. Firstly, what is your position/title in the faculty/university?
2. How long have you been working in this position?
3. Please describe your role and responsibilities.
4. Is your university a public or a private university?
5. What is the tourism/hospitality program (name/title) offered by your faculty/university?
6. How long does your university offer this program?

Current situation of tourism education in Indonesia

7. How many universities/higher tourism institutions do offer a bachelor degree in tourism/hospitality program?
8. What kind of tourism/hospitality programs do they usually offer?
9. In your opinion, why do they mostly offer those programs?
10. Is your program different or similar to those programs offered by other universities? In which way and why?

Course Structure and curriculum content

11. Do you think that the tourism/hospitality course curriculum should comply with operational and managerial levels? Why or why not?
12. How many credits/units do you think it is appropriated for undergraduate degree (four year study)?
13. Is internship or industry working experience necessary for undergraduate students? Why or why not? (Benefits and pitfalls)
14. If yes, how long should it take? Why? What kind and which level of industry experience should they have (operational or managerial; or both)?
15. What subjects are required in a core course of the tourism/hospitality program? Why?
16. Is it necessary to have a cross-cultural subject as a core subject required in the program? Why or why not?

17. In your opinion, what are strengths and weaknesses of Indonesian's tourism education and its course curriculum at present?

Potential of integrating ASEAN cross-cultural subject in the curriculum

18. As we are moving forward to be "One of Destination", is it necessary to understand cultures of other countries in the ASEAN community? Why or why not?
19. In your opinion, in what ways and to what extent could Indonesian's higher tourism institutions/universities do to bring better understanding towards different cultures in ASEAN countries?
20. Do you think is it necessary to integrate a cross-cultural subject, particularly in ASEAN, in the core course provided by your faculty/university? Why or why not?
21. Do you think that by developing and integrating an ASEAN cross-cultural subject in the core course of tourism/hospitality curriculum will bring better understanding among us, as ASEAN members? Why or why not?
22. If developing and integrating an ASEAN cross-cultural subject in the core course of tourism program is one of approaches to help achieving the goal mentioned in Question 18, how can it be done in the Indonesian context?
23. Based on Question number 21, in what ways and to what extent will the challenges be?
24. What are other approaches that could be done by Indonesian's higher tourism institutions/universities to help bringing better understanding among ASEAN members through the tourism/hospitality programs?
25. In what ways and to what extent could the Indonesian's higher tourism institutions/universities do to collaborate to other ASEAN countries through a provision of tourism/hospitality programs?
26. What are expectations of the Indonesian's higher tourism institutions/universities towards other higher tourism institutions/universities in the ASEAN countries to help reaching our goal?

Thank you for your participation.
Chootima Longjit (20/10/2010)

ภาคผนวก จ. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. Universitas Pendidikan Indonesia, Bandung

- Dr. Vanessa Gaffar – Tourism Marketing Management Program
- Ms. Fitri Vahmafiti – Resort and Leisure Management Study Program
- Mr. Agus Sudono – Resort and Leisure Management Study Program
- Ms. Carianing Sih – Catering Industry Management Study Program
- Ms. Erry Sukriah – Catering Industry Management Study Program

2. Universitas Trisakti, Jakarta

- Prof. Dr. Asep Hermawan – Hospitality Program

3. Universitas Udayana, Bali

- Drs. I Putu Anom, M. Par – Faculty of Tourism

ภาคผนวก ช. รูปภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

ภาพ 1 คณะอาจารย์ประจำสาขาการจัดการการตลาดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย UPI

ภาพ 2 นักศึกษาชั้นปีที่ 1 หลักสูตรการจัดการการตลาดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย UPI

ภาพ 3 บริเวณด้านหน้า มหาวิทยาลัย Udayana, Bali

ภาพ 4 บริเวณด้านหน้าคณะท่องเที่ยว มหาวิทยาลัย Udayana

ภาคผนวก ซ. ประวัติผู้วิจัย

รายชื่อผู้ทำงานในโครงการ

1. หัวหน้าโครงการ ชุตติมา โลงจิตร

Chootima Longjit

คุณวุฒิ/ ระดับการศึกษา   ปริญญาเอก

หน่วยงานสังกัด   คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา

ที่อยู่   199 หมู่ 9 ถ.สุขุมวิท ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี 20230

โทรศัพท์ / โทรสาร   087-609-4859/038-352380

E-mail: june.longjit@gmail.com

ลงนาม

2. ผู้ใช้งานวิจัย

ชื่อ-นามสกุล

คุณวุฒิ/ระดับการศึกษา

หน่วยงานสังกัด

ตำแหน่ง

ที่อยู่

โทรศัพท์

E-mail

3. ชื่อและสถานที่ติดต่อของผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานของหัวหน้าโครงการ

ชื่อ-นามสกุล   **เต็มศักดิ์ สุขวิบูลย์**

ตำแหน่ง   **คณบดี คณะวิทยาการจัดการ**

หน่วยงาน   **คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา**

ที่อยู่   **199 หมู่ 9 ถ.สุขุมวิท ต.ทุ่งสุขลา อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี 20230**

โทรศัพท์   **038-352830-40**   โทรสาร **038-352380**